Hilversum
Mediastad

WIJKBIOGRAFIE HILVERSUM ZUIDOOST

1 INHOUD

1	INHOUD		2
2	VOORAF		4
3	TIJDLIJN		8
	1800	Uitwaaierende wegen en paden	8
	1826-1643	Bereikbaarheid	8
	1874	Spoorweg en station	9
	1898-1905	Ontwerp Plan van Uitbreiding	9
	1895-1914	Vroege bouwactiviteiten	11
		Emmastraat, tolhuis, Soestdijkerstraatweg, Utrechtseweg: lintbebouwing	13
		Oude Amersfoortseweg, Van Riebeeckweg	14
		Alexanderpark	16
		Eerste Hilversumse Arbeiderspark niet in Van Riebeeck	18
		Heideveldpark	19
		Nieuwe Hilversumsche Terreinmaatschappij en Middlesex	22
	1836-1914	Buitenplaats en villapark 't Hoogt van 't Kruis	24
	1915-1918	Uitbreidingsplannen Dudok	30
	1917-1918	Kleine Landhuisjes	31
		Laapersveld	32
		Laaperspark	34
		Sportpark	38
	1922	Uitbreidingsplan en het Schilderskwartier	42
	1921	Diependaal: De Waaier	42
	1929-1933	Uitbreidingsplan Van Riebeeckkwartier	48
	1950-1965	Wederopbouw in Hilversum	50
	1946-1956	Plannen voor een nieuwe wijk	52
	1954	Onteigeningsplan	52
	1955	Het bouwplan Van Riebeeckweg	53
	1956	Naar uitvoering plan	54
	1963	Ontwikkeling Van Riebeeckplan	57
	1970-1972	Bestemmingplan Van Riebeeck	60
		Ontwikkelingen na 1972	61
4	ZUIDOOST THEMATISCH		64
5	SAMENVATTING KERNKWALITEITEN		92
6	COLOFON		96

Hilversum gezien vanuit 't Hoogt van 't Kruis, rond 1900.

1 VOORAF

Introductie

De wijk kent in de diverse buurten een variëteit aan leefsferen. Opvallend zijn de spoorlijn die door de wijk loopt, de weg van 's-Graveland op Soestdijk en de Utrechtseweg. De Oude Amersfoortseweg is Het grootste deel heeft een oorsprong uit de negentiende eeuw en de eerste helft van de twintigste eeuw. Zoals de lintbebouwing van villa's, het Alexanderpark, West-Indië kwartier en Sportpark. Het Schilderskwartier/Diependaal is een vooroorlogse wijk met zowel villa's als middenstands-bebouwing. Het Van Riebeeckkwartier en de begraafplaats Zuiderhof zijn de belangrijkste naoorlogse realisaties. Aan de Diependaalselaan is in 1994 de voormalige gemeentelijke plantenkwekerij bebouwd. Ten zuiden van de Kolhornseweg is in 2006 een school (HTS, 1970) vervangen door woningbouw.

Ligging

Hilversum Zuidoost bevat de buurten

A. West-Indië kwartier
B. Arenaparkkwartier
C. 't Hoogt van 't Kruis
D. Schilderskwartier
E. Van Riebeeckkwartier
F. Egelshoek

Behalve de historische uitvalswegen Oude Amersfoortseweg, Soestdijkerstraatweg, Utrechtseweg en de Eikbosserweg lopen er sinds 1874 de spoorlijnen doorheen.
Oost-west lopen de Gijsbrecht van Amstelstraat en de Diependaalselaan. De Kolhornseweg is de ceintuurbaan langs de bebouwing aan de zuidkant. De Zuiderheideweg loopt langs de heide en sluit aan op de Maartendijkseweg bij de Utrechtseweg.

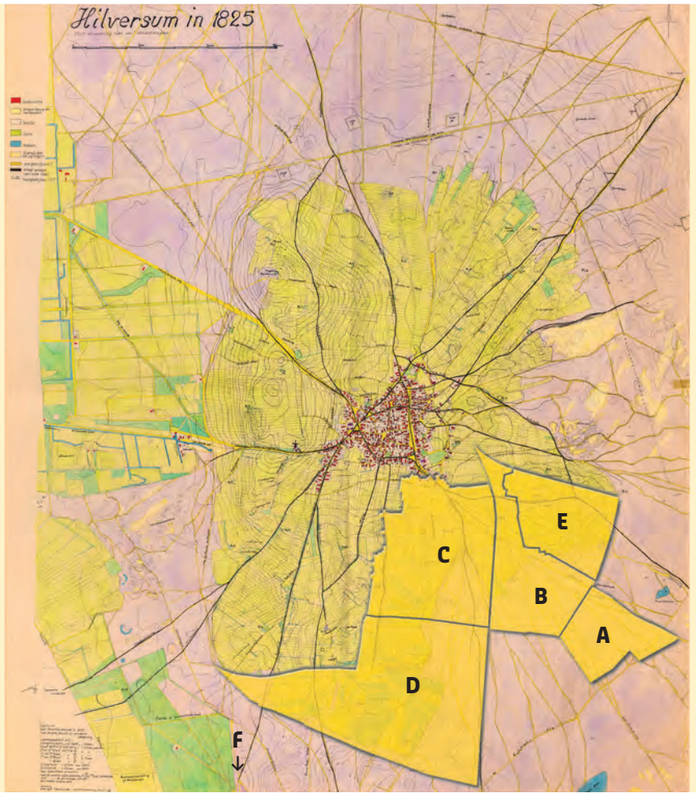

Situatie wijk Zuid op kaart, die amateur-historicus C. Boekschoten in 1975 samenstelde naar de toestand van Hilversum in 1825.

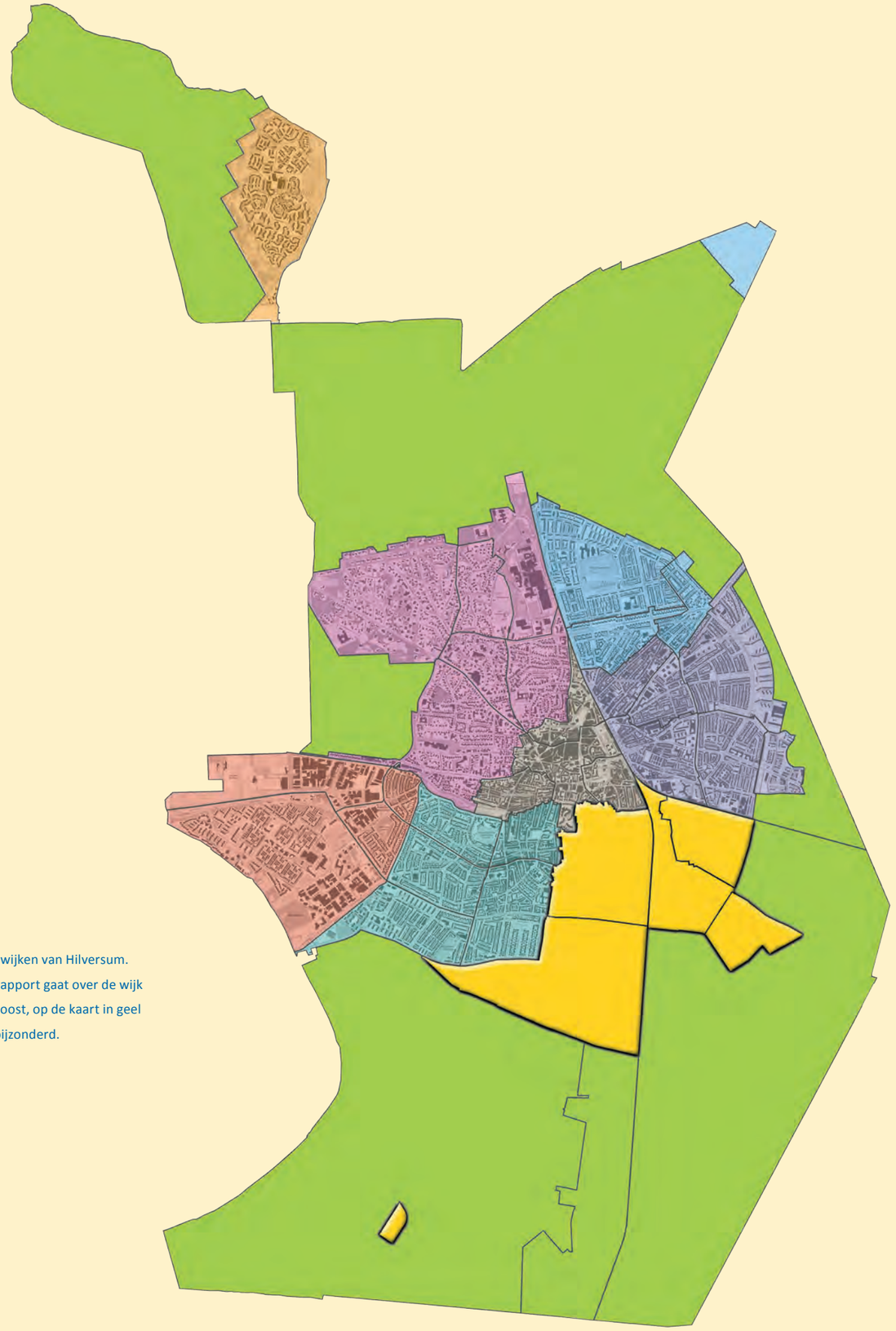

Alle wijken van Hilversum. Dit rapport gaat over de wijk Zuidoost, op de kaart in geel verbijzonderd.

Stuwwal en Ooster eng

De contouren van de Saalien ijslob (Saalien, 160.000 – 140.000 jaar geleden) zijn nog altijd duidelijk in het landschap zichtbaar in de vorm van de stuwwalboog van de Utrechtse Heuvelrug en het Gooi. De bebouwde kom van Hilversum ligt voor een deel bovenop deze stuwwal, bijvoorbeeld de wijken rondom de Trompenberg, de Boomberg en bij Hoogt van ’t Kruis. In deze wijken is het heuvelachtige karakter van de stuwwal nog altijd goed te zien en te ervaren. Engen (akkers of bouwlanden) zijn typisch voor de zandgronden en dus voor het Hilversumse en Gooise gebiedstype. De Ooster eng in Hilversum lag, zoals de naam al aangeeft, aan de Oostrand van het dorp. Ten zuiden van het dorp waren ook engen. Een eng was van oudsher een hoger gelegen droog gebied. Op de Oostereng waren de gronden in hoofdzakelijk in noordwest-zuidoostrichting in percelen verdeeld en in cultuur gebracht. Ten zuiden van Hilversum was er een variëteit aan perceelsrichtingen.

Heide bij Hoorneboeg met een schaapherder met zijn schapen, 1935.

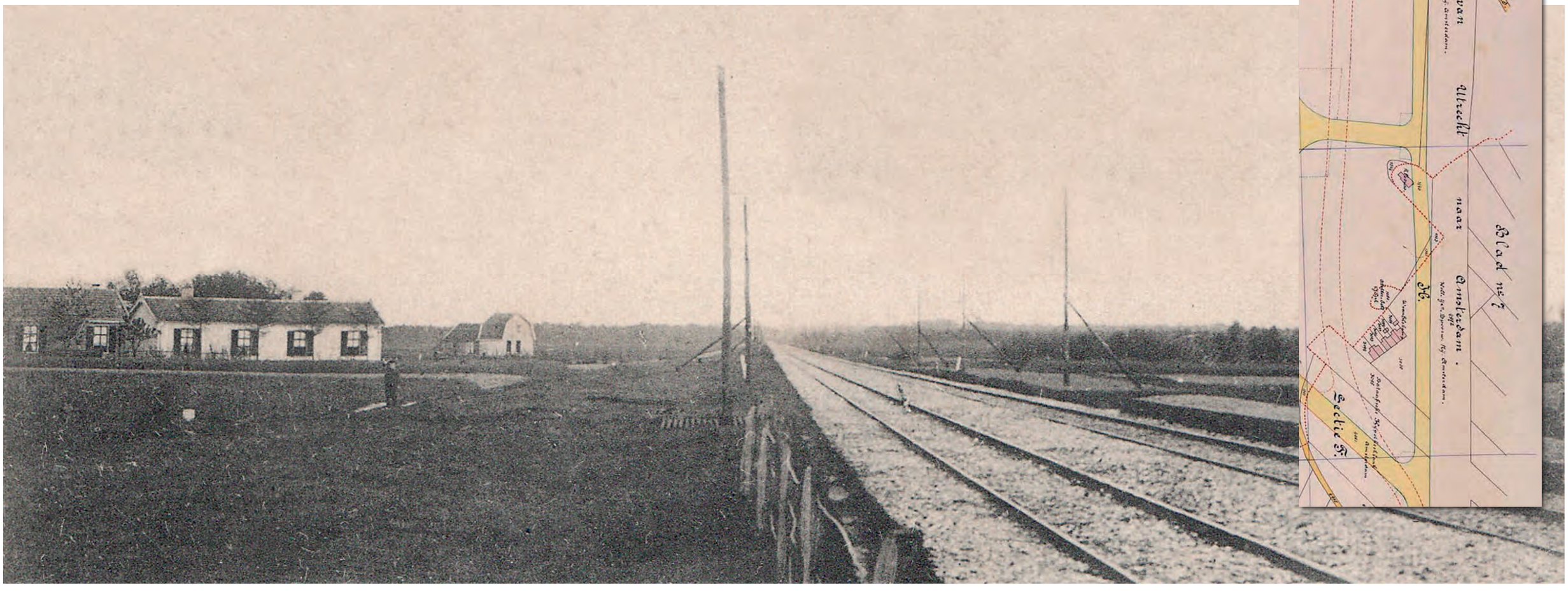

Spoorweg richting Utrecht, gezien vanaf de spoorwegovergang Soestdijkerstraatweg, 1904. Links de huisjes die op uitbreidingsplan 1905 als bestaande woningen te zien zijn. Links van de spoorlijn is nu het Sportpark.

3 TIJDLIJN

1800 UITWAAIERENDE WEGEN EN PADEN

Rond 1800 was Hilversum nog een agrarisch dorp met een stevige en zich ontwikkelende textielindustrie. Rond het dorpscentrum lag een ring van engen waar boeren gewassen verbouwden. Daaromheen lag heide afgewisseld met bos. De radialen, naar buiten uitwaaierende wegen, liepen vanuit de kern door engen, heide en bos naar naburige dorpen. Allerlei paden liepen daartussen in dezelfde richting, zoals in dit gebied: Lage Vuurscheweg, Geneverpad, Hollandsche Paadje en Holleweg. In het zuidoostelijk gebied lagen natuurlijke vennen. Het is bekend dat daar de schapen werden gewassen. De enige gebouwen in het gebied waren bos- en bouwlandwachters-woningen of boerderijen.

1826-1843 BEREIKBAARHEID

In 1834 werd de weg van 's-Graveland naar Soestdijk bestraat, mede op initiatief van Albertus Perk, gevolgd door de bestrating van de Utrechtseweg en de Soestdijkerstraatweg. De hinder van modder bij regen en stof bij droog weer, was hier in ieder geval voorbij. Reizen en verblijf werd veel comfortabeler. De bebouwing langs de straat breidde zich met buitenplaatsen en villa's uit tot een lintbebouwing. Het doortrekken van de Gooise Vaart in 1843, waardoor zand en andere materialen gemakkelijker vervoerd konden worden, verbeterde de bereikbaarheid van het dorp nog meer.

De roggeakkers in Diependaal met zicht op de Vituskerk en links de Fabritiusschool.

Verzamelkaart behorende bij de Ligger de Wegen in de gemeente Hilversum, met daarop alle wegen, voorlopig vastgesteld door de gemeenteraad in 1902.

Spoorwegovergang Soestdijkerstraatweg gezien richting Hilversum.

1874 SPOORWEG EN STATION

De Oosterspoorweg kreeg een station in Hilversum. De rechtstreekse verbinding met de hoofdstad had op alle fronten grote gevolgen. Het werd mogelijk om tussen Hilversum en Amsterdam te forenzen. Door de komst van de spoorweg en de daaropvolgende vestiging van industrieën groeide de bevolking en waren woningen nodig voor de arbeiders.
Voor het gebied ten zuidoosten van het dorpscentrum betekende dit dat welgestelden er hun buitenplaatsen en villa's lieten bouwen aan de Emmastraat, Soestdijkerstraatweg en Utrechtseweg en in en rondom de bossen. Enkele kleinschalige villaparken werden aangelegd langs de belangrijke verbindingswegen.

1898-1905 ONTWERP PLAN VAN UITBREIDING

De akkers raakten bebouwd. Particulieren bepaalden met hun bebouwing de inrichting. Het werd al snel duidelijk dat regie moest worden gevoerd op de ontwikkelingen. In 1898-1900 ontwierp de toenmalige gemeentearchitect P. Andriessen een plan voor de uitbreiding van het dorp. Zijn bedoeling was de uitbreiding en de plaatsing van functies te plannen en verbindingen te maken.

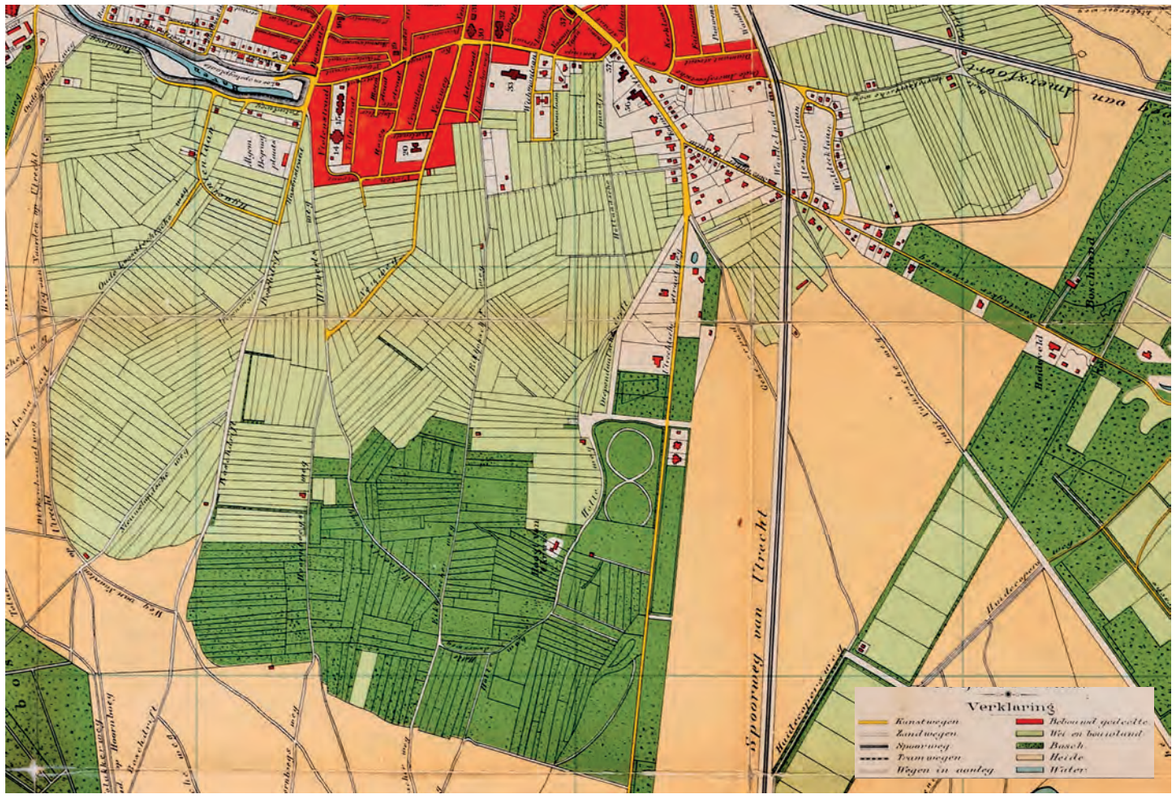

Uitsnede Wandelkaart van Hilversum, 1902.

Hoogtekaart van 1902 met daarop het Plan van Uitbreiding van 1905.

Plan van Uitbreiding, door de gemeenteraad vastgesteld 13 december 1904.

Compilatie van de bladen 6, 7, 8, 13, 18 en 19 van het Plan van Uitbreiding, gemeentearchitect P. Andriessen, 1905-1907.

De Woningwet uit 1901 verplichtte gemeentes met meer dan 10.000 inwoners tot het opstellen van een uitbreidingsplan. Andriessen maakte vanaf 1902 het ontwerp voor het Plan van Uitbreiding in de Gemeente Hilversum, dat in juni 1905 werd vastgesteld. Andriessen wilde de uitwaaierende wegen en paden in een logisch verband brengen, vooral door dwarsverbindingen en lange gebogen lijnen, waardoor het uitbreidingsplan vooral een stratenplan is. In het gebied tekende hij oost-west en noord-zuid verbindingswegen, zonder rekening te houden mert de hoogtelijnen, en een randweg. Andriessen bracht bovendien een duidelijke zonering in wijktypen aan, zoals voor *villa's, woonhuizen* en *arbeiderswoningen en fabrieken*.
De gemeenteraad stelde in 1905 en volgende jaren een kleine 20 grote plankaarten vast.

1895-1914 VROEGE BOUWACTIVITEITEN

In de omgeving van de Soestdijkerstraatweg en de Utrechtseweg ontstond vanaf het einde van de 19e eeuw een villagebied. Eerst vestigden de welgestelden uit Amsterdam zich langs de Emmastraat, Soestdijkerstraatweg en Utrechtseweg. Aan het begin van de Soestdijkerstraatweg lagen de buitenplaatsen Randerode (Emmastraat 61/Sophialaan 1), Les Sablons, Ooster Eng en Zomerlust.
In 1926-1927 werd tussen de Oude Amersfoortseweg en de Soestdijkerstraatweg de Sophialaan aangelegd. Het groene binnengebied achter de bebouwing aan de Soestdijkerstraatweg, Sophialaan (1926) en Stadhouderslaan zal een relict zijn van de grote tuinen die bij de buitenplaatsen hoorden. Architect Jan Dullaart bemoeide zich ermee, en zou aan de Sophialaan blokken woningen bouwen. Dat was niet ongewoon: architecten hielden zich naast hun opdrachten ook bezig met het ontwikkelen van grote kavels. Zij hoopten zo meer opdrachten en meer inkomsten te verkrijgen.
Naar aanleiding van de slechte en ongezonde leefomstandigheden in de grote stad en de nieuwe levenshouding waarin

Het buiten Ooster-Engh aan de Soestdijkertrsstweg.

Soestdijkerstraatweg 9, architect onbekend, 1867.

de natuur een belangrijke rol speelde, zagen particulieren en exploitatiemaatschappijen een goede taak voor zich weggelegd: zij kochten gronden op en ontwikkelden die tot een villapark. Dat wil zeggen, zij legden wegen aan, bouwden soms al enkele villa's en boden vervolgens het paradijsje ter overname aan de gemeente aan, waarmee de wegen openbaar werden en de gemeente verantwoordelijk voor hun onderhoud.

Randerode of Hoogoord, Soestdijkerstraatweg.

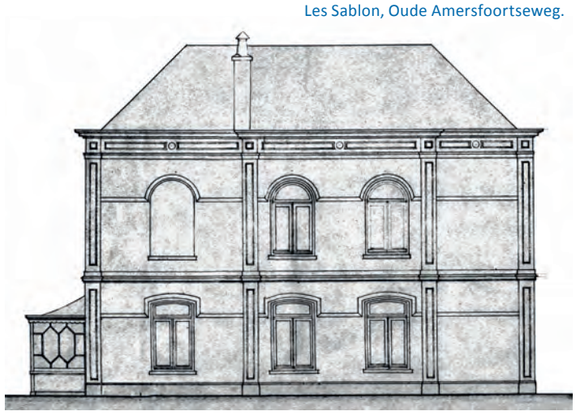

Les Sablon, Oude Amersfoortseweg.

Het tolhuis met de twee fysieke tolbomen op de splitsing Utrechtseweg en Soestdijkerstraatweg, toen nog Amersfoortsche straatweg geheten, 1902.

EMMASTRAAT, TOLHUIS, SOESTDIJKERSTRAATWEG, UTRECHTSEWEG: LINTBEBOUWING.

De Emmastraat heette eerst Veendrift. Op de hoogtekaart van 1902 is te zien welk deel van Hilversum bebouwd was (rood). In het zuidoostelijke gebied lopen de spoorlijnen. Vanuit het dorp, loopt de Emmastraat door de engen die langzaam worden bebouwd. Verder is er heide en bosrijk gebied met enkele buitenplaatsen. Het Alexanderpark is aangelegd, evenals het Heideveldpark (West-Indië kwartier). De oude kaarten geeft een goed beeld van de bestaande bebouwing: lintbebouwing langs de verbindingswegen Emmastraat, Soestdijkerstraatweg en Utrechtseweg en villa's in de villaparkjes. Het oude huis waarin in 1834 tot 1900 de tol was gevestigd, bepaalt de beleving op de splitsing van de Soestdijkerstraatweg en de Utrechtseweg. Toen de tol werd verplaatst naar het Heideveldpark werd het tolhuis een café, wat het nog steeds is. Aan de Utrechtseweg lag buitenplaats Hestia; de villa uit de periode rond 1880 staat er nog steeds. Voor de aanleg van de recht naar het zuiden lopende Utrechtseweg had de grens tussen de Zuider Eng en de Zuiderheide een grillig verloop. Aan het begin van de negentiende eeuw bestond het gebied uit bos, heide, driesten, bouwlanden en bijenschansen. Allerlei paden liepen door de engen en velden. Langs de Utrechtseweg kwam de bebouwing langzamer tot stand en bouwden met name de exploitatiemaatschappijen Trio en Alpha elk een zijde van de weg met villa's.

Emmastraat met aan het eind daarvan het Tolhuis.

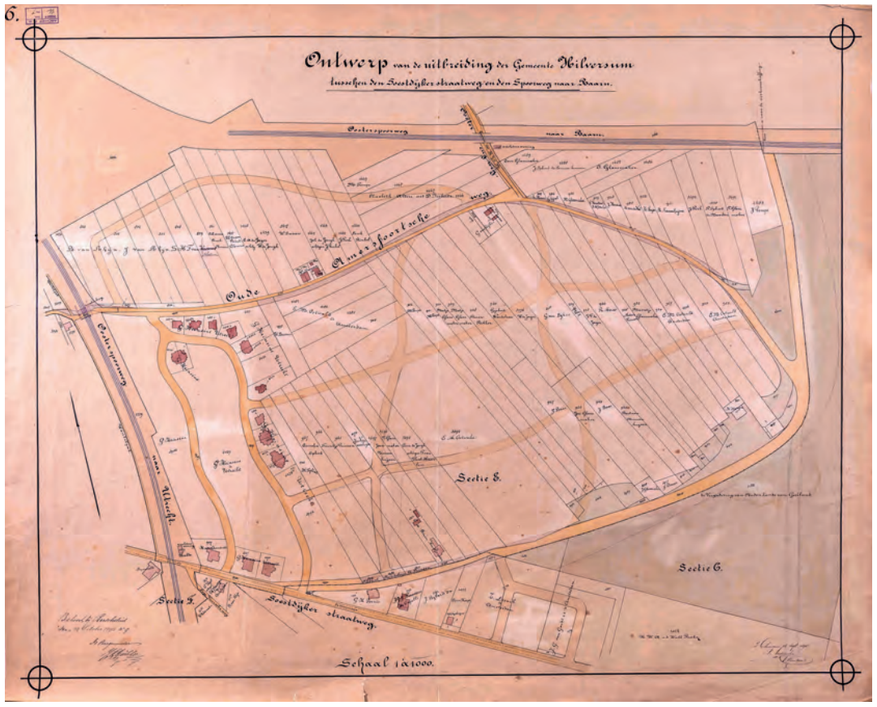

Ontwerp Uitbreidingsplan, gemeentearchitect P. Andriessen, 1898.

Plan van Uitbreiding, gemeente-architect P. Andriessen, 1905.

OUDE AMERSFOORTSEWEG, VAN RIEBEECKWEG

Vanuit het dorp gezien was de Emmastraat niet alleen de 'voorloper' van de Utrechtseweg en de Soestdijkerstraatweg, maar ook van de Oude Amersfoortseweg, die via de Oosterengweg over het spoor verbinding gaf met de Liebergerweg.
Op het ontwerp van de uitbreiding van Hilversum uit 1898 van gemeentearchitect P. Andriessen is te zien, dat op enkele plaatsen langs deze onverharde wegen al huizen stonden.

Tussen de Oude Amersfoortseweg en de Soestdijkerstraatweg was het Alexanderpark toen al in aanbouw.
Op die ontwerptekening is aan de zuidkant van het Alexanderpark als aftakking van de Soestdijkerstraatweg ook de aanzet te zien van een weg die met een grote boog de scheiding vormde tussen de landerijen en de heide, de latere Van Riebeeckweg. Aan die weg was in 1899 al een villa gebouwd voor een Amsterdamse mejuffrouw.
De 'rondweg' sloot via een deel van de Oude Amersfoortweg aan op de Oosterengweg en de spoorwegovergang.
In het huidige Van Riebeeckkwartier zijn de oude perceelgrenzen (in noordwest-zuidoost richting) nog afleesbaar in het stratenpatroon.

De Oude Amersfoortseweg in 1928, toen het nog een onverharde weg was. De melkfabriek en de R.K. Ludgeruskweekschool zijn achter de woning van W. Swaan al te zien.

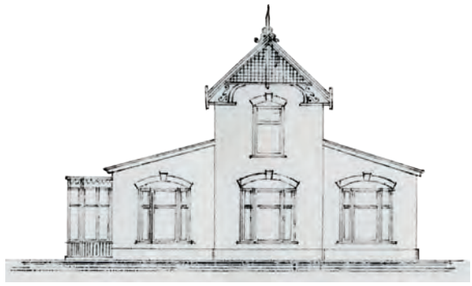

De villa aan de Van Riebeeckweg, die mejuffrouw C. de Bruin uit Amsterdam in 1899 op de Oostereng liet bouwen, in datzelfde jaar gevolgd door een aanbouw van twee kamers. Op de foto is eerst de aanbouw te zien en daarachter het hoge deel van de villa.

ALEXANDERPARK

Het Alexanderpark, aangelegd vanaf 1898, was een van de eerste kleine villaparken met 42 kavels aan de Alexanderlaan en de Waldecklaan. De eerste percelen die verkocht werden keken vrij uit op de heide en lagen langs de Waldecklaan of grensde aan de Soestdijkerstraatweg en Oude Amersfoortseweg. Op deze percelen bouwde de Maatschappij Alexanderpark in eigen beheer de eerste enkele en dubbele villa's. De overige percelen, grenzend aan de spoorlijn, raakte men echter niet kwijt. Het villapark lag wel dicht bij het dorp en het station, maar ook bij de spoorlijn. Pas na de Eerste Wereldoorlog werden deze terreinen verkocht en bebouwd met blokjes van twee of meerdere woningen.

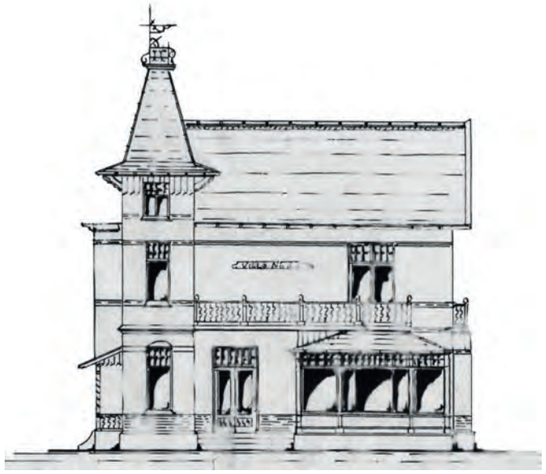

Ontwerp van 1899 en huidige situatie villa Oedjoeng, Oude Amersfoortseweg 80, hoek Waldecklaan, architect J. Kloppers.

De Waldecklaan; het linker huis nummer 67 staat op de hoek met de Alexanderlaan, foto is genomen vanaf de Soestdijkerstraatweg, 1910. (SAGV)

Soestdijkerstraatweg 39, architect D. Kuiper, 1898.
Onder: detail hekwerk.

Links: Waldecklaan 19, J.H. Slot.
Rechts: Waldecklaan 9.

EERSTE HILVERSUMSE ARBEIDERSPARK NIET IN VAN RIEBEECK

Geïnspireerd door de Woningwet van 1901, maar zeker ook door de publicatie in 1902 van *To-Morrow: A Peaceful Path to Real Reform* door de Brit Ebenezer Howard ontwierpen de architecten C. de Groot en E. Verschuijl een zogenoemd *arbeiderspark* van 140 woningen voor de afdeling Hilversum van de Volksbond, Vereeniging tegen drankmisbruik.
Het park werd geprojecteerd op een terrein ten zuiden van de Oude Amersfoortseweg, dat door vrienden van de vereniging beschikbaar was gesteld. De Volksbond wilde een van de oorzaken wegnemen *die de werkman tot uithuizigheid verleiden, en hem bij gebrek aan betere verzamelplaatsen als het ware naar de Kroeg jagen*, te weten de slechte woonomstandigheden, die ook in Hilversum te vinden waren. Het terrein wilde men bebouwen *met sierlijke, frissche, doelmatig ingerichte arbeiderswoningen, van een hier te lande nog geheel nieuw model en die wij in staat zullen zijn goedkoop te verhuren, omdat winst te maken niet door ons wordt beoogd.* Volgens de Volksbond zouden niet alleen de belangen van een zeer groot deel van de bevolking worden bevorderd. Het voorgestelde *arbeiderspark zal een nieuwe arbeiderswijk te aanschouwen geven, die het aanzien van Hilversum aanmerkelijk zal verhoogen, en waarop een gemeentebestuur met wiens medewerking eene dergelijke modelonderneming tot stand kwam, met trots zal kunnen wijzen.*
De gemeenteraad gaf geen toestemming voor dit park. Om aan bezwaren tegemoet te komen werd een woningbouwvereniging opgericht en diende deze een plan in voor een deel van het beoogde park. Op ruime kavels zouden 40 modelarbeiderswoningen komen te staan. De strijd om de bouw door voor- en tegenstanders werd steeds heviger. In de gemeenteraad wonnen de tegenstanders tot grote teleurstelling van de vereniging en de initiërende architecten. Dat zo'n prachtig en doordacht plan in Hilversum werd getorpedeerd vond men voor een bloeiende gemeente als Hilversum onbegrijpelijk.
Het had – ver voor de komst van Dudok – het eerste volkswoningbouwcomplex van Hilversum kunnen worden.
Een van de bezwaren tegen het plan was ook dat men de afstand tot het dorp voor arbeiders te groot vond. Merkwaardig genoeg mocht de Volksbondbouwvereniging in 1913 een complex van 54 arbeiderswoningen bouwen aan de Larenseweg en de Conradstraat, eigenlijk even ver van het dorp als het eerste plan.
In 1913 ondernam de bouwvereniging XXXXX een poging om arbeiderswoningen te bouwen tussen de Oude Amersfoortseweg en de spoorlijn richting Amersfoort.
Dat ging niet door omdat de rijksoverheid de bouw belette ten dienste van de spoorwegen, die het terrein misschien wel nodig zou hebben voor verlegging van de spoorlijn.

Eerste ontwerp voor een *arbeiderspark* in Hilversum van C. de Groot en E. Verschuijl, 1906. Wie het echt ontworpen heeft, verraadt het *perspectievisch aanzicht.* In het grasveld rechtsonder staat C.D.G.

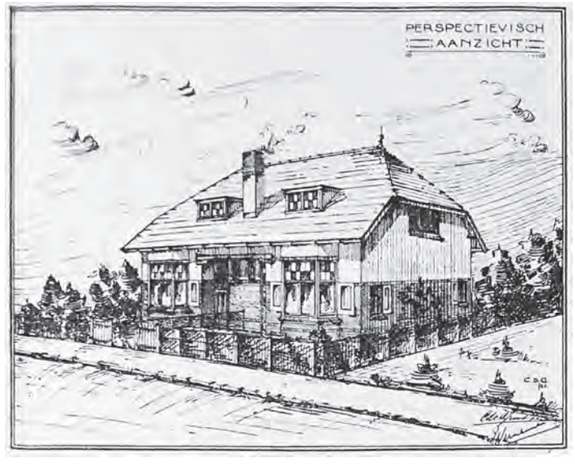

Fotomontage van kaart uitbreidingsplan, plantekening voor 140 woningen en eerste situatietekening voor 40 woningen.

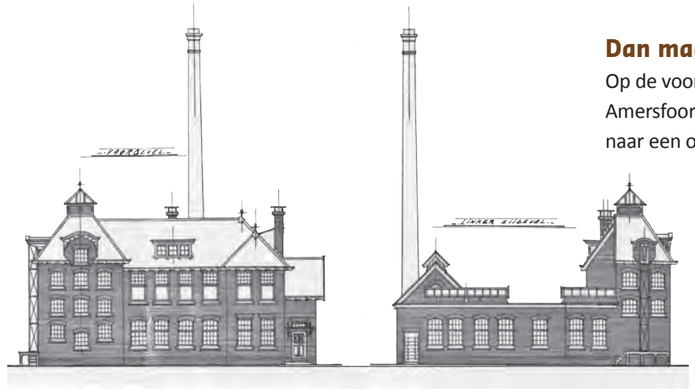

Dan maar een melkfabriek in Van Riebeeck

Op de voor een *arbeiderspark* beoogde gronden aan de Oude Amersfoortseweg verrees in 1911 een Hygiënische Melkinrichting naar een ontwerp van architect Cornelis de Groot.

Villa Heideveld, Curacaolaan 1A, circa 1875.

HEIDEVELDPARK

In 1903 begon de aanleg van het Heideveldpark, verderop aan de Soestdijkerstraatweg tegenover het Heidepark, door de Naamlooze Vennootschap Hilversumse Exploitatiemaatschappij van Onroerende Goederen op een bosland achter de buitenplaats Heideveld. Op het terrein bleven staan de chalet Heideveld (Soestdijkerstraatweg 88, Curaçaolaan 1A), de tuinmanswoning (Surinamelaan 5, gebouwd rond 1880) en de tol die in 1900 "tot voorbij Heideveld" was verplaatst. De tol stond aan de Soestdijkerstraatweg in het verlengde van wat nu de achtertuinen van de huizen aan de Surinamelaan zijn. In 1931 werd de tol afgebroken. De ontwikkeling van zowel het Alexanderpark als het Heideveldpark verliep traag. In tegenstelling tot naar het noordwestelijke deel van Hilversum liep er geen paardentram naar het zuidoosten, waardoor de verbinding met het station beperkt bleef. De kritiek op het opslokken van natuurgebied door bebouwing groeide. In beginsel werden daarom alleen de eerste delen van de Curaçaolaan en de Surinamelaan met de dwarsweg Arubalaan aangelegd die in 1904 door de gemeente werden overgenomen. In 1908 werden pas de rooilijnen vastgesteld en de namen aan de wegen gegeven.

In 1918 werden de beide uiteinden van de Curaçaolaan en de Surinamelaan met een ontsluiting aan de toenmalige Lage Vuursche weg (in 1974 Bonairelaan genoemd) aangeboden aan de gemeente. De ontwikkeling van de bebouwing kwam vanaf 1920 op gang. Vóór 1910 werden in het park slechts twee villa's gebouwd: Curaçaolaan 6 en Surinamelaan 15. Deze twee

Landhuis Arubalaan 6, architect Th. Rueter, 1928.

villa's laten de stijl van bebouwing zien uit die periode: forse villa’s in de Jugendstil en neoclassicisme die uiting gaven aan de welgesteldheid van de bewoners. Toen het park tot ontwikkeling kwam was deze periode voorbij. De wil om buiten te wonen in een natuurlijke omgeving bleef bestaan maar de groep bewoners was minder welgesteld. Extra ruimte voor bedienden was niet meer nodig. De landhuizen dienden nu voor permanente bewoning en lijken meer uit de natuurlijke omgeving gegroeid te zijn, in plaats van daaruit naar voren te springen. De stijlen die zich hier het beste voor leenden waren de Amsterdamse school en het Romantisch Expressionisme. Een architect merkte in die periode op dat met de bouw van deze kleinere landhuizen op kleinere percelen het begrip buiten wonen haast een parodie werd.
Eind jaren twintig ontstond er interesse om de terreinen langs het onverharde oostelijke deel van de Arubalaan tot bouwterreinen te ontwikkelen. De gemeente was niet gecharmeerd van het idee om meer bosgrond op te offeren aan de landhuisbouw. De definitieve invulling van het oostelijk deel begon na 1950 toen een verkavelingsplan werd gemaakt door de architect Briët.

Tussen 1920 en 1940 werden 41 landhuizen in het park gebouwd.
In de jaren vijftig werd het terrein tussen de Curaçaolaan en de Surinamelaan bebouwd en met de verdere verkaveling van de bouwterreinen werd weer een aanvang gemaakt. In het park staan dan ook verschillende voorbeelden van de landhuisbouw uit de jaren vijftig. Opvallende kenmerken zijn het ontwerpen van huis en garage als eenheid, de toepassing van het zadeldak met het uitkragen van de gevel, het korfvormige balkon en het toepassen van ideeën ontleend aan het functionalisme en de Delftse School. Een apart type is de (semi)bungalow.
In de jaren ‘70 wordt het beeld verder gekenmerkt door het gecombineerde materiaalgebruik van lichte baksteen en hout.
In 1988 werd het grote terrein dat bij de eerste villa in het park, Curaçaolaan 6, hoorde verkaveld en bebouwd met twee huizen met zadeldak en glaspuien die doorlopen tot de grond. In 1991 bouwde de Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken hier hun hoofdkantoor.

Waldecklaan, links 8 en 10 en rechts 4.

Linksboven: Alexanderlaan 30, architect H. Bunders.
Rechtsboven: Waldecklaan 42a en b, Snelder Architecten, 1955.

Het jongste gemeentelijke monument: voormalig hoofdkantoor van de Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken, het eerste gebouw in Nederland van de Amerikaanse architect R. Meier, Bonairelaan 4, 1992.

NIEUWE HILVERSUMSCHE TERREINMAATSCHAPPIJ EN MIDDLESEX

Zoals zo veel architecten, had ook J. London de ambitie om naast zijn ontwerpwerk het vak van ontwikkelaar op te pakken. Vanaf 1917 probeerde hij met zijn terreinmaatschappij een villapark te ontwikkelen achter Heidepark. Van de aanleg kwam het echter niet. Op de hoek van de Soestdijkerstraatweg en de Huydecopersweg bouwde hij wel in 1923 zijn eigen complex Middlesex, waar hij vanuit zijn huis Soestdijkerstraatweg 90 naartoe verhuisde. In datzelfde jaar maakte Dudok een plan voor het gebied begrensd door 'buitengoed' Groenendaal, de Huydecopersweg, de eigendommen van J. London en E.H.D. Insinger aan de oostzijde, de weg langs de Gooiergracht en de Lage Vuurscheweg. Een vijver was ontworpen voor berging van regenwater maar vormde ook met het beukenbos een bekoorlijk centrum voor het villapark. Het zand uit de vijver kon voor aanleg en bebouwing van het park worden gebruikt. De bestaande bomen werden behouden. Toch lag het allemaal te ver uit de uitbreidingsgebieden van de gemeente. In 1934 probeerde architect H. Elte het nog een keer, maar het gebied was niet in het uitbreidingsplan uit 1933 opgenomen en de gemeente wilde niet bouwen buiten de bebouwingscontouren. De gemeente was tenslotte niet verplicht op verzoek een exploitatie mogelijk te maken.

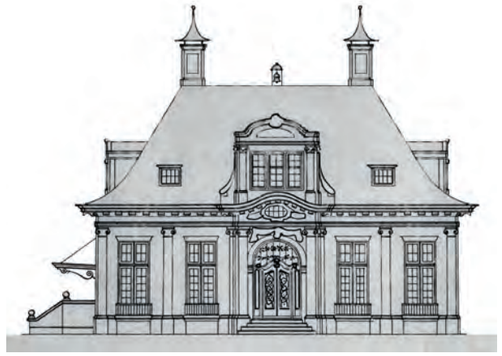

Ontwerp Zonnehof, Soestdijkerstraatweg 90, architect J. London, 1912.

Landhuis Zonnehof, Soestdijkerstraatweg 90, ontworpen en bewoond door architect J. London, 1912.

Middlesex, Soestdijkerstraatweg 110-112, ontworpen en bewoond door architect J. London, 1921.

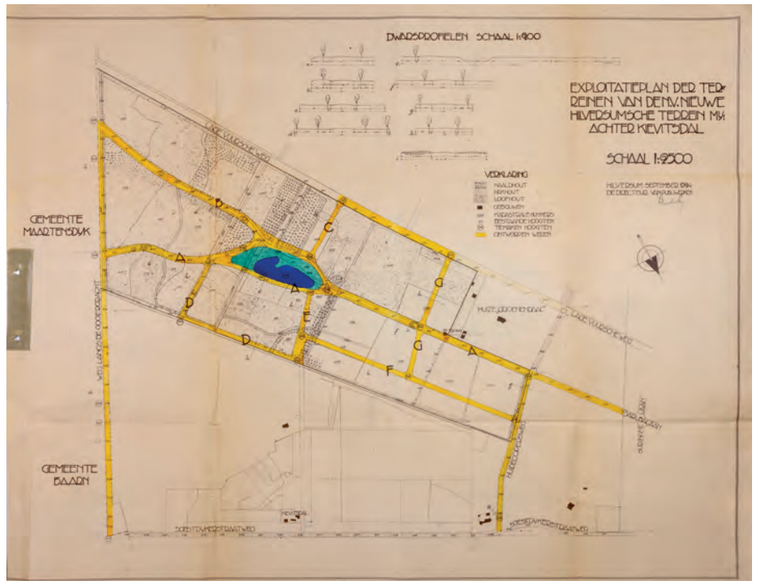

Ontwerp bouwexploitatie terreinen aan de Lage Vuurscheweg en de Huydecopersweg, achter Kievitsdal, architect J. London, 1917.

Ontwerp landhuis Groenendaal, Lage Vuurscheweg, architect J.W. Hanrath, 1904.

Ontwerp exploitatieplan terreinen Nieuwe Hilversumsche Terrein Mij., directeur Publieke Werken, W.M. Dudok, 1924.

Exterieur landhuis Groenendaal, Lage Vuurscheweg, 1904.

1836-1914 BUITENPLAATS EN VILLAPARK 't HOOGT VAN 't KRUIS

De naam is afkomstig van de heuvel in de Zuider Eng. Een belangwekkende hoogte in het landschap aan de zuidoostkant van Hilversum. Twee wegen kruisten elkaar op het hoogste punt, de oude zandweg van 's-Graveland naar Utrecht en de Holleweg. Later kreeg het hele gebied ten westen van de Utrechtseweg tussen de Diependaalselaan en de heide die naam.
In de negentiende eeuw ontwikkelde het gebied waar uitzonderlijk hoge sparren, berken en mooie beuken stonden zich deels tot een natuurrijk landgoed. Bekende namen zijn aan 't Hoogt van 't Kruis als eigenaar verbonden. Kunstschilder Jan van Ravenzwaaij kocht in 1827 de eerste percelen en nog meer in de volgende jaren met Albertus Perk. Van Ravenzwaaij zou enkele jaren later ook op de Boomberg grond kopen. Hij verkocht de percelen op 't Hoogt van t Kruis in 1836 aan rijksontvanger Jan-Willem Janssens, die er nog meer kocht, ook van de gemeente in 1838. Hij zou tot 1848 zijn bezit steeds vergroten. Op de hoek van de Utrechtseweg en de Beukenlaan is een hoogteverschil die door Janssens is aangelegd. De heideveilingen van 1836 en 1843 waren belangrijke gebeurtenissen en dit gebied laat zien wat met de verdeling en aankopen mogelijk was. Met de heideveilingen veranderde het bezit en het gebruik van gronden.
In 1868 werd Coenraad Jacob Temmink, schoonzoon van Albertus Perk en zoon van de grondlegger van het Natuurhistorisch Museum in Leiden, eigenaar. Hij was lid van de Hilversumse gemeenteraad geweest tot 1861. Hij liet een zomerchalet bouwen op het uitzichtpunt de Halve Hollebol. De grote villa van de buitenplaats 't Hoogt van 't Kruis (Utrechtseweg 42), die hij in 1904 door Tersteeg en de Zwaan liet bouwen, staat er nog. Vanaf het balkon had men een schitterend en afwisselend uitzicht. 't Hoogt van 't Kruis was, evenals de andere buitenplaatsen, een plek waar vele gasten kwamen die van elkaar en van het buitenleven genoten.

Chalet 't Hoogt van 't Kruis, met boschwachterswoning, Hollerweg, zeer waarschijnlijk architect G.B. Salm, 1970.

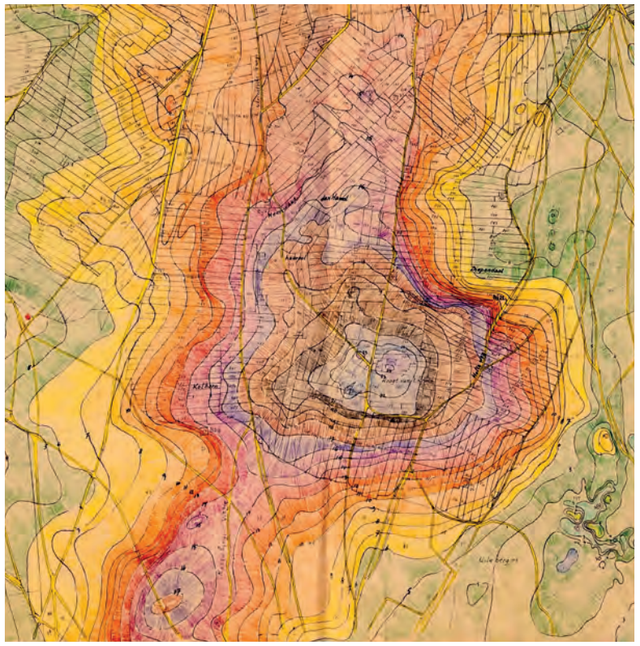

Op den 10 july 1872 vereenigden zich op het nieuw opgerichtte gebouw op het Hoogt van het Kruis, de ondergeteekenden, tot eene soort van huisselijke inwijding, en genoten van Gastheer en Gastvrouw dat eenvoudig, gul en hartelijk onthaal, dat aan zulk eene plaats en gelegenheid voegt.
Temminck zag zijn wens vervuld, op zijn aangenaam gelegen grond, bezuiden Hilversum, was een uitnemend geschikt verblijf voltooid, om te genieten wat het schoone seizoen aanbood, in het ruim uuitzigt, uren ver in den omtrek, over de rijk geschakeerde, bevallig golvende akkers van Diependaal, en de verder zich uitstrekkende korenvelden; de ver gelegen heide, en de bosschen van Baarn en Eemnes ten oosten, die van s Graveland westwaarts en daar tusschen de daken van het digt bebouwd en toch landelijk Hilversum.

Albertus Perk, 10 oktober 1872

- - al wisselen omstandigheden, menschen, woonplaatsen, moge het goede het liefelijke het schoone nog wat onderons genoten worden. Het ruime van (schier ?) verrijkt zicht in 't oosten met villa's wier witte muren behaaglijk - - groen verrijzen; maar nog heeft de blik ruimte -- over de groene roggeakkers, tusschen de zwarte voren uitkomende, lang nog blijven die open velden, het eigenaardge bewaren van de landstreek en dringe nog de bouwmanie van al hare drukte niet tot hier door, waar men nog bewaard is voor het gedurig onrustig gefluit van het ijzer vervoermiddel en de massa bezoekers van allerlei slag, die het aanbrengt. Laat er iets overblijven van het oude van het rustige, het stille, van de natuur alleen; en laat zij nog ons genoeg blijven al genieten wij een geheelen dag ook van het geen zij aanbiedt.
De nevelachtige dag gaf weder als dikwijks, een avond van het verruktelijk licht. Mogten de nevels en wolken van den levensdag zich zoo oplossen in een regtschoonen levensavond.

Albertus Perk, 13 mei 1875

Teksten die Albertus Perk in het *Gastenboek 't Hoogt van 't Kruis 1873-1918* schreef.

Vorige pagina:
Hoogtekaart (gedeelte wijk Zuidoost, met name 't Hoogt van 't Kruis), die amateur-historicus C. Boekschoten in 1975 samenstelde naar de situatie van Hilversum in 1825.

De grote villa van de buitenplaats 't Hoogt van 't Kruis (Utrechtseweg 42), die Temminck in 1904 door Tersteeg en de Zwaan liet bouwen, staat er nog.

Protest Genootschap Architectura en Amicitia

In het uitbreidingsplan van Hilversum uit 1905 tekende gemeentearchitect Andriessen een slingerende weg vanaf het dorp naar 't Hoogt van 't Kruis. Oost-west verbindingen zouden de Eikbosserweg met de Utrechtseweg verbinden. Juist dit deel van het uitbreidingsplan zorgde voor kritiek vanuit de natuurliefhebbers en architecten. In 1910 stuurde de Club van Utrechtse leden van het Genootschap Architectura en Amicitia een brief aan de gemeente waarin zij wezen op het gebrek aan samenhang en visie. Zij deden de suggestie de (zicht)lijn naar de St. Vituskerk op te pakken.

Gemeente geen eigenaar van 't Hoogt

In 1913 verkocht Temminck een deel van zijn landgoed aan de Centrale Exploitatie Maatschappij, waarvan zijn schoonzoon directeur was, nadat de gemeente er vanwege de protesten vanaf had gezien. Dat daarmee deze heerlijke plek met natuurschoon en wandelmogelijkheden zou worden vervangen door villabebouwing, stuitte velen tegen de borst.
De Amsterdamse maatschappij vroeg tuin- en landschapsarchitect D.F. Tersteeg op deze heuvel een ontwerp voor een villagebied te maken. Aan 12 meter brede wegen lagen diepe percelen voor voorname villa's. De aansluitingen met de Utrechtseweg waren royaal en breed. De Eikenlaan sloot aan op de Eikenlaan en zou vanaf die aansluiting het dichtst worden bebouwd. De boomkwekerij verdween onder wegen, maar de chalet en de Holleweg bleven nog bestaan. Daarmee is 't Hoogt van 't Kruis als wandelgebied nog steeds beleefbaar. De chalet werd uiteindelijk gebruikt als padvindershuis en in 1948 grotendeels afgebroken en door architect Feberwee verwerkt in een nieuw huis (adres). Aan de Utrechtseweg (hoek geprojecteerde Plataanweg) stond al het landhuis van architect London, gebouwd in 1913 (Utrechtseweg 50).

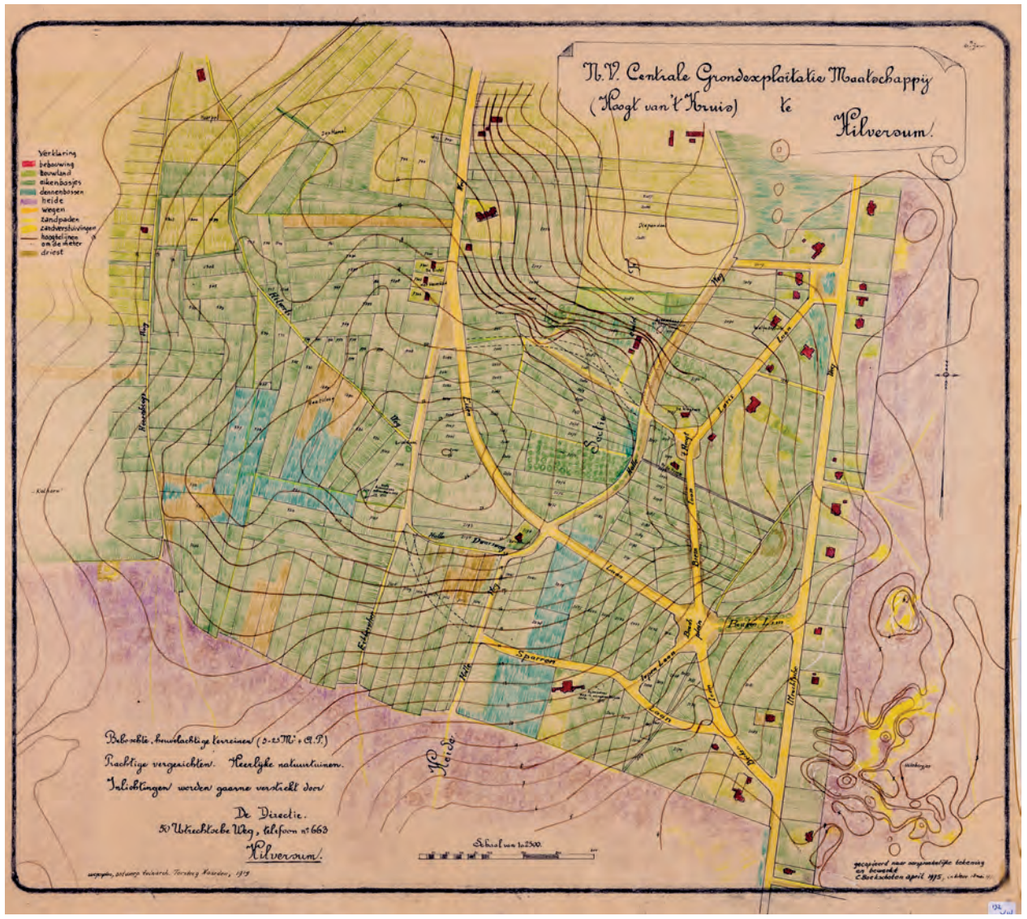

De eerst verkochte percelen in het gebied met hun gebouwen.

De discussies over het plan voor het villapark illustreren hoe moeilijk het was om de eigenschappen van gebieden en hoogteverschillen te behouden en te benutten voor meerdere functies (zoals wandel- en villapark), vergezichten en uitzichten. Het westelijke deel van de groenoase werd niet ontwikkeld.
In 1914 begon de aanleg van de wegen, maar door de Eerste Wereldoorlog stagneerde de bouw van grote villa's op ruime percelen. Er werd daarom na 1918 besloten de percelen te splitsen. De percelen en villa's die uiteindelijk aan radiaalwegen vanuit het centrale Bosplein werden gebouwd zijn kleiner dan aanvankelijk gepland. Het Bosplein vervult binnen dit park een centrale functie. Op dit plein komen volgens een enigszins radiaal patroon vijf wegen samen.
Aan het einde van de twintigste eeuw zou de gemeente de gronden tussen de Holleweg en de Eikbosserweg en de heuvel tussen de Eikbosserweg en de Eikenlaan bebouwen volgens plan Diependaal. Daarvoor had hier de gemeentelijke planten- en bloemenkwekerij, met veel zorg en liefde ontwikkeld door plantsoenopzichter Jan Meijer, gelegen.

Wegenplan naar ontwerp van tuinarchitect Tersteeg, Naarden, 1919, *gecopieerd naar oorspronkelijke tekening en bewerkt*, C. Boekschoten, 1975.

Wegenaanleg op 't Hoogt van 't Kruis, vanuit de Sparrenlaan met links en rechts de Berkenlaan, fotograaf P.J. Siewers, ca. 1918.

Langs de Holleweg, in Diependaal

Gemeentelijke kwekerij Holleweg, april 1955.

Dienstwoning kwekerij Holleweg, juli 1956.

Holleweg Diependaal, voor woning stalhouderij Vermeulen pony's in weilandje bij Diependaalelaan, maart 1976.

Holleweg Diependaal, links woning stalhouderij Vermeulen en uiterst links stukje woning Ketelaar, januari 1976.

Loods voor opslag van materialen kwekerij Holleweg, juni 1958.

Schaft- en bergingslokaal kwekerij Holleweg, juni 1958.

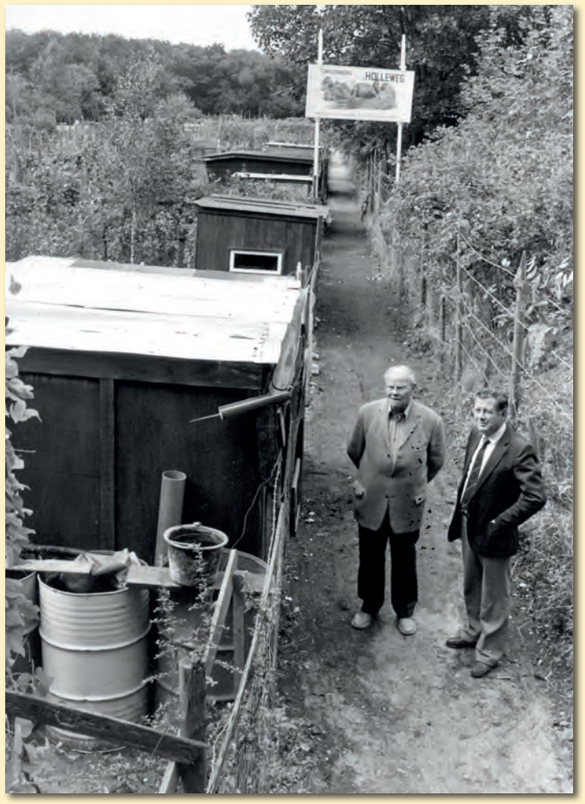

Gewassen Holleweg Diependaal, 1975.

Kassen gemeentekwekerij Holleweg Diependaal, januari 1981.

Holleweg Diependaal, terrein Tuinvereniging Holleweg, september 1983.

1915-1918 UITBREIDINGSPLANNEN DUDOK

In 1915 nam Dudok het advies van het Genootschap Architectura en Amicitia om de (zicht)lijn naar de St. Vituskerk op te pakken ter harte en creëerde de as Pieter de Hooghlaan. In het zuidoostelijke deel ontwierp hij een rondweg (Diependaalselaan). Dudok probeerde vanaf het begin een goed stelsel van radiale en concentrische wegen en een ringbaan om de wijken te ontwerpen. Hij bracht naar aanleiding van de eerste uitbreiding tussen de Bosdrift en de Hilvertsweg (Bloemenbuurt) direct de gehele zuidflank van het dorp in beeld. Daaruit blijkt direct zijn conceptuele aanpak waarbij elk plan op elk schaalniveau en in grotere context wordt gezien. Dudok bouwde een huis, een straat, een wijk, een stad. In 1918 schrijft Dudok zijn toelichting op het ontwerp-uitbreidingsplan. Aan villawijken besteedde hij aandacht omdat Hilversum zich in de eerste plaats als villadorp, als tuinstad met ruime, open villabebouwing moest blijven ontwikkelen, en de vestiging van villabewoners moest bevorderen. Hij zag geen reden om aan die toenemende vestiging na afloop van de oorlog te twijfelen. Toen al zorgde Dudok ervoor dat deze uitbreiding de schoonheid van de omringende natuur nauwelijks aantastte, want de mooiste heide en fraaiste bossen lagen buiten de rand van de ontworpen bebouwing. Tussen ‘t Hoogt van 't Kruis en de bebouwde kom projecteerde hij uitgebreide villaterreinen. Dudok wees erop dat bij bebouwing volgens dit uitbreidingsplan op ruime schaal gebruik gemaakt moest worden van breking in de voorgevellijnen, waardoor, *mits dit door bekwame hand geschiedt, zeer verrassende en schilderachtige effecten kunnen ontstaan.*

Pieter de Hooghlaan, de zichtlijn op de Sint Vituskerk.

Dudok kwam op 1 juli 1915 bij de gemeente in dienst. In de raadsvergadering van 3 augustus kwam deze tekening op tafel. Het staat er niet op, maar het kan haast niet anders dan daqt Dudok op het oude plan uit 1905 zijn eerste pennestreken voor een nieuw uitbreidingsplan plaatste.

Landhuis Utrechtseweg 50, architect J. London, 1913.

Dudok zette op 1 augustus 1916 het hoofdwegennet van Hilversum Zuid op tekening. Daartussen zien we al de contouren van de Bloemenbuurt en Dudoks ontwerpen voor Laapersveld, Sportpark en Van Riebeeck.

1917-1918 KLEINE LANDHUISJES

Langs de spoorlijn bouwde architect J.H. Slot in 1917-1918 met zijn Coöperatieve Woningbouwvereeniging ’t Landhuijs 22 kleine ‘landhuisjes’ aan de Stadhouderslaan. In het zuidoosten streken de villabewoners neer en later werden die aangevuld met bewoners van de kleine villa’s en middenstandswoningen meer naar het westen. In 1926-1927 werd de Sophialaan tussen de Oude Amersfoortseweg en de Soestdijkerstraatweg gelegd. De bebouwing met grote middenstandswoningen sluit aan bij die van de Oude Amersfoortseweg. Er zijn grote groene (binnen) zones ontstaan tussen huizen aan de lanen en die aan de Soestdijkerstraatweg.

Langs de spoorlijn bouwde architect Slot in 1917-1918 met zijn Coöperatieve Woningbouwvereeniging ’t Landhuijs aan de Stadhouderslaan 22 kleine ‘landhuisjes’.

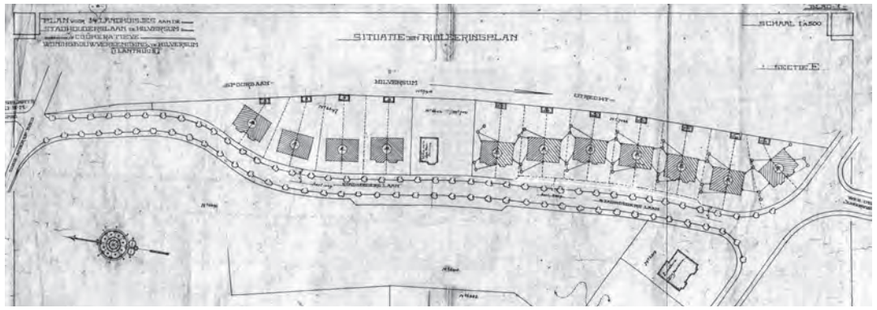

LAAPERSVELD

Oude veldnaam

In 1348 werd de plek Laapersveld genoemd tijdens de strijd tussen de graaf van Holland en de bisschop van Utrecht: zij hielden de legers stand op een groen veld Lapaers (ongeveer op de plaats van herberg De Roskam in het verlengde van de Soestdijkerstraatweg). De veldnaam Laapersveld komt voor op de kaart van Gooiland na de heideverdeling van 1843. In 1856 wordt in de krant melding gemaakt van een Ezelwedren op het Lapersch-veld.
Het gebied ligt op de overgang van akkerstructuur naar heide. De gronden waren in bezit van particulieren. Aan de kant van de Soestdijkerstraatweg stond een uitspanning. Het Geneverpad verbond het Laapersveld met de omringende gebieden.

Particulier initiatief

Rond 1910 gaat de gemeente Hilversum nadenken over een verbinding tussen de Utrechtseweg en de Soestdijkerstraatweg en de eventuele inrichting van het gebied. De gemeentearchitect P. Andriessen wilde een scherpe bocht bij de Utrechtseweg vermijden en een goede aansluiting op de Stadhouderslaan ontwerpen. Tegelijk kon de Soestdijkerstraatweg bij de spoorwegovergang worden verruimd. Hij had vrij grote pleinen ontworpen aan de uiteinden, maar een particulier (Zimmer) wilde de grond aan de kant van de Soestdijkerstraatweg niet verkopen, en bouwmaatschappij Alpha niet aan de kant van de Utrechtseweg.
Architect J.H. Slot diende in 1911 namens eigenaar Stoop een voorstel in voor de aanleg van wegen op de gronden tussen de Utrechtseweg en de Soestdijkerstraatweg. De eigenaren hoefden hun grond dan niet te verkopen. Probleem vormde echter het perceel met de uitspanning Laapersveld nabij de Soestdijkerstraatweg. De gemeente wilde het uitbreidingsplan pas wijzigen na sloop van het gebouw. In 1912 had de gemeente het aanbod van de heer Stoop, trouwens van alle eigenaren,

Uitspanning Laapersveld aan de Baarnsche weg, later Soestdijkerstraatweg, vlakbij de overweg met de Oosterspoorlijn.

afgeslagen want de prijs was veel te hoog. De eigenaren betreurden dit, want zij wilden ook graag een weg van de Utrechtseweg naar de Soestdijkerstraatweg.
Slot had aan B en W gesuggereerd dat de gronden aan de geprojecteerde wegen bij uitstek geschikt zouden zijn voor gebouwen of inrichtingen zoals een ambachtsschool of gymnasium en tevens als volkspark. Stoop bood met een eindbod gronden aan ter grootte van 31000 m2. Hij wilde gratis in de uitspanning Café 't Laapersveld blijven wonen tot 6 maanden na de overdracht. De koopprijs voor de gemeente van f 45.316,50 bleef te hoog.

Arbeiderswoningbouw en verbinding

In 1914 ontwikkelde woningbouwvereniging 't Goede Woonhuys' een woningbouwplan voor het Laapersveld met architect D.A. van Zanten. Volgens de Woningwet van 1901 (in werking in 1902) en de ambitie van de gemeente zich met kwaliteit te ontwikkelen als tuinstad, werden in Hilversum al enkele arbeiderswoningbouwcomplexen gebouwd door

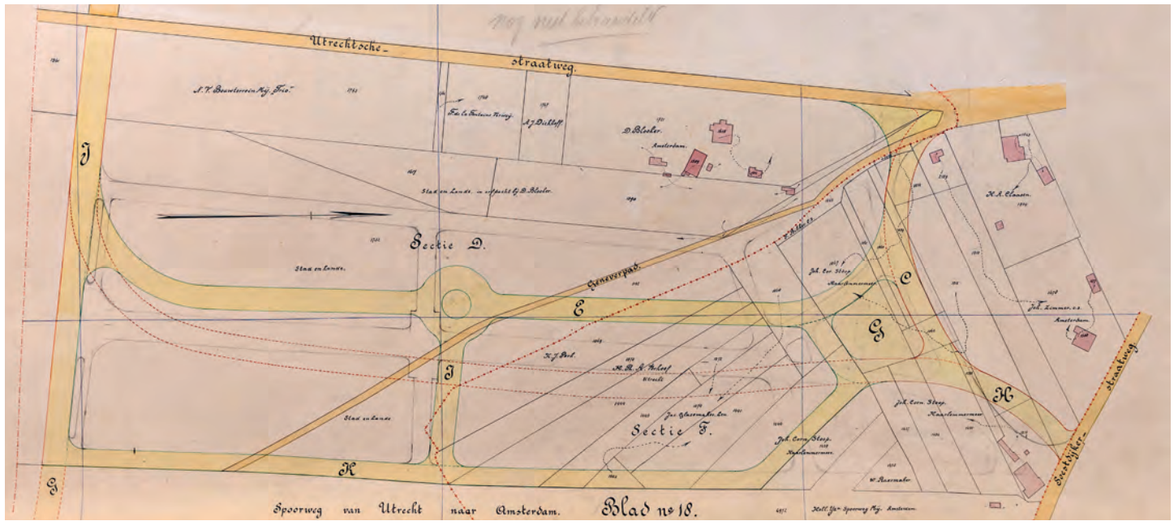

Spoorwachterswoning nr. 33 bij de spoorwegovergang Soestdijkerstraatweg met het in 1928 geplaatste houten wachthuisje.

Op de achtergrond de dubbele villa Alexanderlaan 5 en 7.

woningbouwverenigingen. Het Laapersveld leek een goed gebied om woningbouw te realiseren. In juni besloot de gemeente enige terreinen op het Laapersveld aan te kopen. Zij wilde de verbindingsweg aanleggen, arbeiderswoningen (laten) bouwen en riolering in het Alexanderparkkwartier aanleggen. De aansluiting aan de Stadhouderslaan zou kunnen worden verbeterd.
1915 was een tijd van economische crisis. Maar er werd ook gedacht aan de periode na de oorlog, als er een buitengewone opleving en bloei ook voor Hilversum zou plaats hebben. Het zou dan jammer zijn als de gemeente de gronden niet in eigendom had. De gemeente probeerde ook de gronden waar het eerste gemeentelijke arbeiderswoningbouwcomplex van Dudok aan de Bosdrift/Neuweg (Bloemenbuurt) zou verrijzen in eigendom te krijgen. De Gijsbrecht van Amstelstraat en de Leliestraat konden dan worden doorgetrokken. De verbindingsweg tussen de Utrechtseweg en de Soestdijkerstraatweg was ook noodzakelijk voor de waterafvoer.

Bouw van de bijzondere betonnen spoorwegportalen, nu rijksmonument, ontwerp ir. J.L.A. Cuperus, 1938.

Links het gemeentelijke Plan van Uitbreiding zoals gewijzigd rond 1910 en rechts het voorstel van architect J.H. Slot, juli 1911.

Gemeente eigenaar

Nu de gemeente eigenares was van het Laapersveld, kon deze weg worden aangelegd. Er was nog een stuk grond aan de Soestdijkerstraatweg nodig van Js Zimmer & Zonen, fabrikanten van stoom- en andere werktuigen, ijzergieterij, kopergieterij, ketelmakerij te Amsterdam, die het wel wilden afstaan als er nooit op gebouwd zou worden. Verder was voor de aanleg van de weg een deel nodig van de tuin van villa Hestia, een smalle strook van Stad en Lande en een stuk bouwland van J. Glazemaker en Co. In 1915 werden de benodigde stukken grond aangekocht.
In 1916 was Dudok een jaar directeur van Publieke Werken en belast met het uitbreidingsplan van de gemeente. De Hilversumsche Voetbalvereeniging 't Gooi, aangesloten bij de Nederlandsche Voetbalbond, had al vijf jaar een terrein gehuurd op het Laapersveld. In 1916 wilde de vereniging het gehele Laapersveld huren voor voetbalvelden. De gemeente wilde echter op het bouwland aardappelen en groenten voor minvermogenden verbouwen, maar er kon wel een deel tijdelijk worden verhuurd. In verband met de plannen van woningbouwvereniging 't Goede Woonhuys, waarover nog geen beslissing was genomen, en met de aanleg van de verbindingsweg en de rioleringsplannen aldaar, moest de gemeente de vrije beschikking houden over de gronden. Volgens Dudok konden ze beter gronden van Stad en Lande huren.

LAAPERSPARK

In 1918 was Dudok al bezig met het verleggen van de spoorlijn. Het plan van de HIJSM, waarbij de spoorlijn ten zuiden van het hoofdstation naar het oosten verlegd zou worden, had gevolgen voor de riolering. Daarom moest een vijver langs de verbindingsweg tussen de Soestdijkerstraatweg en de Utrechtseweg komen. In het ontwerp uitbreidingsplan kwamen verder weinig parken en plantsoenen voor. Dat was opzettelijk vanwege het karakter van de open bebouwing, die zorgde voor groen, ruimte en licht in Hilversum.

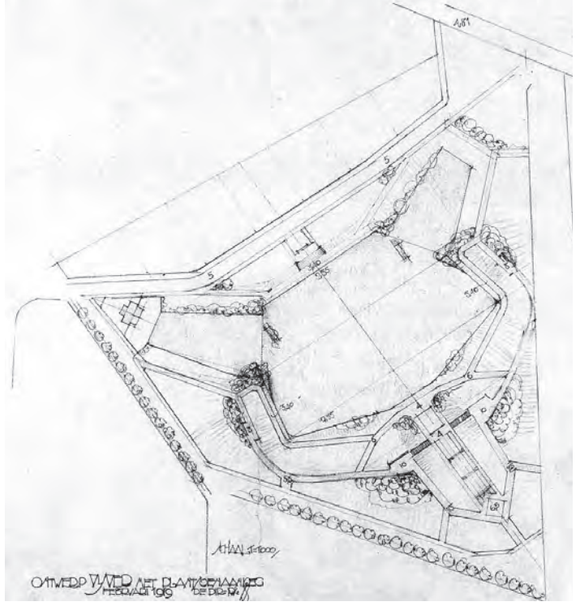

Het ontwerp van Dudok voor het vijverpark Laapersveld, 1919.

Dudok ontwikkelde in 1919 een innovatief waterafvoersysteem voor de zuidkant van het dorp, dat ook als oplossing voor de huidige klimaatopgave niet zou misstaan. Hij liet vuil- en regenwater door afzonderlijke leidingen naar het laagste punt van de buurt stromen, het Laapersveld. Rioolwater werd in een kelder onder een pompgebouw verzameld, vanwaar het naar vloeivelden buiten het dorp werd geperst.
De vijver werd een vijverpark met pompgemaal, het Laaperspark. Aangelegd als werkverschaffingsproject in 1919-1920 naar het ontwerp van Dudok. De uitgegraven grond werd gebruikt voor het aanleggen van de heuvels in het park en de ophoging van sportvelden in het nabij gelegen te vormen sportpark. Samen met plantsoenopzichter Meijer, die in 1926 in Hilversum kwam werken, bleef het Laaperspark in stand als een miniatuur illusielandschap.

Het Laaperspark kort na de aanleg.

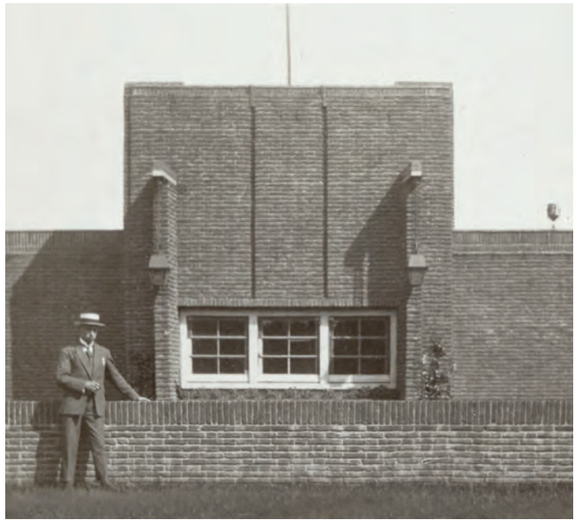

Pompgemaal aan de straatzijde met twee lantaarn.

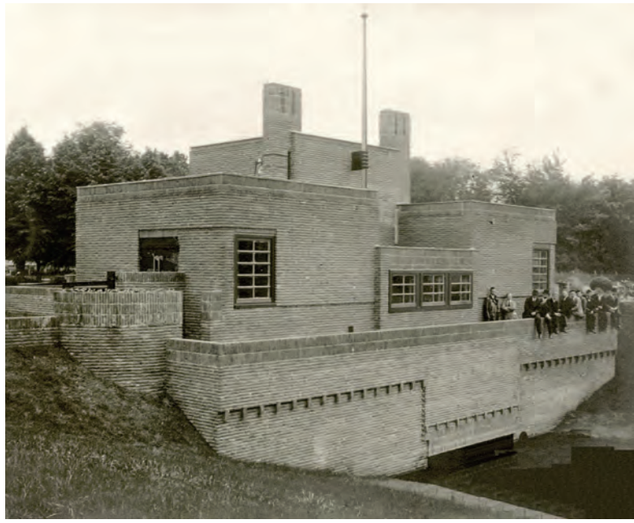

Pompgemaal aan de vijverzijde.

Pompgemaal na restauratie.

Het vijverpark met de Laapersweg.

Laapersweg

Toen het vijverpark met pompgebouw in 1920 zijn voltooiing naderde, moest de verbindingsweg zo spoedig mogelijk worden aangelegd, zowel in het belang van het verkeer als van het overgebleven bouwterrein. De weg was ontworpen met een breedte van 13 meter met een rijweg van 6 meter. Aan de Utrechtseweg was een grasperkje ontworpen, aan de Soestdijkerstraatweg een pleintje dat voorlopig met behoud van de bestaande bomen als rustplaats met banken kon dienen en dus beschikbaar bleef voor latere plaatsing van een bloemenkiosk of iets dergelijks. In 1921 ontwierp Dudok de verkaveling (7 kavels) aan de noordzijde van de nieuwe Laapersweg.

Plan Laapersveld, 1940.

Plan Laapersveld, 1955.

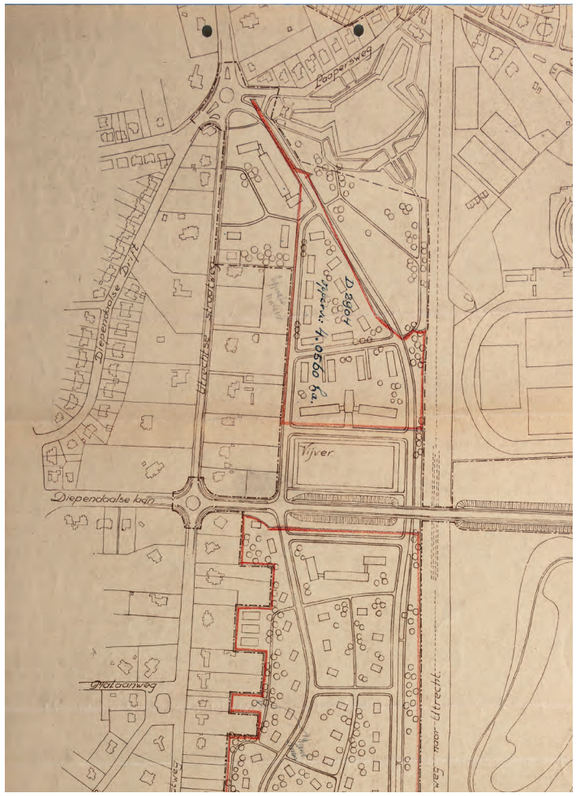

Vanuit de lucht gezien.

Als toeristische attractie.

Stad en Lande

Delen van de gronden waren nog in bezit van Stad en Lande van Gooiland, een vereniging die eigenaar was van de gemeenschappelijke gronden in Het Gooi. De vereniging werd in 1912 opgericht om de aanspraken op het gebied door erfgooiers te regelen. In de jaren 1950 lukte het niet om tot overeenstemming te komen. In 1962 werd nogmaals aan Stad en Lande van Gooiland gevraagd of zij Laapersveld-gronden wilden verkopen aan de gemeente. Toen was al het idee ontstaan om de Diependaalselaan door te trekken. In 1963 bestemde de gemeente de Laapersveld-gronden voornamelijk voor villabouw op ruime kavels en plande er een schoolgebouw voor het Chr. Lyceum waarvoor een ontsluiting nodig was.

Inrichtingsplannen gebied

De gemeente had de gronden op Laapersveld aangekocht. In beginsel werden de gronden ten zuiden van de Diependaalselaan betrokken bij de planontwikkeling. Verschillende initiatiefnemers wilden percelen aankopen. Daarmee begon een periode waarin stukken grond werden verkocht en bebouwd, zonder een vastgelegd toekomstbeeld. De KRO was de eerste omroep die vanwege ruimtegebrek wilde uitbreiden op het Laapersveld. Daarna ambieerde Veronica dat. Veronica mocht echter niet bouwen, wel huren. De gemeente dacht van het Laapersveld een tweede mediapark te maken. De STER bouwde uiteindelijk een eigen mediakantoor in de zuidwesthoek. De sociale woningbouw ambitie was verlaten. Er werd ook aan een huis voor bejaarden gedacht (plan van De Helpende Hand). Het zuidelijke deel zou later afvallen en worden overgedragen aan het GNR. De Diependaalselaan werd ondertunneld. De totaalplannen werden niet uitgevoerd en verlaten. De inrichting ging meer over op toevalligheden. Dat is niet negatief: het past bij “het veld” dat het Laapersveld is. Het maakte wel verbindingen onmogelijk.
In de loop der jaren werden woningen, scholen en kantoren gebouwd op het Laapersveld.

Het Ster-gebouw aan de Laapersweg, Architectenbureau Falkenburg en Mulders, 1987.

RK Scholengemeenschap, Laapersweg 9, architect Ir. P. Hoffmans, Amsterdam, 1972.

SPORTPARK

De directe aanleiding voor de aanleg van het sportpark in Hilversum was de inbeslagname van voetbalvelden voor de teelt van gewassen. De voetbalvelden werden omgeploegd omdat er een groot tekort aan voedsel was ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. In 1917 kreeg Dudok de opdracht om een gemeentelijk sportpark in te richten. Door de realisatie van een gemeentelijk sportpark zou het tekort aan sportvelden worden opgelost. De journalist Jan Feith leverde op verzoek van Dudok advies over de aanleg van een sportpark. In 1918 bedacht Dudok op twee plaatsen in Hilversum zeer grote sportterreinen, omringd door plantsoenachtige aanleg of althans door zeer brede lanen. Eén in het zuidoosten tussen de Soestdijkerstraatweg en de spoorweg. Hij zag die spoorlijn als toekomstige boulevard omdat hij de spoorweg wilde verleggen. Er was ruimte voor een circa 12 HA groot sportpark dat tot een waardig Hilversums Stadion kon worden uitgebreid. Een plek viel al snel af. Op basis van een schets van Feith maakte Dudok het eerste ontwerp. Daarin waren vijf sportvelden, een hardloopbaan en een ceintuurbaan voor diverse sporten opgenomen. In 1919 paste Dudok dit plan aan, omdat hij de paardensport een goede plek wilde geven in het sportpark.

Uiteindelijk werd het sportpark in 1920 aangelegd op basis van een versoberd plan, zonder ruimte voor de paardensport. De hippische sport kreeg alsnog in 1925 een plek in het sportpark, met de aanleg van een renbaan, een tribune en paardenboxen. Dudok ontwierp een tribune als een indrukwekkend maar licht, houten gebouw, een feestelijk en veelkleurig uithangbord voor de moderne sportaccommodatie die erachter verborgen lag.
In de loop der tijd kregen steeds meer sporten een vaste plek in het sportpark, waaronder atletiek (1927) en tennis (1928). In 1928 vond in het sportpark een groot deel van de Olympische ruiterspelen en de veldloop plaats. In 1934 werd het terrein verrijkt met een wielerbaan. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden nog plannen gemaakt om het sportpark te wijzigen en uit te breiden. Veel van deze plannen gingen niet door. Wat wel doorging, was de afbraak van de wielerbaan, vanwege een tekort aan banden, en de aanleg van korfbalvelden op de vrijgekomen plek. Ook werd in 1942 een sintelbaan aangelegd.
Na de Tweede Wereldoorlog kende de paardensport een grote bloei vanwege de komst van de Toto, een systeem waarmee gewed kon worden op paardenraces. Hiervoor kreeg het sportpark in 1951 een nieuwe, grotere tribune annex totohal. De renbaan kreeg verlichting en verbeteringen. Hilversum werd het uithangbord van de Nederlandse drafsport.

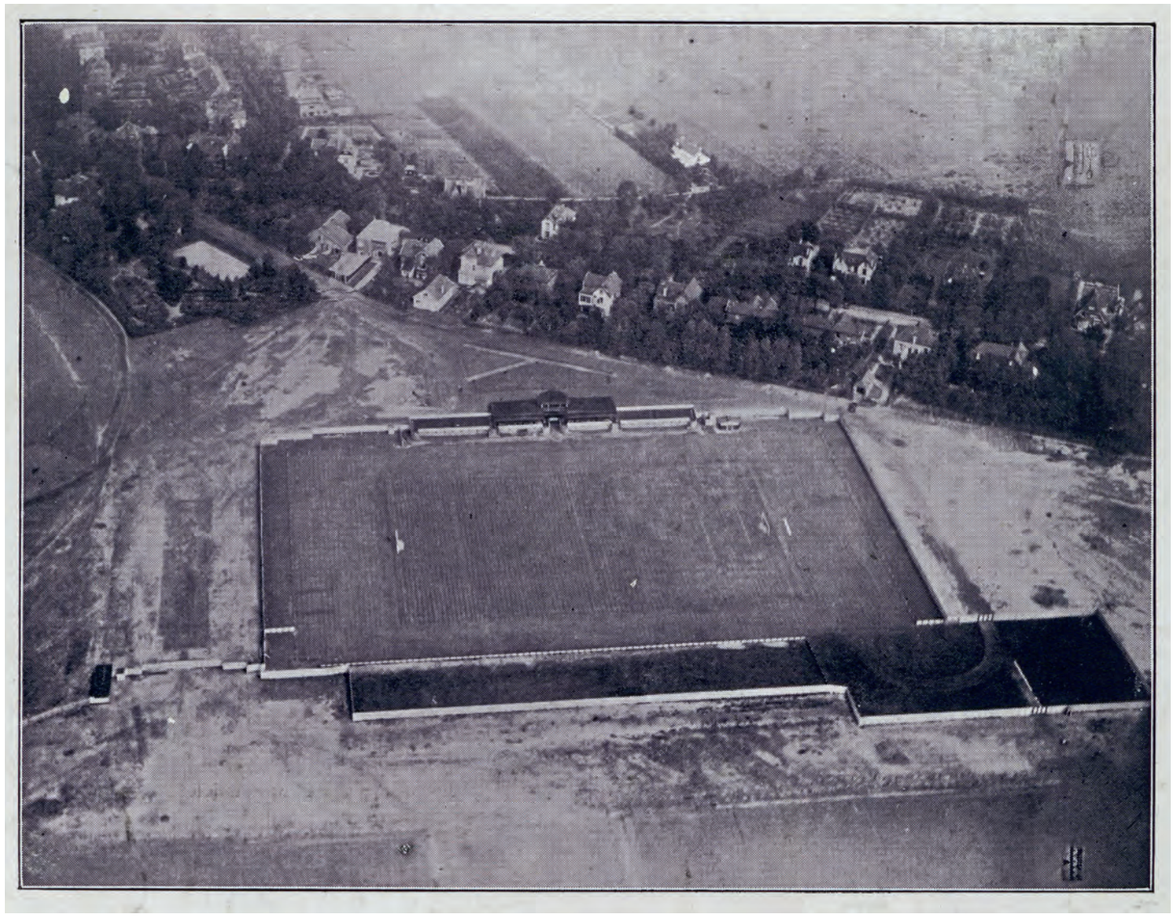

Houten tribune op stenen onderbouw, 1921.

Tribune na restauratie, 2013.

Kantoor Sportpark na restauratie en herbouw, nabij tribune.

Linker pagina:
Eerste vorm van Sportpark met zichtlijn vanaf Soestdijkerstraatweg op tribune

Naoorlogse situatie Sportpark, jaren vijftig.

Niet uitgevoerd plan voor een Hilversums voetbalstadion op de Laapersheide, het natuurgebied ten zuiden van het Sportpark en de Diependaalselaan, 1956.

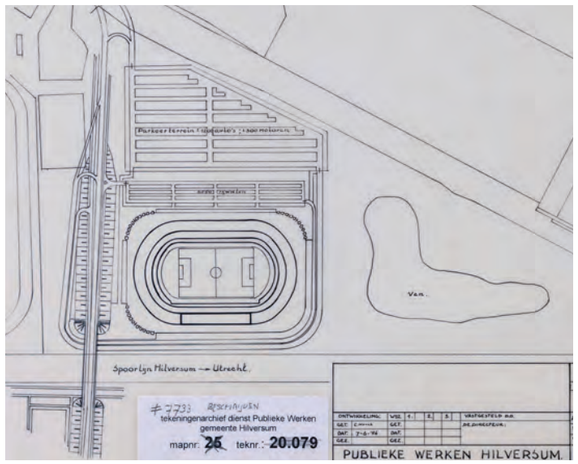

Expohal op Sportpark, 1958.

Kantoren gezien vanaf kruispunt Arena-Olympia.

Kunstwerk Olympia.

In 1960 werd het Britse Expo-paviljoen uit Brussel naar het sportpark gehaald om te fungeren als sport- en congreshal. In de jaren zeventig volgden nog belangrijke wijzigingen voor de paardensport. De renbaan werd gemoderniseerd. Het totogebouw werd uitgebreid. En het aantal stallen, bijgebouwen en pistes nam toe. In 1980 volgde een nieuwe, grote tribune.

Aan het einde van de twintigste eeuw veranderde er veel op het sportpark. In 1997 verkocht de gemeente Hilversum het terrein van de renbaan aan Nike Europe. Vanwege financiële problemen van de Paarden Sport Vereniging Hilversum had de gemeente besloten om dit terrein te bestemmen tot bedrijventerrein. Nike bouwde in 1999 hier haar Europese hoofdkantoor.
Het eerste wedstrijdveld, de omliggende sintelbaan en de aangrenzende tribune van Dudok bleven in stand. Evenals het directeursgebouwtje van Dudok en het clubgebouw van de Gooische Atletiek Club. De contouren van de renbaan zijn nog afleesbaar op het terrein. Delen van de openbare ruimte, waaronder de entree en een bomenlaan, zijn oorspronkelijke onderdelen van het sportpark.

Kantoorgebouwen zuidoosthoek Arenapark.

Nike-complex gezien vanaf plantsoen Colloseumzijde.

1922 UITBREIDINGSPLAN EN HET SCHILDERSKWARTIER

Aan de hele zuidkant breidde het dorp zich uit. Meteen na zijn indiensttreding bij de gemeente was Dudok daarmee in de weer. Hij wilde de wegen- en bouwplannen die daar werden ontwikkeld zo langzamerhand in een logisch verband brengen. In het uitbreidingsplan richtte Dudok zich op het zuidelijke deel van de gemeente. Daar werden de plannen namelijk niet beheerst door spoor- en kanaalplannen die nog niet vast stonden. Tussen het villagebied en de arbeiderswoningbouw is een buurt aangelegd met villa's en middenstandswoningbouw, al dan niet complexmatig gebouwd.
De Nassaulaan, Wernerlaan en Rembrandtlaan waren al aangelegd. In schoonheid zou de gemeente erop vooruitgaan oordeelde de Gezondheidscommissie. Zij was ook blij met de geprojecteerde pleinen die van groot belang zijn voor de volksgezondheid.
In 1919 begon de aanleg van het deel ten noorden van de Gijsbrecht van Amstelstraat. De directe aanleiding tot het ontwerpen van het stratenplan was de bouw van de Rembrandtschool en het plan van de woningbouwvereniging Het Goede Woonhuys om een complex woningen te bouwen in het gebied.

1921 DIEPENDAAL: DE WAAIER

In 1921-1922 ontwierp Dudok het wegenplan voor 'Diependaal', de buurt die het grootste deel van het Schilderskwartier uitmaakt en in opzet de vorm van een waaier heeft. In het reliëfrijke gebied tussen de Gijsbrecht van Amstelstraat, Eikbosserweg, verlengde Diependaalselaan en de Diependaalse Drift – met de Pieter de Hooghlaan als centrale buurtas en monumentale zichtlijn op de St. Vituskerk – ontwierp Dudok in 1921.
Ik vermeen dat bezwaarlijk productiever arbeid te vinden zal zijn dan in den aanleg van wegen op een complex dat nagenoeg geheel Gemeentelijk eigendom is – terloops wijs ik in dit verband op het groote nut van het Grondbedrijf – en daar in de jongste toekomst ongetwijfeld voor bebouwing in aanmerking komt, n.l. het grondcomplex tusschen Gijsbrecht van Amstelstraat, Eikbosscherweg, verlengde Diependaalschelaan en Diependaalsche Drift. Hiervoor is een stratenplan ontworpen waarvan ik U bijgaande teekening aanbied. In het algemeen heb ik daarbij het op de terreinen betrekking hebbend fragment van het gewijzigde uitbreidingplan kunnen volgen, hetwelk ik bij mijn rapport d.d. 8 Juni 1918 No 285 bij Uw College indiende. Intusschen zijn de tijden veranderd; groote buitenplaatsen bouwt men feitelijk niet meer en alleen aan de kleinere villa's met beknopte tuinen gevoelt het publiek behoefte. Daarom is het bovenbedoelde ontwerp in dien zin gewijzigd dat bouwblokken van geringer diepte ontstonden, hetgeen ongetwijfeld de verkoopbaarheid der terreinen zeer zal bevorderen.
Bij de uitwerking van het plan deden zich tengevolge van de groote hoogteverschillen in deze gronden, eigenaardige moeilijkheden voor, waardoor evenwel effecten zijn te bereiken die in ons vlakke vaderland niet alledaagsch zijn. In mijn lezing voor den Raad in Februari 1916 had ik reeds gelegenheid daarop te wijzen: thans komt het toen gesprokene in het stadium van verwezenlijking ten aanzien van de Diependaalschelaan, den voornaamsten concentrischen verkeersweg in het plan. Een hoofverkeersweg gelijk deze laan zeker worden zal, mag geen grooter helling verkrijgen dan 3 op 100 M. Deze helling komt bijv. voor bij den Vaartweg, en is daar reeds vrij bezwaarlijk voor het verkeer. Uitgaande van het peil ter plaatse van het snijpunt Eikbosscherweg Diependaalsche-laan komt deze laan dus als het ware als een dijk door het land te loopen, tot zij bij het ontwerpen groote plein, op de teekening genaamd "Diependaal", weer op het normale grondniveau is geko-men. Voor de aansluiting van de geprojecteerde bouwplannen (C.en B.) is het dus noodig, aan den voet van dezen dijk een parallelweg aan te leggen; voor voetverkeer kunnen breede, monumentale trappen in het scheluwe dijktalud worden aangelegd. Een fraaie beplanting moet verder het hare doen om een goede oplossing te voltooien. Aan de Zuidzijde van de Diependaalschelaan zal een soortgelijk oplossing moeten worden aanvaard. Deze methode is onder de gegeven omstandighe-den ongetwijfeld de meest economische, en zal ook aesthetisch bevredigend zijn, al beperkt een dijk gedeeltelijke het uitzicht.
Loodrecht op dezen concentrischen verkeersweg staat als radiale verkeersweg de tweede hoofdweg in het plan; de "Verlengde Pieter de Hooghlaan", welke als monumentale laan is opgevat, in wier asrichting de toren van de St.Vituskerk ligt. Bij het snijpunt van deze beide verkeerswegen is een ruim plein geprojecteerd,

Hollandsche Laantje en omgeving.

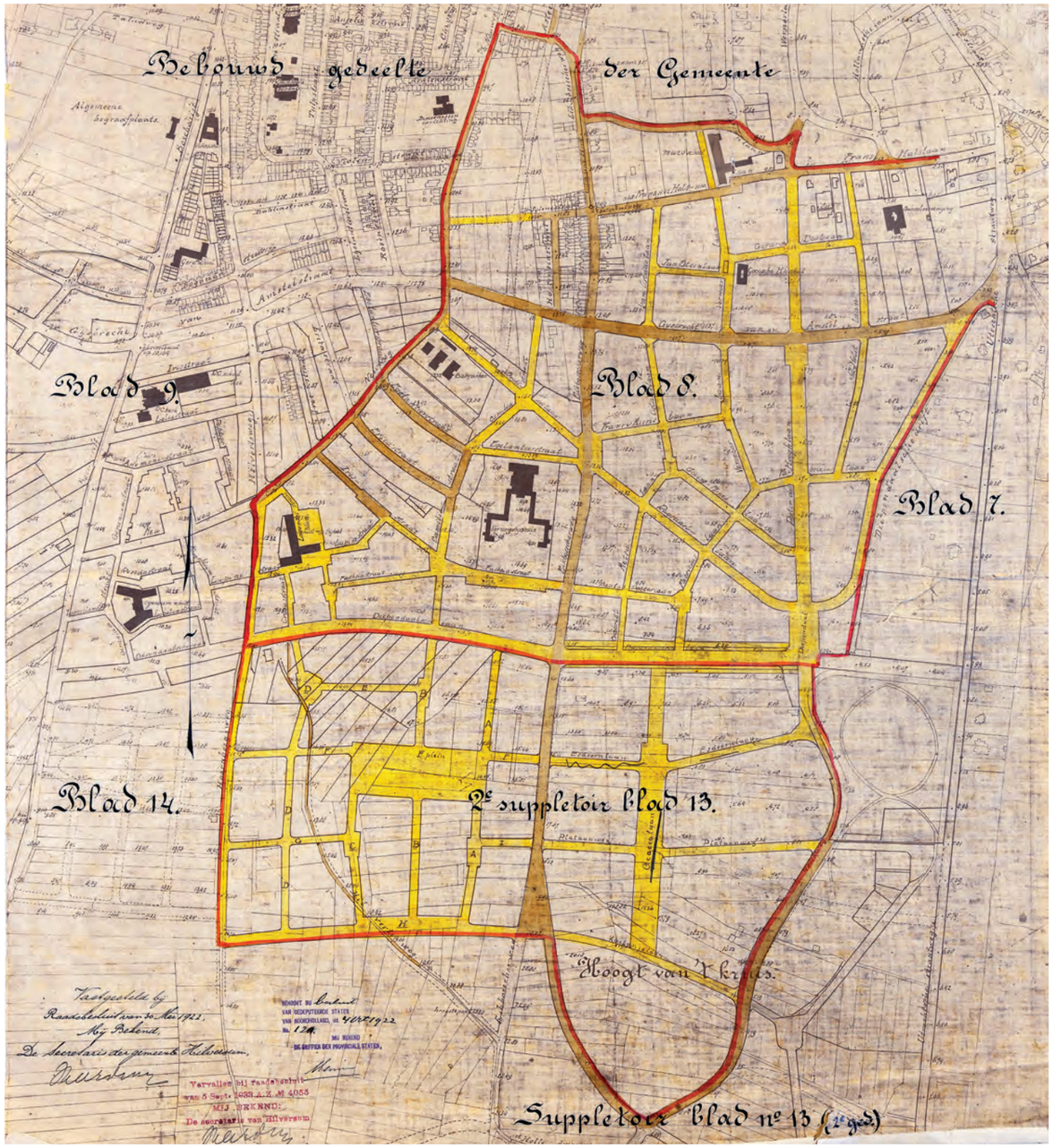

Uitbreidingsplan Hilversum, samengesteld overzicht bladen 8 en 13, mei 1922.

dat een eenigszins monumentaal karakter zal verkrijgen door vorm en be-planting. Op het plein komen als diagonaalwegen eenerzijds uit de Diependaalsche Drift (waarvan de ligging grootendeels is gehandhaafd) voerende naar den Utrechtscheweg, anderzijds de op het plan als "Laan A" aangeduide verbinding met de bocht in den Neuweg. Door deze diagonaalweg, die zeker in een verkeersbehoefte zal voorzien, krijgt die bestaande bocht tevens een gemotiveerd karakter. Overigens zijn tusschen deze hoofdwegen de bouwlanen zoo ordelijk mogelijk gegroe-peerd, zoodanig dat goede bouwterreinen ontstaan.
De Diependaalselaan werd opgehoogd met grond van de afgraving van andere wegen en van de binnenterreinen. Een deel van de laan werd bedekt met een nieuw asfaltsysteem: een gepenetreerd asfaltdek. Het normale systeem was basaltdek, afgedekt met teer. Maar de wegen zagen er met het nieuwe systeem zo mooi uit dat ze zeker bouwers zouden aantrekken en de trek naar Diependaal, die tot dat moment uiterst gering was, zou vergroten.

De Pieter de Hooghlaan, omstreeks 1925. Vanaf de Gijsbrecht van Amstelstraat blik richting Wernerlaan.

In het gebied stond al enige bebouwing. De boerderij aan de Frans Halslaan (56) was in 1905 gebouwd. De school van de Hilversumse Schoolvereniging in lijn met het Hollandsche paadje (Wernerlaan) op het terrein achter de Frans Halslaan (70) in 1910. Het landhuisje met schuur Frans Halslaan 78 werd in 1919 gebouwd. De daarnaast staande dubbele villa Frans Halslaan 80-82 was in 1906 in aanbouw.

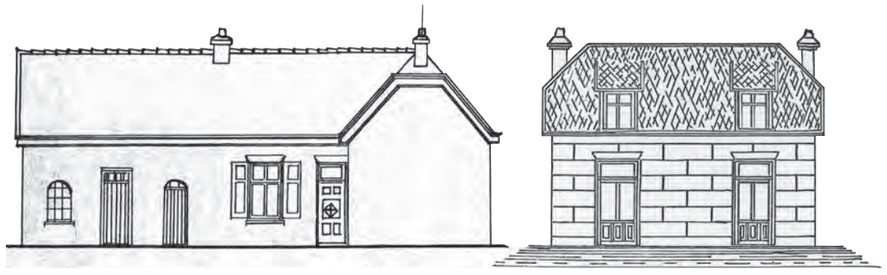

Uitsnedes bouwtekening boerderij Frans Halslaan 56, 1905.

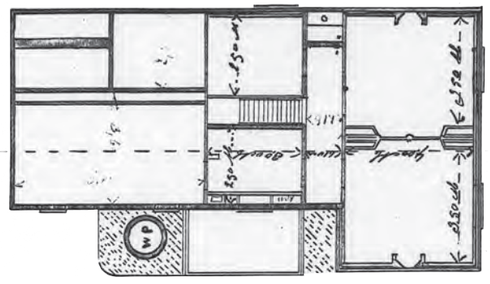

Voormalige boerderij Frans Halslaan 56.

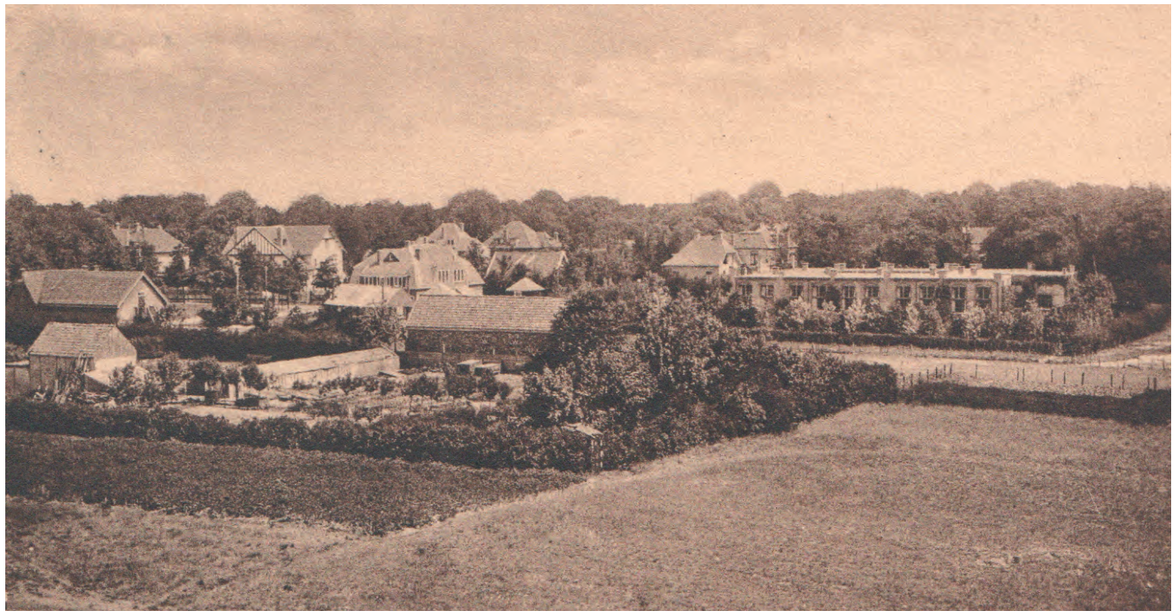

Links op bovenstaande foto boerderij Frans Halslaan 56.

Rechts op bovenstaande foto het schoolgebouw van de Hilversumse Schoolvereniging.

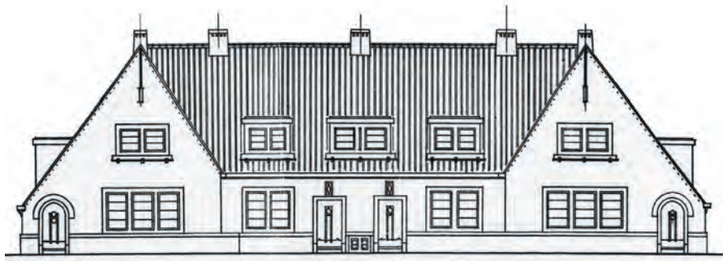

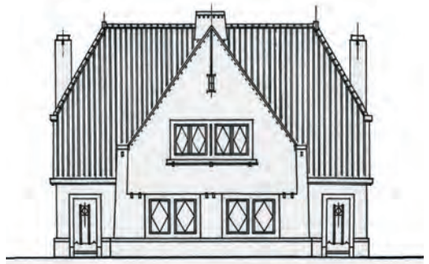

Ontwerp middenstandswoningen van woningbouwvereniging 't Goede Woonhuys, 1913.

Rembrandtschool, Rembrandtlaan.

In de buurt staan ruime middenstandswoningen. Een deel van de woningen in De Waaier werd gebouwd op initiatief van de woningbouwvereniging ’t Goede Woonhuys, in 1913 opgericht voor de bouw van middenstandswoningen. Naar ontwerp van architecten J. van Laren en C. de Groot verrezen 71 woningen aan de Vermeerlaan, Van Ostadelaan en Jan Steenlaan. De buurt trok particuliere ontwikkelaars aan, waaronder architecten met een eigen bouwmaatschappij. Zo ontwierpen architecten Slot en Van Wamelen middenstandswoningen langs de Alexanderlaan, Julianalaan, Rembrandtlaan, Frans Halslaan, Waldecklaan, Vermeerlaan en Frans van Mierislaan in 1921. Het bezit van de gemeente en de Nederlandse Spoorwegen zat hen dwars, zodat niet alles gerealiseerd kon worden.

Scholen vormen de stedenbouwkundige ankerpunten: de Gooische Huishoudschool (1921), ontworpen door B. en C. Bakker en nu appartementengebouw, en de door Dudok ontworpen Rembrandtschool (1920) en Fabritiusschool (1926-1928). De school van de Hilversumse Schoolvereniging ligt op een terrein achter de Frans Halslaan. De daarachter gelegen Wilhelminaschool is bereikbaar vanaf de Gijsbrecht van Amstelstraat.

Fabritiusschool, Fabritiuslaan.

1929-1933 UITBREIDINGSPLAN VAN RIEBEECKKWARTIER

Het Van Riebeeckkwartier past in de visie die Dudok in 1933 op papier zette bij het algemeen uitbreidingsplan van Hilversum. Daarin gaf hij een beeld van de scheiding tussen bebouwd gebied en onbebouwd gebied. Hij tekende Hilversum met een ‘eindvorm’; als een bewuste beperking van de stadsuitbreiding. Het Van Riebeeckkwartier was in die visie een woonbuurt langs de zuidoostelijke rand, met de aan te leggen Van Linschotenlaan als grens. De voormalige eng en heidegebieden zouden hier bebouwd kunnen raken met een woonbuurt, terwijl de meer oostelijke bospercelen als bos intact bleven. Het nationaal belangrijke thema van ‘groei’, kreeg in Hilversum daarmee een kenmerkende lokale invulling: groei binnen de grenzen van een eindvorm. Daarom werd het plan bekend als beëindigingsplan.
Een ander centraal element in het ontwerp van Dudok is het behoud van het tuinstadkarakter van Hilversum. In de toelichting op het ontwerp (1933) stelde Dudok dat Hilversum gekenmerkt werd door laagbouw en dat de woonwijken worden omgeven door natuur. Het behoud van het karakter in het Van Riebeeckkwartier is daarmee een belangrijke lijn in de geschiedenis van Hilversum. Vanuit die visie integreerde hij de bestaande bebouwing in het gebied, die grotendeels aansloot bij het karakter.
Een derde element uit Dudoks uitbreidingsplan werd hier versterkt, het karakter van Hilversum als woongemeente. Een bekend motief keert hier terug: een langgerekt plantsoen waar wegen op aan lopen. In het zuidelijke deel plande Dudok een plantsoen en openbare gebouwen. Dit zou in het nieuwe plan na de Tweede Wereldoorlog veranderen, mede omdat er meer (sociale) woningen nodig waren. Alleen het driehoekige deel bij de spoorbanen zou gereserveerd blijven voor industrie.

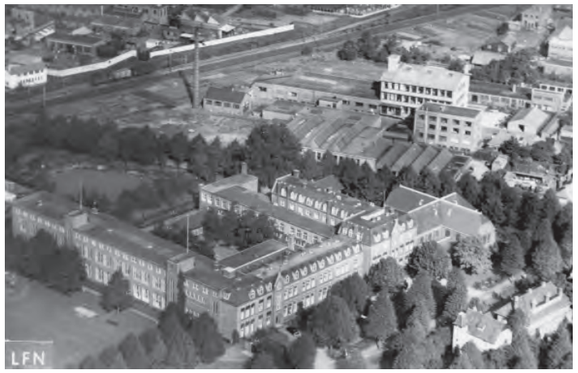

St. Ludgerus Kweekschool, 1951.

Want alhoewel Dudok al te grote uitbreiding van industrie in Hilversum niet passend vond, was enige vorm van bedrijvigheid vanuit economisch oogpunt gezien wenselijk. Bovendien lag de industriebebouwing grotendeels uit het zicht, niet zichtbaar vanaf de openbare weg, achter de woonbebouwing langs de Oude Amersfoortseweg.
Op het moment dat Dudok aan het uitbreidingsplan tekende (1929-1933) was al bebouwing in de buurt. Vanaf het eind van de 19e eeuw ontstond bebouwing langs de verbindingswegen, de Soestdijkerstraatweg en de Oude Amersfoortseweg, die in de zestiende eeuw *den amersfoersche wech* werd genoemd
In de noordwesthoek scheidde de Oude Amersfoortseweg een driehoekig stuk grond af, waar een melkfabriek en andere

Schematisch uitbreidingsplan van Dudok uit 1929 met een fragment waar de wijk Van Riebeeck ontstond.

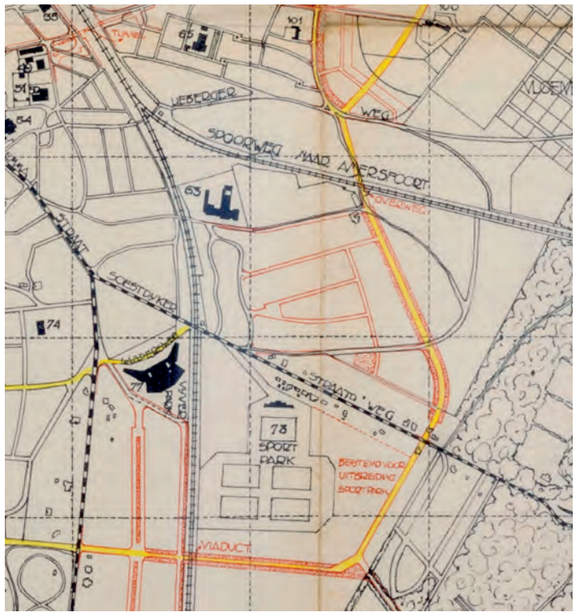

De voormalige kweekschool in gebruik bij een van de grote omroepverenigingen.

bedrijven zich vestigden en in 1909 een grote Rooms Katholieke instelling: de aartsbisschoppelijke Kweekschool St. Ludgerus, later herbestemd en in gebruik bij de Evangelische Omroep.
Aan de westkant kwam vanaf 1898 een villabuurtje tot stand, de Alexanderlaan en Waldecklaan.
Er vestigden zich in het noordwesten onder meer een tricotagefabriek (1929), later schroevenfabriek; Beiersdorf (1929); meubelfabriek (1933); schilderswerkplaats (1931); damesmodeatelier (1948); melkfabriek (gesloopt); en papierwarenfabriek.
Een deel van deze bedrijven is herbestemd en getransformeerd tot woon- en werkbuurt. Ook het wijkcentrum ZO-samen is hier gevestigd.
In 1956 werd in het eerste nummer van *Wij in Hilversum* in 1956, de hoofdstructuur van Hilversum gevisualiseerd en is de structuur van het Van Riebeeckkwartier uit het uitbreidingsplan van 1933 nog daarin opgenomen. Het Van Riebeeckkwartier was vooral bestemd voor middenstandswoningen, maar dat zou in de jaren vijftig veranderen in een combinatie van arbeiderswoningen en middenstandswoningen.
Alhoewel de nieuwe bebouwing bevestigde dat in grote lijnen werd vastgehouden aan de eindvorm van Hilversum, wat door Dudok ook na de Tweede Wereldoorlog nog fel werd verdedigd, zou het nieuwe ziekenhuis, in de naoorlogse jaren buiten de randweg worden gebouwd.

Uitbreidingsplan 1933 en uitsnede uit het uitbreidingsplan 1933.

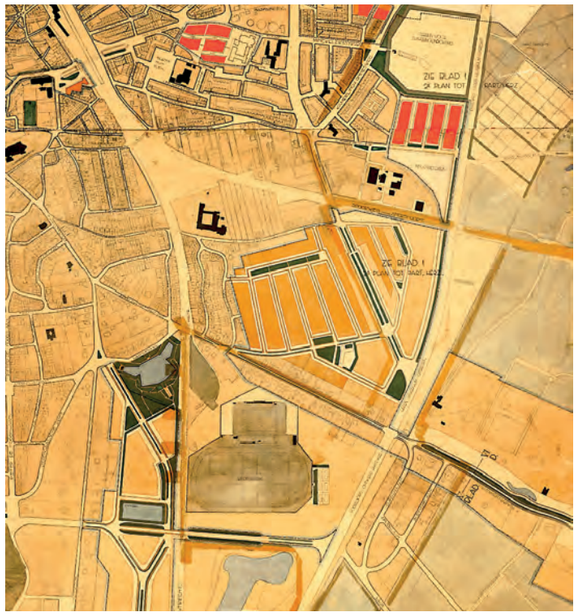

De straten lopen hoofdzakelijk noordwest-zuidoost, vanwege het hoogteverloop, de oude kavels en de gunstige bezonning van de woningen.
De Van Riebeeckweg en Oosterengweg vormen de hoofdontsluitingswegen. In Dudoks ontwerp wordt halverwege de Van Riebeeckweg een plantsoen getekend, met openbare voorzieningen, wat in iets gewijzigde vorm zou worden gehandhaafd. Eveneens gehandhaafd is de plantsoenstrook Jacob van Roggeveenstraat, die in de vorm van een reeks groene binnenhoven gerealiseerd zou worden. Nieuw werd de grote vijver in de noordoosthoek.
In diverse wijken die door Dudok in 1933 werden getekend, maar pas na Tweede Wereldoorlog werden gerealiseerd, speelt de randweg als rondweg een grote rol. Deze is echter nooit consequent volledig gerealiseerd. Op enkele plekken is de randweg echter wel aanwezig als een rand met bijzonder zorgvuldige vormgeving. Deze zijn toegankelijk via een ventweg, die loopt gescheiden van de randweg. In 1955 wordt de Van Linschotenlaan de randweg. Langs de weg zijn bijzondere flats gerealiseerd.

1950-1965 WEDEROPBOUW IN HILVERSUM

Eerst moest de schade worden hersteld, de openbare ruimte, het groen, en de tankgracht worden gedicht. En de bouw van woningen moest worden opgepakt. Hilversum nam de uitvoering van het uitbreidingsplan van Dudok uit 1933 (vastgesteld 1934) weer ter hand. Eerst richtte de gemeente zich op het gebied Hilversum zuidoost ten zuiden van de Minckelersstraat. Vanaf 1950 op noord, zuidwest en het Van Riebeeckkwartier. Deze lagen binnen de grenzen van de groei in het uitbreidingsplan (beëindigingsplan) van Dudok. De tuinstadgedachte en de daarmee gepaard gaande wijkgedachte zette Hilversum voort voor de ruimtelijke en sociale ordening.
Hilversum richtte zich ook met directeur van Publieke Werken Nicolaas Albert Felix (1897-1952) op de uitvoering van het reconstructie voor de kern, het kernplan. De gemeente was in 1946 aan haar 19e gemeentelijke woningbouwcomplex toe en kreeg toestemming van de rijksoverheid voor de bouw. De toestemming was noodzakelijk om arbeidskracht en materiaal gelijkelijk over het land te kunnen verdelen. Felix stelde in 1946 *Wenken* op voor het ontwerpen van woningen voor gezinnen van verschillende grootte, met als doel voor al deze gezinnen een woning in de buurten te hebben. In 1949 werd het initiatief genomen tot realisatie van de volgende drie gemeentelijke complexen.
Ondanks de noodzaak van soberheid en snelheid wilde Hilversum de traditie van kwalitatief hoogwaardig bouwen hoog houden met zorgvuldige ontwerpen met afwisseling en kwalitatief goede woningen. De gewoonte in Hilversum om in harmonie met de omgeving te bouwen werd niet verlaten. De woningbouw in Hilversum onderscheidde zich door kwaliteit en aandacht voor eigen identiteit van de complexen. Het beëindigingsplan en het tuinstadconcept bleven overeind. De tuinstadgedachte had zich als concept bewezen. Daarmee samen ging onderzoek naar plekken voor etagebouw, gemeenschappelijke groenvelden en compactere complexen, zodat er meer woningen gebouwd konden worden, en naar veranderingen in het

Wederopbouw in nationale context

In de eerste plaats was het na de oorlog nodig om de oorlogsschade als gevolg van bombardementen en andere oorlogshandelingen te herstellen. In de tweede plaats moesten in ons land, dat in alle opzichten geleden had onder de bezetting, de economische en maatschappelijke structuren worden hersteld. De eerste jaren ging het om het op gang brengen van de bouwproductie en het oplossen van de woningnood. Aan de ene kant speelden krachten die streefden naar herstel van de structuren van voor de oorlog, aan de andere kant kwam ruimte voor het moderne vooruitgangsdenken, samen met de Marshallhulp uit Amerika in 1948. Van beide wederopbouw-acties getuigen vernieuwende en tijdsbeeldende architectuur.
De Wederopbouw was een tijdperk van schaarste én optimisme, een periode tussen de economische crisis van de jaren dertig en het begin van de oorlog enerzijds en de democratiserings- en emancipatiegolf van de jaren zestig en zeventig anderzijds. Standaardisatie en schaalvergroting werden als oplossing voor efficiencyvraagstukken gezien voor de bouw én de plattelandsvernieuwing. Stedenbouw en de ruimtelijke ordening kenden een grote mate van rijkssturing. Traditionele en modernistische architectuur vonden elkaar in een ‘shake-hands’-vormgeving. Deze periode kenmerkte zich door een sterke economische groei en modernisering, en tegelijk een nieuwe opbloei van de traditionele verzuiling met het gezin als hoeksteen van de samenleving. Deze koppeling tussen de ruimtelijke en sociale ordening was de basis van een rechtvaardige en samenhangende gemeenschap. Nederland werd fysiek geordend, de natie was sociaal tevreden met een gezonde, welgevoede en goed opgeleide bevolking, en met collectieve voorzieningen in een door rechts en links gepropageerde verzorgingsstaat.
Wederopbouw met verbeteringen, normalisatie en systeembouw vormde de prioriteit om de schade te herstellen en snel en goedkoop te kunnen bouwen. Tijdens de oorlogsjaren, in 1943, was de landelijke Studiegroep Woningarchitectuur opgericht die onderzoek deed naar algemeen toe te passen wenken, minimum eisen en voorschriften. Ook werd een stichting opgericht voor de rationalisatie van de woningbouw. Om woonruimte te bieden werden noodwoningen neergezet. In 1946 werd de Centrale Directie voor de Volkshuisvesting opgericht als onderdeel van het ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting. Voor bouwwerken was toestemming nodig. Veel was nog onduidelijk, de nieuwe volksvertegenwoordiging moest zich nog uitspreken over financiële regelingen voor herbouw en nieuwbouw. Woningbouwverenigingen of gemeenten zouden zelf de woningbouw ter hand moeten nemen met woningwetvoorschotten. Het aantal woningen dat in de gemeente gebouwd mocht worden met deze rijkssubsidies heette woningcontingenten. In 1947 werd de Woonruimtewet ingevoerd op grond waarvan de gemeente de bevoegdheid kreeg om het verkrijgen van een woning te koppelen aan een woonvergunning. Daarmee kreeg de gemeente invloed op de woonruimtetoewijzing. De woningbouw werd gestimuleerd en daarvoor werd een meerjarenplan opgesteld. Door de nagestreefde snelheid, normalisatie en standaardisatie werd de architectuur meer gekenmerkt door eenvoud, doelmatigheid en herhaling.
In 1950 trad de Wederopbouwwet in werking. De bouw werd gecentraliseerd, genormaliseerd en gecontroleerd. Na de aandacht voor de eerste prioriteiten nam de welvaart in de jaren daarna toe en werden er kleine middenstandswoningen gebouwd, want mensen konden een eigen woning kopen. Dit waren met name zogenoemde doorzonwoningen. In etagebouw werd de portiekflat veel gebouwd, evenals maisonnettes. De golf van optimisme en vooruitgangsgeloof bloeide op in de loop van de jaren 1950 en zou typerende- en toonbeelden van wederopbouwarchitectuur en stedenbouw opleveren.

De directeur van P. W. weer in functie

De directeur van Publieke Werken, de heer N. A. Felix, die gedurende de mobilisatie en oorlog als officier in militairen dienst vertoefde, is hieruit met groot verlof gegaan en thans in zij woonplaats teruggekeerd. Hedenmorgen heeft de heer Felix zijn werkzaamheden ten raadhuize hervat.

Krantenbericht over de directeur van publieke werken, 5 juni 1940.

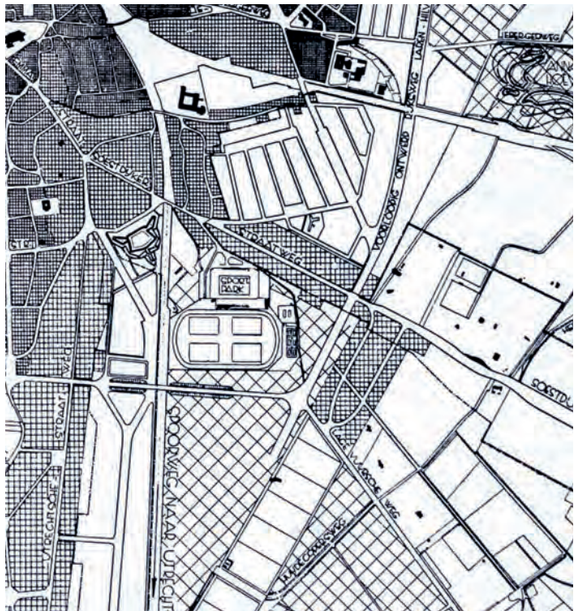

Het uitbreidingsplan op een visualisatie gepubliceerd in 1956. (Wij in Hilversum, 1956)

bouwproces. De systeembouw en moderne projectontwikkeling kwam op en in 1956 ging de afdeling stedenbouw van de gemeente van start. In 1960 werd de gemeentelijke dienst Stadsontwikkeling ingesteld.
Begin jaren vijftig maakte Hilversum weer herzieningen van het uitbreidingsplan voor de inrichting van (delen van) wijken. Hilversum probeerde in een goede samenwerking met de woningbouwverenigingen zo veel mogelijk woningen te realiseren. Hierbij waren ze afhankelijk van de door de rijksoverheid toegewezen woningcontingenten.

Zicht naar het westen vanuit het gebied voor bebouwing, 1955. Rechtsboven de St. Vituskerk.

Bijenschans in de eng, voor bebouwing in 1956. Zicht richting Oude Amersfoortseweg en portiekflat Anthony Fokkerweg.

1946-1956 PLANNEN VOOR EEN NIEUWE WIJK

Het Van Riebeeckkwartier werd gebouwd op de stuwwal Ooster Eng (Ooster Eng, Laapersveld), een droger stuk grond. Het hoogteverschil is enkele meters vanaf de hoger gelegen Oude Amersfoortseweg naar de Soestdijkerstraatweg. W*aar eens de bewoners van Waldecklaan en Soestdijkerstraatweg hun honden uitlieten en kinderen speelden tussen bloeiende erica en brem* verrees de nieuwe woonwijk. Het stedenbouwkundig plan van Dudok uit 1933, waarin bebouwing al was voorzien, kwam in 1946 weer op tafel. De opzet werd gewijzigd omdat er in de wederopbouwperiode meer sociale huurwoningen nodig waren dan de eerder geplande middenstandswoningen. Het doel was het bouwen van een samenhangende en harmonische wijk met een open en blijmoedig karakter waar alle voorzieningen te vinden waren en waar elke bewoner een rol kon spelen.

1954 ONTEIGENINGSPLAN

In 1954 kreeg de gemeente voor de aankoop van gronden concurrentie van makelaars en ontwikkelaars, bouwondernemers en grondspeculanten waardoor de prijs werd opgedreven. De gemeente was genoodzaakt een onteigeningsplan te maken. Dat was nog niet zo makkelijk, want er was nog geen nieuw uitbreidingsplan voor het gebied vastgesteld op grond waarvan de gemeente kon onteigenen. De gemeente liet hiervoor een plan dat nog op de plank lag dienst doen: de bouw van 198 woningen voor Philips, eigenlijk bedoeld voor Hilversum Noord maar daar was al geen plaats meer. Dit plan ging niet door.

Kaartje situatie van gebied met te onteigenen gronden, rond 1954. De Van Riebeeckweg loopt na de bocht naar het noorden, en naar links buigt een pad af naar de Oude Amersfoortseweg.

In het gebied waren tal van gebruikers aanwezig, zoals aan de Oude Amersfoortseweg Van Dijk en Wolfswinkel.

Tweede plan tot partieele herziening gedeelte Zuidoost, 1937.

1955 HET BOUWPLAN VAN RIEBEECKWEG

In 1955 kreeg de bouw van het Van Riebeeckkwartier een impuls met een nieuw bebouwingsplan voor de wijk. Geleidelijk werden woningcontingenten toegekend. De bouw van sociale woningen was na de oorlog streng gereguleerd en bood aan ontwerpers weinig ontwerpvrijheid in de woningplattegronden. In plaats van de toepassing van stempels in het gebied, met stroken in herhaalbare eenheden, verdeeld over velden als collectief groen, is vooral sprake van stroken woningen langs straten en particuliere tuinen. Slechts enkele binnenhoven of half-open hoven kregen het karakter van collectief groen. Langs de straten werden de woningblokken gebouwd (half-open blokbebouwing), en daarmee is het een typisch hybride naoorlogse wijk. Met een deels vooroorlogse stratenaanleg en naoorlogse, meer gestandaardiseerde, bouw.
De dienst Publieke Werken presenteerde het nieuwe plan: het 'Bouwplan Van Riebeeckweg' waarbij bebouwing werd ingepast in het vooroorlogse stratenplan.
Dat voortbouwen met een 'wegenplan' en 'bebouwingsplan' op het bestaande uitbreidingsplan had ook een praktische achtergrond. Het was al goedgekeurd. De verdeling van de terreinen over de woningbouwverenigingen en de verdeling van de woningbouwtypes was rond 1955 tot stand gekomen in overleg tussen de Dienst Publieke Werken en woningbouwverenigingen en architecten die werkten voor de woningbouwverenigingen. De coördinatie van dat proces was in handen van ir. J. Bordewijk. Tot 1955 was hij directeur Bouw- en Woningtoezicht.

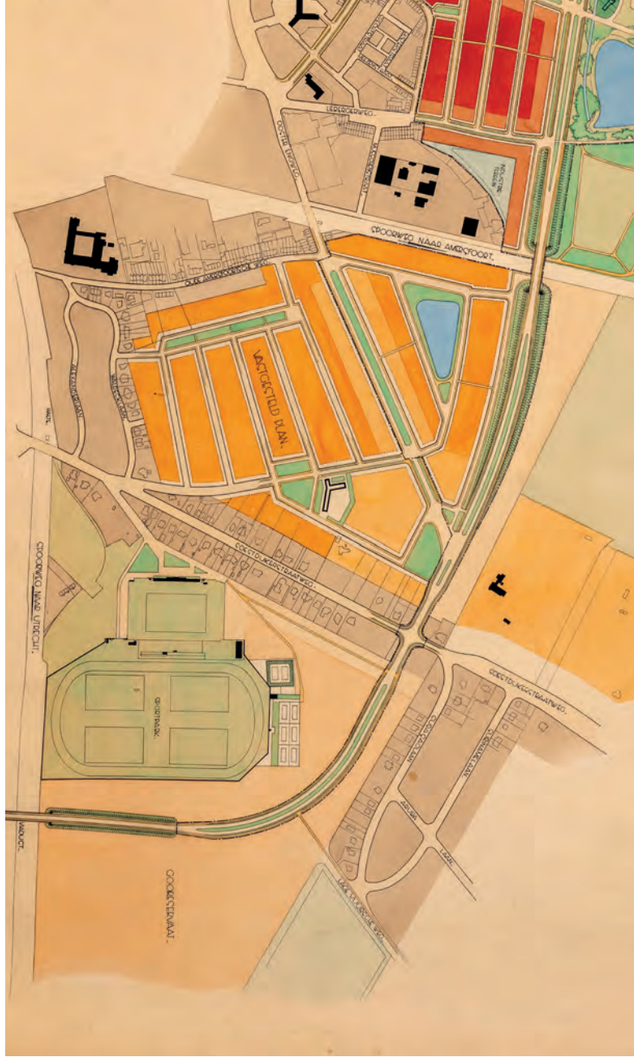

Dienst Publieke Werken, i.s.m. J. Bordewijk, Bouwplan Van Riebeeckweg, 1955.

Daarna vestigde hij zich als zelfstandig adviseur, en bleef hij als adviseur bij dit project betrokken.
Dit bouwplan van 1955 zou in de jaren daarna uitgangspunt zijn voor de realisatie van de wijk. In meerdere bouwplannen zouden de bebouwingsvoorstellen voor de complexen en voorzieningen worden ingediend. Oostelijk van de wijk wordt de Van Linschotenlaan getekend als onderdeel van de randweg.

1956 NAAR UITVOERING PLAN

De onteigening ging begin 1956 van start. Behalve particulieren hadden ook organisaties zoals Stichting Sanatorium Hilversum, de Rooms-katholieke parochie St. Vitus en de N.V. Verenigde Gooise Melkbedrijven hier grondbezit. Om meer woningen kwijt te kunnen werden eengezinswoningen afgewisseld met étagewoningen met drie woonlagen en aan de brede Oosterengweg zelfs met vier lagen. Er was een divers woningaanbod: voor grotere en kleinere gezinnen, alleenwonenden, echtparen zonder kinderen, onvolledige gezinnen en bejaarden. De grote vijver tussen de Compagnieweg en de Zeevaertweg bij de dubbele school (1966) van Sjoerd Joustra, functioneerde als park en waterberging. Er ontstond een gemengde wijk met overwegend sociale huurwoningen, middenstandswoningen en veel voorzieningen. Het ziekenhuis sloot de wijk in 1964 af.
Om het typische karakter van Hilversum als dorp en als tuindorp te behouden mocht de bebouwingshoogte in de wijk in hoofdopzet niet meer dan drie lagen zijn. Daarmee kon een iets hogere dichtheid worden gehaald, tegemoetkomend aan de woningbehoefte die in de gemeente groot was, maar werd een grootstedelijk karakter voorkomen. Die beperkte maximalisatie (max drie lagen) garandeerde het tuindorpkarakter.
In andere gemeenten was vier lagen niet ongewoon. In het Van Riebeeckkwartier werd die vierde woonlaag toegestaan langs de brede wegen, met name voor de huisvesting van kleine huishoudens en alleenstaanden. Daarmee kreeg de wijk een dorps karakter.
In vergelijking met het vooroorlogse ontwerp kreeg de wijk een sterke uitdrukking van de wijkgedachte door de verdeling van meerdere clusters van voorzieningen over de wijk en een groot cluster midden in de wijk. Die zou de sociale cohesie in de wijk kunnen vergroten, was het achterliggende idee van de ontwerpers. Ook hier zien we weer de hybride vorm: de nauwkeurige aanhechting van de wijk aan bestaande wegen en bebouwing, maar wel met een voorzieningenstructuur afgestemd op de wijk als een satelliet.

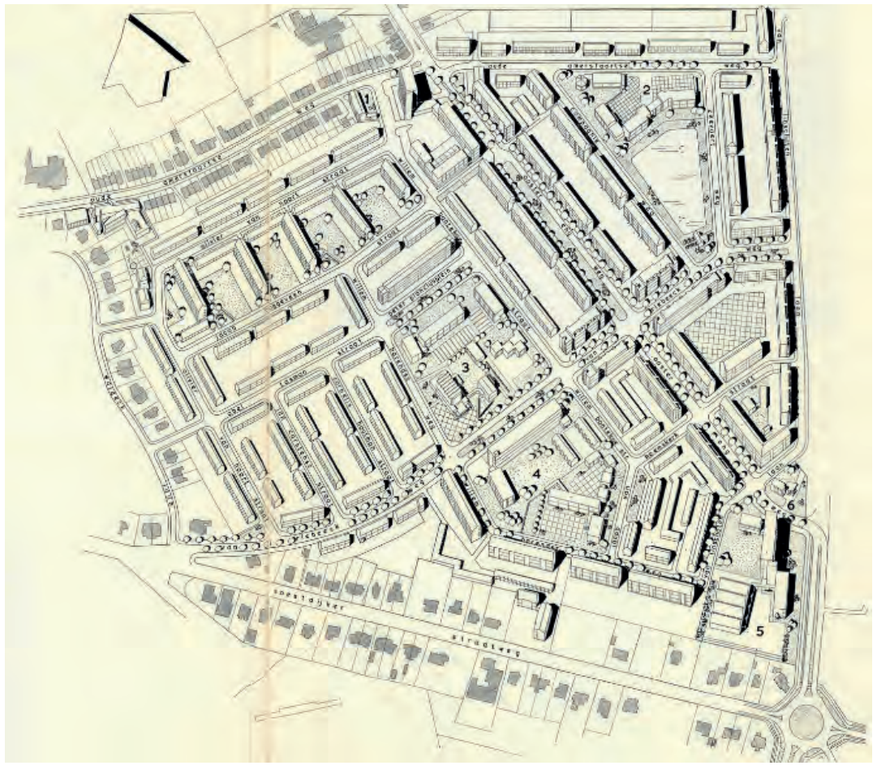

Van Riebeeckplan met fantasie invulling van de gemeente met nog niet ontworpen delentijdens de bouw in 1963. De nieuwe delen van de wijk worden in isometrisch perspectief weergegeven.
Legenda op hoofdlijnen:
1. Winkelcentrum en medisch centrum;
2. Scholencluster;
3. Voorzieningencluster met R.K. kerk in centrum;
4 Ouderenvoorziening;
5 R.K. Technische school.
(Wij in Hilversum, februari 1963, nr. 26, p. 810-811)

De wijk in aanbouw

Aanleg van de vijver tussen de Compagnieweg en de Zeevaertweg, 1954. Ter weerszijden van de vijver werden Midwo woningen voor de middenstand gebouwd: 180 etagewoningen in tien blokken van achttien woningen aan de Van Riebeeckweg, Oosterenghweg, Van Linschotenlaan, Compagnieweg, Zeevaertweg, gemeente, 1958. De blokken hebben drie woonlagen, een kap en basement met bergingen.

De wijk in aanbouw. Zicht op de bebouwing aan de Van Riebeeckweg (gemeente) en Oosterengweg (Bunders). De portiekflats aan de Oosterengweg kregen vier lagen en hadden bakstenen gevels. De bovenste terugliggende laag bevat flats voor alleenstaanden, 1959.

Oosterengweg. Links deel 15e woningcomplex van de Bouwvereniging St. Joseph: 164 woningen waarvan 106 étage- en 58 eengezinswoningen aan de Oosterenghweg, Willem Bontekoestraat, Jacob Roggeveenstraat, Peter Planciusplein, 1957. 14 eengezinswoningen waren voor gezinnen van 10 personen. Ontwerp S.G. Barenbrug. Rechts Woningstichting Patrimonium: 144 étagewoningen en 49 eengezinswoningen aan de Oosterengweg, Van Linschotenlaan, Van Riebeeckweg, 1957-1959. Ontwerp E.G. Middag.

(Internet)

(SAGV)

De wijk in aanbouw. Duidelijk onderscheidt zich de 16e woningwetbouw van de Arbeidersbouwvereniging Hilversum: 144 woningen aan de Olivier van Noortstraat, Jacob Roggeveenstraat en Willem Bontekoestraat, 1958-1961. Het plan betrof 84 étagewoningen voor 5 personen in 5 blokken van drie woonlagen, 37 eengezins- en 23 bejaardenwoningen, De plantsoenen voor gemeenschappelijk gebruik kenmerken het plan. Ontwerp P.J. Verschuyl, die al in 1954 de opdracht kreeg. Twaalf woningen werden verhuurd aan rijks- of spoorwegambtenaren. Op de voorgrond eengezinswoningen van het 15e complex van Ons Ideaal: 90 étagewoningen, 63 eengezinswoningen, 30 woningen voor alleenwonenden, echtparen zonder kinderen of onvolledige gezinnen aan de Van Riebeeckweg, Jan Carstenszstraat, Cornelis Houtmanstraat en Van Linschotenlaan, 1957-1960. Aan de bredere Van Linschotenlaan kregen de blokken vier lagen, de vierde laag voor alleenstaanden. Ontwerp H. Bunders.

Hilversum bereikte meer

Het college van BenW wilde invloed hebben op de kwaliteit van de architectuur en het materiaalgebruik van de ruim 800 woningen. In de andere wederopbouwwijk, Hilversum Noord, moest vanwege de tijdsdruk worden volstaan met overleg tussen de architecten en de directeur van Bouw- en Woningtoezicht om de woningen mooi te maken en harmonisch op elkaar af te stemmen. In Van Riebeeck was echter voldoende tijd voor overleg. *De beste oplossing zou zijn voor de architectuur één architect te kiezen, maar wetende dat hierbij gevoelige snaren kunnen gaan trillen, wil het college begrip hebben voor een zekere gegroeide traditie en het eigen beslissingsrecht van de* [woningbouw]*verenigingen. Vraagt men zich af, wat er zo hier en daar bij de nieuwbouw tot stand is gekomen, dan kan men over de architectonische oplossing niet in alle opzichten verrukt zijn. Het kan er mee door, maar het is zeker niet om er over te roemen. Geprobeerd dient te worden om het beter te doen.*
Het doel was de wijk op *bewonderenswaardige wijze* tot een goed geheel te ontwikkelen *waar men met een zekere trots de vreemdeling naar toe brengt* en daarvoor werd ir. J. Bordewijk, voormalig directeur Bouw- en Woningtoezicht, als (stedenbouwkundig) coördinator aangesteld. De woningbouwverenigingen vonden deze coördinatie op het exterieur goed als zij de regie hielden over de indeling van de woningen. Zij maakten zich geen zorgen want de algemeen in het land gehoorde klacht dat de naoorlogse woongebouwen allemaal op elkaar leken, werd in Hilversum niet gehoord. Hilversum en de verenigingen konden blijkbaar meer bereiken dan elders mogelijk was.
In augustus 1956 wees Bordewijk volgens zijn verdelingsplan bouwterreinen toe aan vijf woningbouwverenigingen: Arbeidersbouwvereniging Hilversum, Ons Ideaal, Erfgooiers, St. Joseph en Patrimonium. Het was zijn taak om *een verantwoord stedebouwkundig geheel te "vlechten" uit de verschillende ontwerpen, waarin de betrokken architecten overigens geheel vrij zijn gelaten.*

1963 ONTWIKKELING VAN RIEBEECKPLAN

1966 Wijkleven in de wijk

De bewoners moesten met elkaar een nieuwe gemeenschap vormen. Dat was niet zo makkelijk in een wijk die nog in aanbouw was. Waar ze eerst woonden waren ze gewend en kenden ze hun buren. Andere nieuwkomers hadden moeite met het gemengde wonen. Wonen in een étagewoning was voor velen ook nieuw, waar ze het trappenhuis moesten delen en de melkboer de trappen niet op wilde klimmen. Aan de andere kant waren de woningen nieuw, mooi en goed ingedeeld en die voor gezinnen ruimer dan ze gewend waren.
Eind 1966 stelde het Algemeen Bestuur van de Stichting Hilversumse Gemeenschap, raad voor overleg en advies op maatschappelijk terrein, een werkgroep Van Riebeeckkwartier in. Hiervan maakten deel uit prof. dr. ir. H.G. van Beusekom, C.H. Gersen, W. Rosenbaum, G. Toes en drs. A.M.J.A. de van der Schueren, directeur van het bureau van de stichting. Het doel van de werkgroep was na te gaan wat er van de woonervaringen van de bewoners in deze wijk zou kunnen worden geleerd, mede met het oog op de advisering ten aanzien van de sociale wijkopbouw van Kerkelanden. Centraal stond de vraag hoe de leefbaarheid in een nieuwe wijk bevorderd kon worden. Een ander doel was te kijken of als experiment een wijkraad kon worden gevormd.
Het rapport van de werkgroep uit februari 1967 ging in op het wijkleven in het Van Riebeeckkwartier. Gesproken was met een bedrijfsleider van een zaak, een rijksambtenaar en zijn vrouw, een hoofd van een school, een bedrijfseconoom en zijn vrouw, allen flatbewoners. Verder met een bedrijfsleider van een zaak en zijn vrouw, bewoners van een bovenwoning, een jonge employé en zijn broer, een pastoor, een gemeenteraadslid en zijn vrouw, een rijksambtenaar en zijn vrouw, een kerkenraadslid, allen bewoners van een eengezinswoning. Tenslotte met de dominee die buiten de wijk woonde. Opvallend in de gezonde, nieuwe wijk was dat in de eerste jaren 1960-1965 het aantal jongeren onder de 25 jaar teruggelopen was van 49,4% naar 46%. Voor hen waren er geen voorzieningen in de wijk. Ze hingen in hun vrije tijd rond bij het koopcentrum de Van Riebeeckgalerij of ze speelden op straat. *Overigens is een zekere*

Zicht op de achterkanten van de huizen aan de Soestdijkerstraatweg.

mate van baldadigheid de jeugd eigen, verzekerde mij [de van der Schueren] *een zeer serieus man*. *Men heeft naar het schijnt de jeugd vergeten bij het projecteren van de wijk.*
De ouderen, bijvoorbeeld degenen in de bejaardenwoningen aan de Olivier van Noortstraat, hadden weinig contact met hun buren. De leden van de verschillende religieuze groepen vonden elkaar het gemakkelijkst. De gereformeerden maakten 7% uit van de wijkbevolking, de rooms-katholieken 34,6%, de hervormden 23,4%, de overige protestantse groeperingen 5,9% en de buitenkerkelijken 28,9%. *De voorziening met winkels is op moderne wijze geconcentreerd in een winkelcentrum.* Maar drie kruidenierszaken was er één te veel, concludeerde de werkgroep. Bij twee zaken kon de huisvrouw prijzen vergelijken, bij drie ook maar dat was overdreven. Sommigen misten een fotozaak, anderen hadden liever een apotheek dan een wijnzaak.
Een wijkraad zou ervoor kunnen zorgen dat de makelaar bij de verhuur van ruimten rekening hield met de wensen van de wijkbewoners. De bouw van scholen ging te langzaam. De rooms-katholieke kinderen zaten nog in een noodschooltje bij de kerk, terwijl op een compromisschool zowel protestantschristelijk als openbaar onderwijs werd gegeven. Culturele voorzieningen waren er niet. Alleen de na de Tweede Wereldoorlog opgerichte bewonersvereniging Walrosa (Waldecklaan-Alexanderlaan) organiseerde met de bedrijven aan de Oude Amersfoortseweg activiteiten.
De bewoners voelden zich deel van een wijk die snel was vorm gegeven om de woningnood te lenigen en daarom de voorzieningen achterbleven en zij geen wijkleven konden opbouwen. Zij wilden wel met elkaar samen werken om het wijkleven te ontwikkelen, maar dat was moeilijk omdat er in de wijk geen plekken waren waar ze elkaar konden ontmoeten. De lunchroom in het koopcentrum was klein, bij de St. Willibrorduskerk was een zaaltje voor bruiloften en dans (beat) voor rooms-katholieke jongeren. De oprichting van een wijkraad en een wijkcentrum was een goed idee.
Naast het advies om te experimenteren met een wijkraad en een wijkcentrum, gaf de werkgroep nog enkele suggesties aan de gemeente. De eerste kwam voort uit de verdeling van de wijk in vier delen. De Oosterengweg, waarlangs volop flats stonden, fungeerde als invalsweg die de wijk in twee delen oost en west verdeelde. De Van Riebeeckweg verdeelde de wijk in twee delen noord-zuid. Nog niet alle plekken in de wijk waren in 1967 bebouwd en het viel op hoe weinig bomen er waren gepland. *Men waant zich in het Van Riebeeckkwartier even buiten het Gooi. Het stadspatroon* [in Nederland] *schijnt in stedebouwkundig opzicht nog altijd toonaangevend te zijn. Dit houdt dan in veel huizenblokken, flats en groenstroken, terwijl men weinig experimenteert met een parkachtige aanleg.* Geadviseerd werd om hiermee in Kerkelanden wel te experimenteren, omdat er dan minder verkeersstraten hoefden te worden aangelegd en de kinderen dus meer de ruimte kregen. De tweede suggestie was bedoeld om de huisvrouw een stem te geven door deze voortaan meer te betrekken bij de woningindeling. Zij verbaasde zich bijvoorbeeld over de soms kleine ruimtes in huis en de brede ruimte tussen de spijlen van de balkonhekken die getuigden van *weinig gezond verstand.* Later werd mede op grond van deze opmerkingen een vrouwenadviescommissie voor de woningbouw ingesteld die bouwplannen beoordeelde en adviseerde over de praktische kanten van het woningontwerp.

Wijkraad en wijkcentrum

In 1970 liet de Stichting Hilversumse Gemeenschap voor de Wijkcontactcommissie Van Riebeeckkwartier een enquête uitvoeren door studenten van de Pedagogische Academie Sint Ludgerus aan de Oude Amersfoortseweg, om te kunnen bepalen waar zij zich op zou moeten richten. De belangstelling voor een wijkcentrum bleek groot. Uit de enquête werd ook duidelijk dat de bewoners aandacht vroegen voor andere zaken in de wijk, zoals veilig verkeer en betrokkenheid van de bewoners van alle buurten in de wijk. Op 1 september 1971 werd de *gedegen en doordachte* wijkraad geïnstalleerd.
In november 1973 werd de stichting Wijkraad van Riebeeck, een niet partij-politieke organisatie, opgericht met als doel het bevorderen van het welzijn van de bewoners. Dit wilde de stichting bereiken door onder meer de meningen en wensen van de buurtbewoners regelmatig te peilen, hen te helpen invloed uit te oefenen op het beleid van overheid en particulieren, hen te stimuleren activiteiten te ondernemen bijvoorbeeld op sociaal-cultureel gebied en met jongeren, het bevorderen van goede communicatie en samenwerking, en door het beheer en de exploitatie van een wijkcentrum. In *Samenspraak*, het informatieblad van de stichting wijkraad Van Riebeeck, van februari 1973 werden een aantal leefregels aan de wijkbewoners voorgelegd om te bevorderen dat iedereen een bijdrage leverde aan een prettige leefomgeving door met elkaar rekening te houden, zoals honden aanlijnen, geen afval op straat achterlaten, het winkelcentrum netjes en gezellig houden en geen lawaai maken. *We leven vaak onbewust en gaan gewoon onze gang. Het is ons eigen leven. Rekening houden met omwonenden is niet zo moeilijk en uiterst belangrijk voor die ander.*
De eerste buurtwerker ging in 1975 aan de slag. Hij constateerde dat de wijkraad begon met 25 mensen, maar er in 1975 nog maar acht over waren. De eerste problemen waren dan ook opgelost: er waren een wijkcentrum en speelplaatsen gerealiseerd, en *de verkeersproblematiek is op de lange baan gesproken door de gemeente.* Maar de wijkraad moest al snel weer in actie komen toen de gemeente in 1976 een nieuw bestemmingsplan maakte.

Nova Zembla

Sinds eind 1972 was de wijkraad op zoek naar een plek voor het zo vurig gewenste wijkcentrum. De commissies voor de oppascentrale, trimmen, ontspanning, creatieve handvaardigheid, bejaarden en redactie en publicatie waren al zeer actief. De commissies voor recreatie en speelgelegenheid en jeugd, sport en spel, hobby en vermaak werden opgericht. Waar konden zij terecht? Op dat moment kon de gemeente geen financiële toezegging doen voor een permanent wijkcentrum. Na lang zoeken werd uiteindelijk gekozen voor het terrein bij de St. Willibrorduskerk (gesloopt in 1996) en een gebruikte barak. De houten barak van 10 bij 20 meter, in gebruik geweest bij het M.T.I. Technische Hogeschool Delft, werd in stukken en brokken vanuit Delft overgebracht naar het terrein op de hoek van de Willem Barentszweg en het Peter Planciusplein naast de kerk en de L.O.M. school. Op zaterdag 2 juni 1973 werd de plaatsing met piketpalen aangegeven en konden de wijkbewoners komen kijken. Het gebouw werd in elkaar gezet, maar de bewoners moesten het zelf gezellig en leefbaar maken. *Een groot aantal vrijwilligers ging aan de slag. Er waren electronische experts, die leidingen legden, er kwamen schilders met kwasten en verf aandragen, de vloeren werden gelegd, de gordijnen genaaid* (…). Hilversum stelde zich voor ruim 30.000 gulden garant voor de opbouw en afwerking van de barak, de Nederlandse Middenstands Bank schonk 30.000 gulden en 12.000 gulden werd bijeen vergaard door bingoavonden en bazaars. Bedrijven en particulieren moedigden de bewoners aan. Maar … direct omwonenden leken roet in het eten te gooien: zij vreesden voor hun nachtrust. *Vele vergaderingen met oeverloze gesprekken werden gehouden totdat een compromis uit de bus kwam.*
De toegang kwam aan het Peter Planciusplein te liggen en niet aan de Willem Barentszweg. De gemeente moest daar het geplande trapveldje voor opgeven. *Weer was Leiden in last.* In juni 1974 was het wijkcentrum met twee zalen vrijwel gereed. Schilders, behangers en stoffeerders legden de laatste hand aan het interieur *en dan beschikken de bewoners uit het Van Riebeeckkwartier, de wijk die is gelegen tussen de beide spoorlijnen, over een fraai en met overleg gebouwd en ingericht ontmoetingscentrum.* In het informatieblad van de stichting wijkraad Van Riebeeck, *Samenspraak*, werd aangekondigd dat de officiële opening op 24 augustus 1974, zeven jaar na het begin van de zoektocht naar de oprichting van een wijkcentrum, door wethouder B.H. Geels zou plaats vinden. Het wijkcentrum was voor alle bewoners, jong en oud. Er kwam een bejaardensoos, bibliotheek, scholierenuurtje, handvaardigheidscursussen, instuif voor volwassenen, tienersoos, kleutertoneel, tafeltennisclub, ontmoetingspunt en peuterspeelzaal, allemaal bestierd door vrijwilligers uit de buurt. In *Samenspraak* werd de vraag gesteld: *Welke naam gaan we aan het wijkcentrum geven?* Het werd Nova Zembla.

Nieuwbouw

In 1980, na zes jaar in de houten barak, kon nieuwbouw niet meer worden uitgesteld. De vrijwilligers en wijkbewoners zouden het niet lang meer volhouden in het ooit als tijdelijk bedoelde onderkomen. De stichting Wijkraad Van Riebeeck moest voor een nieuw gebouw 900.000 gulden lenen onder gemeentegarantie. Daar kwam *in deze tijd van zuinig met energie* nog 30.000 gulden bij voor geluids- en warmteisolatie. Verder kwamen bijdragen van de provincie en andere fondsen. De omwonenden waren wederom bang voor overlast van de jeugd. De voorzitter van de wijkraad, Kees Reijn, tekende een eerste schets van het nieuwe gebouw: om de overlast zo veel mogelijk te beperken en de muren zo hoog mogelijk te kunnen optrekken, stelde hij een aflopend pad naar een lager gelegen

Het oude Nova Zembla.

Sociaal centrum Willem Barentszweg, Wijkcentrum Riebeeck, net na de oplevering in 1981.

Speelterrein Van Riebeeckweg, 1979.

ingang naar de jeugdafdeling voor. De bouw zou 10 maanden duren nadat het *gammele wijkonderkomen* was gesloopt. Waar moesten ze in de tussentijd naartoe? Zeker voor de jongeren was dat een probleem, want wie wil een jongerendisco onderdak geven? [De jongeren] *hebben de vakantie niet benut om zich wat beminder te maken in de buurt. Die zie ik* [wijkraadvoorzitter Kees Reijn] *nog niet tijdelijk in een school of een bejaardentehuis met hun activiteiten. En geld hebben we ook al niet.* De sociale werkplaats in de oude melkfabriek aan de Oude Amersfoortseweg bood in de tussentijd onderdak. Begin februari 1981 was het nieuwe centrum volop in aanbouw. Het hoogste punt van het gebouw van drie gekoppelde units, ontworpen door de Architecten Associatie Hein Salomonson, Theo Tempelman en Rik Egberts die in 1978 het wijkcentrum in Kerkelanden had ontworpen, werd bereikt op 20 maart 1981.

1970-1972 BESTEMMINGSPLAN VAN RIEBEECK

Toen begin jaren 1970 voor het gebied een bestemmingsplan werd opgesteld, 'Bestemmingsplan Van Riebeeck' (1970-1972), legde dat vooral de bestaande situatie vast. Slechts kleine onderdelen werden gewijzigd, vooral ten aanzien van de wegenstructuur. Zo werd de aansluiting van de Van Riebeeckweg op de Soestdijkerstraatweg gewijzigd. De verbinding van de Oosterengweg met de oostelijke randweg werd verkeersluwer gemaakt en op de tekening aangeduid als vierbaans weg. De

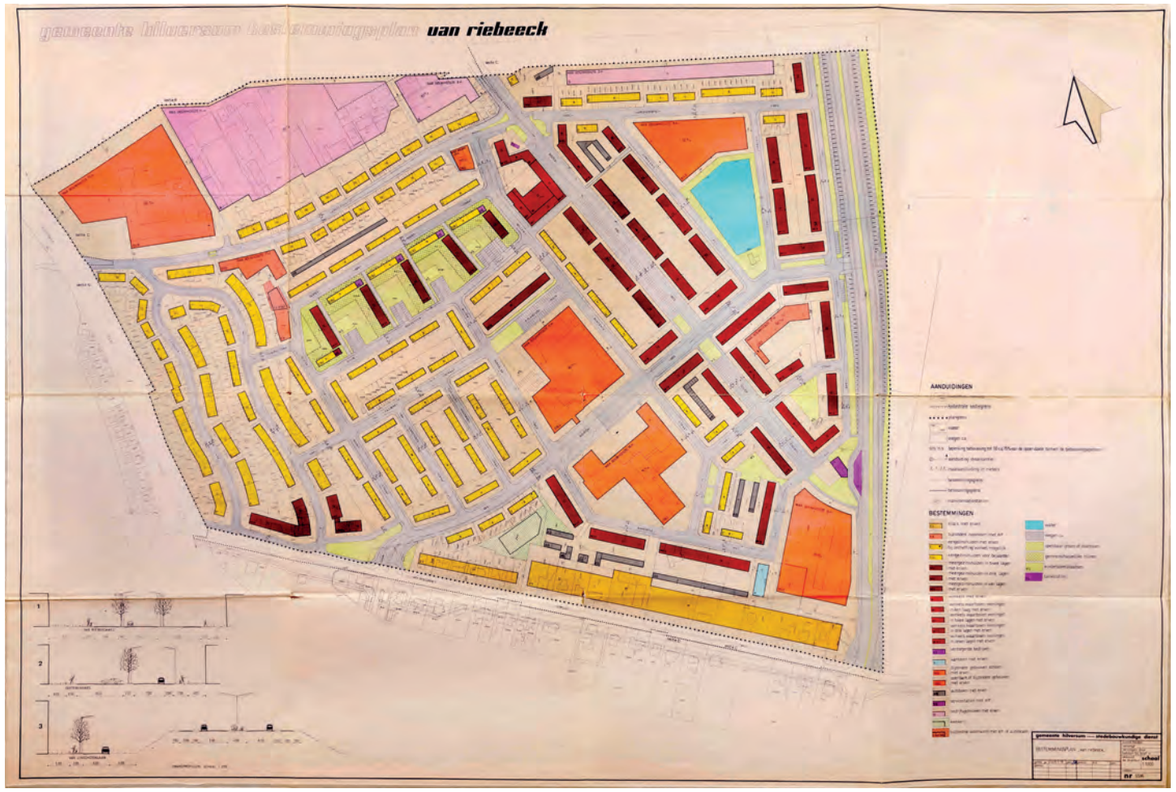

Gemeente Hilversum, 'Bestemmingsplan Van Riebeeck', 1970-1972.

De naam van de speelplaats in mozaiek op de tegels van de speelplaats.

Oostelijke randweg was wel getekend, en ook deels aangelegd, maar is nooit helemaal gerealiseerd.
Een ander nieuw element is een complex meergezinshuizen aan de Soestdijkerstraatweg. Dat wordt getekend als een markering van de wijkentree aan de zuidzijde, in twee en drie lagen, de verkeersroute begeleidend. De entree wordt ruimtelijk verruimd door middel van een plantsoen. Die markering van de zuidrand is niet gerealiseerd, en is nu een ontspannen, vanzelfsprekende toegang de wijk in. Een bescheiden plein, met bijzondere bestrating van rode en gele stenen in geometrisch motief en een boomgroep, markeert de entree tot de Olivier van Noortstraat.

ONTWIKKELINGEN NA 1972

Latere aanpassingen

De latere ruimtelijke ontwikkelingen in de wijk betreffen vooral herontwikkelingen en uitbreidingen. Grootschalige industrie en bedrijven verdwijnen uit de wijk en de ruimtelijke impact van religie vermindert. Langs de rand groeit juist de medische zorg op gemeentelijke schaal, die ten koste gaat van het groene karakter. Wat betreft de bevolkingssamenstelling veranderde de dominante gezinssamenstelling in de wijk.

Ruimtelijk-functioneel

De belangrijkste veranderingen zijn renovatie en herbestemming, sloop-nieuwbouw en een uitbreiding langs de rand. Aan de noordzijde wordt het bedrijventerrein langzaam getransformeerd naar woon- en werkgebied, waarbij bestaande bebouwing zo mogelijk gehandhaafd blijft. In het middengebied is de kerk gesloopt en vervangen voor appartementen. De voormalige pastorie ernaast heeft een niet katholieke (bedrijfs)functie gekregen. In combinatie met het neutraler worden van de voormalige RK LTS, en de herbestemming van de aartsbisschoppelijke kweekschool, is de katholieke religie minder nadrukkelijk aanwezig is in de wijk.
De grootste ruimtelijke verandering vond plaats buiten het gebied, aan de oostrand. In de afgelopen decennia heeft de bebouwingsgrens zich langzaam uitgebreid naar het oosten. Oostelijk van de Van Linschotenlaan is een reeks bouwblokken gerealiseerd, waardoor daar het groene karakter van de oostelijke stadsrand meer versteend is en de Van Linschotenlaan niet meer de eindweg is. Aan de zuidzijde is in 2017 een nieuw landmark gerealiseerd: Woontoren Belvedère van René van Zuuk, precies in de zichtlijn van de bocht in de Oosterengweg. Aanvankelijk viel deze strook niet onder de woonwijk, maar door latere uitbreiding kan deze er nu wel toe worden gerekend.
Het Tergooi ziekenhuis, geopend in 1964 stond in het groen, buiten het Van Riebeeckkwartier. Er kwamen steeds meer medische functies bij, zodat de bosrand werd bebouwd. Het ziekenhuis wordt in 2025 gesloopt en er is in het bos ten oosten van de Oosterengweg een medische campus ontstaan met een nieuw ziekenhuis en woonbebouwing, maar deze valt niet onder de buurt, ondanks de impact daarop. Er is buiten de buurt een weg bij gekomen: Laan van Tergooi. Daarmee is de grens van de bebouwing verschoven.

Flatcomplex Jan van Riebeeckweg hoek Oosterengweg.

Het Diaconessenziekenhuis tijdens
en na de bouw, 1964.

Nieuwbouw ziekenhuis en woningen
op Monnikkenberg.

Infrastructuur

De verkeersstructuur is eveneens veranderd. Een van de belangrijkste veranderingen is het verkeersluwer maken van de Van Linschotenlaan. Deze verminderd de functionele intensiteit als rondweg. In plaats daarvan is de rondweg-route verplaatst naar de Oosterengweg, met de bouw van de Alexia tunnel en de plaatsing van de Belvedère toren, die de route ‘voorgoed’ afsneed. Deze toren is te beschouwen als een markering. Aan de noordzijde heeft de aangelegde busbaan een enorme impact, alsmede de tunnel onder het spoor door. De beleving is hoogte-verschil en geringe connectie met de wijk aan de noordzijde.

Veranderingen in gezinssamenstelling

Terwijl oorspronkelijk woningen voor kleine gezinnen sporadisch zijn gerealiseerd blijkt uit gegevens van de huidige wijksamen-stelling dat de helft van de huishoudens in de wijk inmiddels bestaat uit eenpersoonshuishoudens.

Nieuw ziekenhuis met kunstwerk.

Plan van Uitbreiding, 1937.

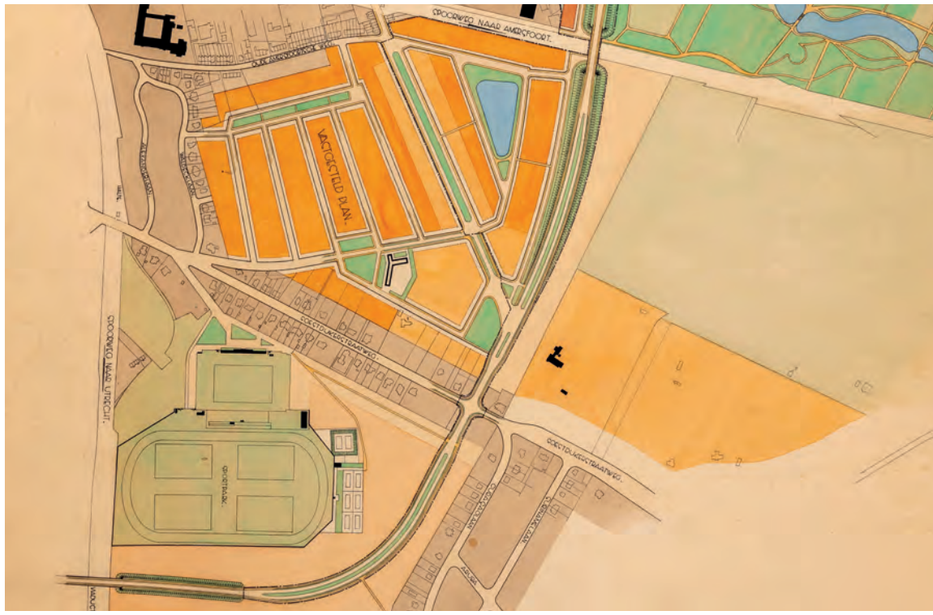

Luchtfoto Hilversum Zuidoost.

Kunstwerk bij nieuw ziekenhuis.

Appartementencomplex Belvedère,
Van Linschotenlaan, architect
René van Zuuk,

4 ZUIDOOST THEMATISCH

Raamwerk van oude paden en rondwegen

In de analyse onderzoeken we wat de plannen en bouwactiviteiten uit de tijdlijn hebben opgeleverd voor de wijk Zuidoost. Waarin onderscheidt de wijk zich van andere delen van Hilversum, en waarin komt het juist overeen? Hoe zijn het gebruik en de bewoners in de loop der tijd veranderd? En waarin herken je als ontwerper en bewoner de identiteit van dit gebied? Wat is waardevol gebleken en gebleven? Wat zijn de waarden die nog steeds actueel zijn?

Radialen en ceintuurbanen

Het stedenbouwkundige raamwerk van de hele zuidflank van Hilversum bestaat uit radialen – die in min of meer rechte lijnen die het centrum met het landschap verbinden, en ceintuurbanen – hoofdwegen die in een luie boog van oost naar west lopen. Vergelijk het met de opbouw van een spinnenweb.

Radialen

De radialen zijn het oudst. Ze hebben hun oorsprong in de straalsgewijs vanuit het centrum naar het zuiden uitlopende weggetjes over de akkers en de heide. In de wijk zijn het de Emmastraat, Oude Amersfoortseweg, Soestdijkerstraatweg, Utrechtseweg, die ook verbindingswegen zijn, en de Eikbosserweg die aan de Neuweg begint. Ze zijn te herkennen aan hun relatieve smalte, vooral het deel van de straten dichtbij het centrum. Verderop leiden ze door de wijken die in schillen om de binnenstad liggen en de groei in de loop der tijd laten zien.

Pieter de Hooghlaan met ruim zicht op de Sint Vituskerk, jaren vijftig.

De Eikbosserweg is vrij homogeen van karakter, er staan vooral woningen langs. Dicht bij het centrum zijn het arbeiderswoningen, verder zuidwaarts twee-onder-een-kapwoningen. De meest markante plek in de route is de kruising met vier andere wegen, waaronder de Orchideestraat en Ruysdaellaan. De voormalige Catharina van Rennes- en Julianaschool (W.M. Dudok, 1925-1927) markeert de kruising, waar ook een plantsoen is aangelegd. De soort laanbomen op de Eikbosserweg verandert na de kruising van essen naar platanen. In het zuiden gaat de weg over in een pad door ’t Hoogt en takt de Eikenlaan aan. Evenals de

Pieter de Hooghlaan met kleurige beplanting, eveneens jaren vijftig.

andere radialen is ook deze weg exemplarisch voor de manier waarop Dudok historische wegen als vanzelfsprekend tot hoofdstructuren in zijn uitbreidingsplannen voor de stad maakte.
De Emmastraat, die zich vertakt in de Utrechtseweg en de Soestdijkerstraatweg is ook een radiaal, maar van een ander karakter. De Utrechtseweg en de Soestdijkerstraatweg zijn jonger dan de eeuwenoude heidepaden. Het zijn van oorsprong kaarsrechte, in het begin van de negentiende eeuw aangelegde tolwegen. Ze zijn minder verweven met de omliggende buurten, en ogen met de vrijstaande, wat forsere villa's en andere gebouwen op ruime bospercelen, als autonome structuren.
Het zijn voorbeelden van wegen met een ruime lintbebouwing. Met name de Utrechtseweg is door de breedte en lengte van bijna vijf kilometer vanaf de gemeentegrens in de bossen bij Hollandse Rading tot bijna in het centrum een herkenbare route.

Ceintuurbanen

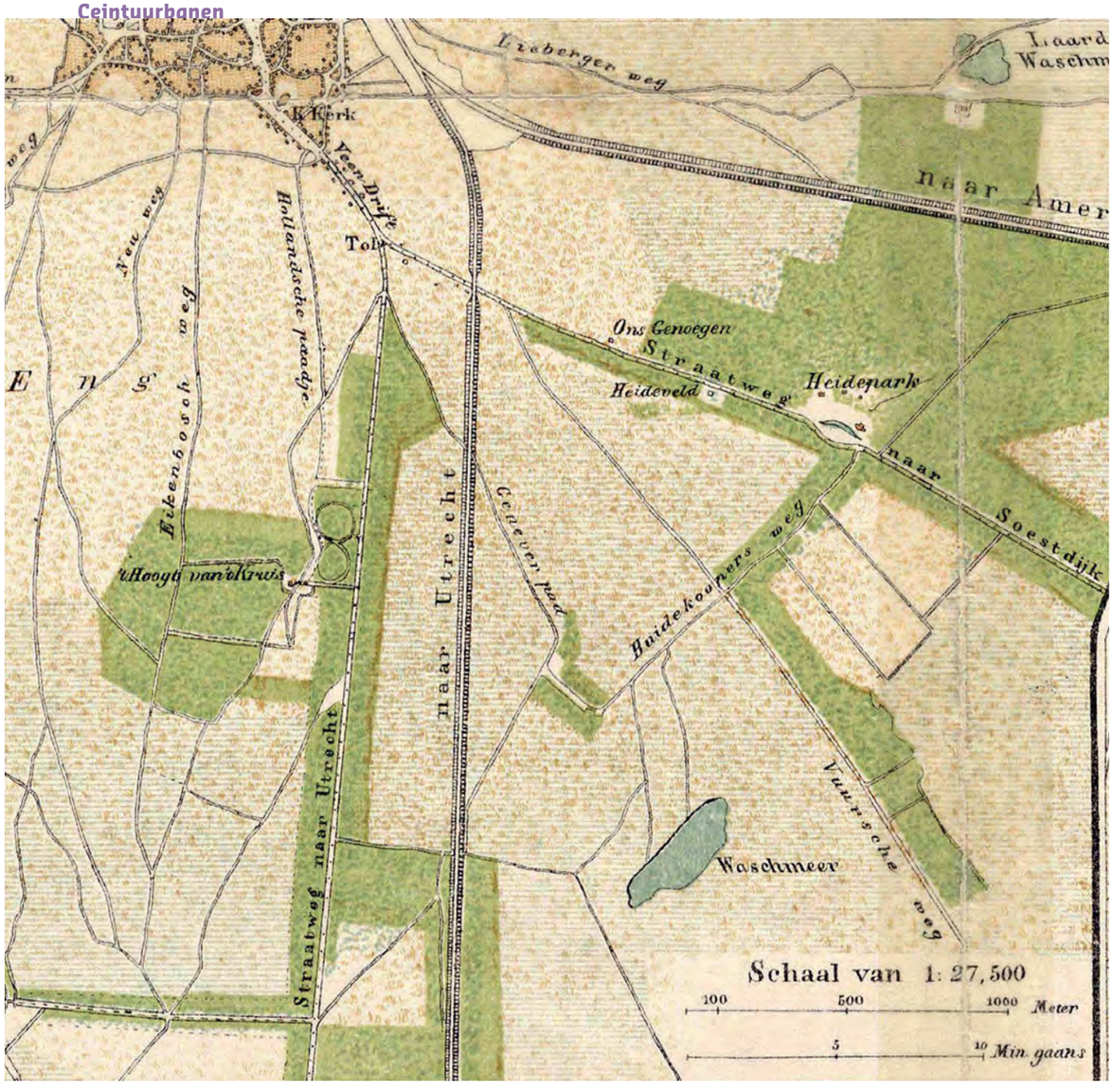

Wandelkaart door Gooiland, gedeelte Hilversum Zuidoost, door A. Braakensiek, verkend 1876. Daarop zijn de radialen Utrechtseweg en Soestdijkerstraatweg te zien.

De centuurbaan Diependaalselaan met daaraan de Diependaalsekerk, architect D.A. van Zanten, 1926.

Het idee van de verbindende ceintuurbanen is voor het eerst te vinden in het uitbreidingsplan dat gemeentearchitect P. Andriessen in 1902-1904 ontwierp. Hij trok de Gijsbrecht van Amstelstraat, waarvan al een klein deel was uitgevoerd, door als hoofdroute tussen de Utrechtseweg en de Loosdrechtseweg. De slingerende lijn is een echo van de grillige loop van de Oude Haven en Koningsstraat die zo'n halve kilometer noordwaarts liggen. Het oudste deel van de Gijsbrecht van Amstelstraat, aan weerszijden van de kruising met de Egelantierstraat, herken je door de slinger in de weg, maar ook aan de architectuur van de winkels en de woningen die rond 1905 aan de straat gebouwd zijn. Dit stuk straat ligt op het hoogste punt, ongeveer twaalf meter +NAP. Naar het oosten en westen toe oogt de Gijsbrecht van Amstelstraat ongeveer hetzelfde: als een statige laan met herenhuizen uit de jaren 1920 (vooral in het oosten) en uit de jaren 1930 (vooral in het westen), voortuinen en mooie volwassen bomen. De weg kreeg min of meer een voortzetting in de Laapersweg.
Dudok nam het concept van de ceintuurbanen over. In de jaren 1930 projecteerde hij de Diependaalselaan als nieuwe, evenwijdig aan de Gijsbrecht van Amstelstraat lopende, ring, de Gijsbrecht van Amstelstraat als binnenring en de Diependaalselaan als buitenring. De ceintuurbanen nemen de kleur aan van de buurten waar de weg door of langs loopt. In de jaren 1950 kwam daar de Kolhornseweg als derde ring en uiterlijke stadsrand bij. In het hele gebied ogen de ceintuurbanen als de jaarringen van een boom.

Leefsferen

VAN RIEBEECKKWARTIER

De bouw sluit aan bij gematigde efficiëntie

Het Van Riebeeckkwartier is grotendeels in de jaren na 1955 gerealiseerd op basis van het bebouwingsplan uit 1955. Voor de woningbouw is in veel gevallen sprake van bebouwingsstroken, zodat geen moeilijke afwijkende hoekoplossingen hoeven te worden bedacht. De bouw van stroken was relatief efficiënt, snel en goedkoper. Daarmee sluit de bouwwijze aan op de kenmerkende bouwwijze in die tijd in Nederland: standaardisatie. In het Van Riebeeckkwartier was wel een grens aan de mate van standaardisatie: de bouw was hoofdzakelijk twee- of drielaags. Vierlaags zou nog efficiënter zijn, maar dat werd op grote schaal niet passend geacht voor het tuinstadkarakter: dergelijke hogere bouw zou stedelijker overkomen.

Opdrachtgevers

De woningbouwverenigingen kregen een belangrijke rol bij de bouw van de nieuwe wijk. Het bouwplan voor het Van Riebeeckkwartier is opgesteld door Publieke Werken in samenspraak met de woningbouwverenigingen, waarbij ir. J. Bordewijk als coördinator optrad. Volgens Bordewijk werden de blokken 'verdeeld over de vijf grote verenigingen' van dat moment. Hij nam daarbij als uitgangspunt dat elke vereniging een aantal etagewoningen en eengezinswoningen moest kunnen bouwen, op een vergelijkbare wijze. Het totale aantal zou per vereniging ongeveer 140 a 150 woningen bedragen.
Het merendeel van de woningen is gerealiseerd door lokale woningbouwverenigingen van verschillende achtergronden. Heel concreet zijn de meeste woningen gebouwd in opdracht van Woningbouwvereniging Ons Ideaal, de R.K. bouwvereniging St. Joseph, de Arbeidersbouwvereniging Hilversum, de Woningbouwvereniging van Erfgooiers, Woningstichting Patrimonium.
Die bouwden in heel Hilversum, en werden ook benaderd voor de nieuwe wijk waar ze verdeeld over de wijk blokken kregen toebedeeld. De verenigen bouwden complexen die geregeld opeenvolgend werden genummerd: zoals het '15e complex van Patrimonium' (portiekflats Oosterengweg), of het '15e complex van St. Joseph' (Pieter Planciusplein). De complexen bestonden veelal uit tweelaagse en drielaagse stroken. Soms waren ook eenlaagse stroken onderdeel van een complex: vaak waren dat woningen voor ouderen, zoals in het complex Jacob Roggeveenstraat.
Daarnaast waren ook een particuliere bouwers actief. Een opvallende was de 'Hilversumse Woningstichting Midwo', die zich richtte op middenstandswoningen in het Van Riebeeckkwartier. Die stichting was opgericht door vertegenwoordigers van de woningbouwverenigingen en het gemeentebestuur. Een deel van de woningen was speciaal bedoeld voor medewerkers van een Philipsvestiging in Hilversum. Stichting Midwo realiseerde 246 huurhuizen in totaal, waarbij de huur hoger was dan bij arbeiderswoningen.
De overwegend driekamerwoningen waren voorzien van een douche, wat relatief lux was in die tijd (1959). De woningen op de eerste woonlaag hadden aan de tuinzijde (hofzijde) een groot 'werkbalkon' te bereiken vanuit de keuken, met een trap naar de eigen tuin, gescheiden door hagen. De Midwo-woningen kregen een bijzondere plek toegewezen in het wijkontwerp: aan weerszijden van de vijver (Compagnieweg, Zeevaertweg). Bij de financiering van het plan was het pensioenfonds van Philips betrokken (de NV Philips uit Eindhoven).

Ontwerpers

Veel woningbouwverenigingen werkten met vaste ontwerpers, maar de architectenkeus kon ook variëren. Een vaste architect kon gerelateerd zijn aan de denominatie van de vereniging, waarbij bijv. een Rooms Katholieke vereniging de voorkeur kon uitspreken voor een architect vanwege zijn R.K. geloof. Een architect die in Hilversum veel heeft gebouwd, en ook in het Riebeeckkwartier actief was, is architect H. Bunders. Hij werkte geregeld met de Woningbouwvereniging van Erfgooeiers en Arbeidersbouwvereniging Ons Ideaal: zoals bijvoorbeeld de

Links: Hoogtekaart (met gedeelte Van Riebeeckkwartier), die amateurhistoricus C. Boekschoten in 1975 samenstelde naar de situatie van Hilversum in 1825.
Rechts: Luchtfoto van hetzelfde gebied tijdens de bouw van het Van Riebeeckkwartier.

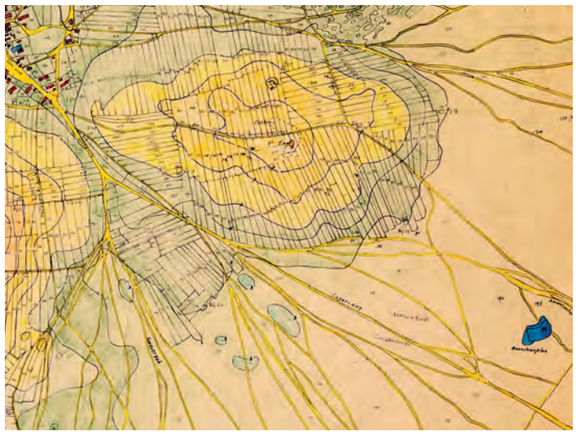

Situatie en gevels haken hofbebouwing Jacob Roggeveenstraat, 1958-1959.

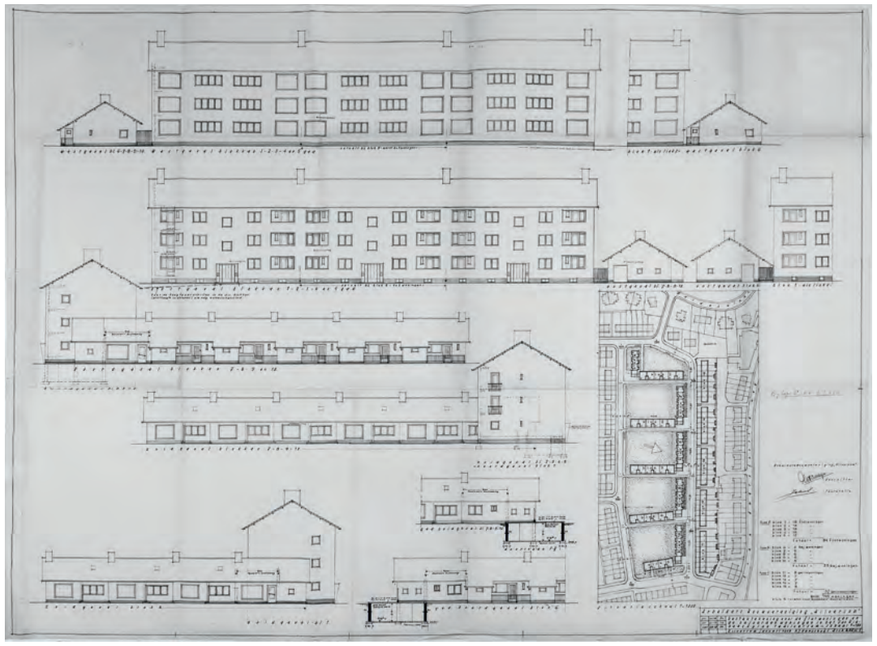

portieketagewoningen aan de Van Linschotenlaan. Bunders was zelfs vaste architect voor de vereniging: hij was 'bouwmeester'. Architect P.J. Verschuijl werkte geregeld met arbeidersbouwvereniging Hilversum. Hij tekende het complex aan de Jacob Roggeveenstraat. S. Barenbrug was verbonden aan de woningbouwvereniging St. Joseph. E.G. Middag werkte voor Patrimonium. Ook de gemeente bouwde in de wijk.

Wonen voor verschillende gezinssamenstellingen

Om tegemoet te komen aan verschillende gezinssamenstellingen met een diverse sociale en economische achtergrond realiseerden de woningbouwverenigingen meerdere typen woningen in de wijk. Een belangrijke verdeling betrof wat in die tijd heette arbeiderswoningen (sociale huurwoningen) en woningen voor de middenstand (woningen met hogere huur). Typologisch gezien waren twee typen dominant: het eengezinshuis in rijen gebouwd, overwegend tweelaags met kap, met particuliere tuinen. En de portieketagebouw, in overwegend drie lagen, met collectieve tuinen. Deze laatste bouwwijze, met de hogere volumes, is vooral op de wat ruimere terreinen gebouwd, met grotere binnenhoven of aan de grotere wegen. Kenmerkend zijn de ruime binnenhoven van de gestempelde complexen van een- en drielaagse stroken in een haakvorm Jacob Roggeveenstraat waar gezinsportiekflats samengaan met woningen voor ouderen.

Situatie Midwo woningen, gevels en plattegronden, 1958.

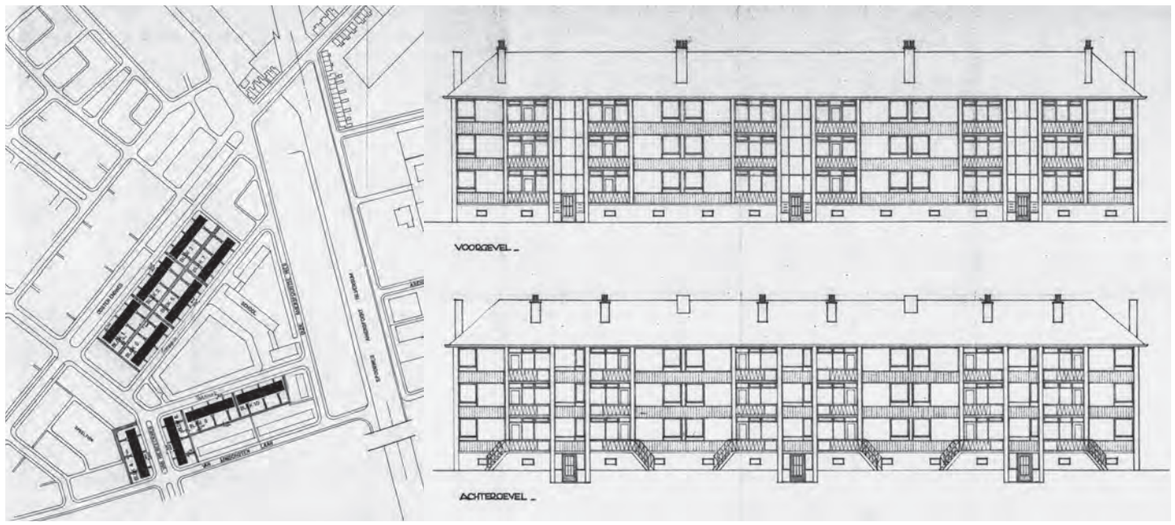

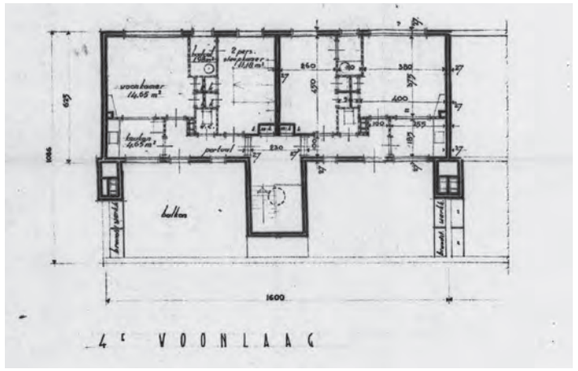

Plattegrond vierde woonlaag; aanzicht straatgevel Van Linschotenlaan.

Wonen voor hogere inkomensgroepen

In de hele wijk zijn naast woningen in de sociale huurklasse, ook woningen gerealiseerd in de premie-huur klasse. Een goed voorbeeld is het complex dat de stichting Midwo voor de middenstand bouwde aan weerszijde van de vijver, een passende entourage voor woningen in het wat duurdere segment.
In het naoorlogse deel komen vrijstaande woningen vrijwel niet voor. In het villapark zijn wel enkele latere woningen gebouwd. Een goed voorbeeld daarvan is de vervangende nieuwbouw van Waldecklaan 42A, 42B, waar op de plaats van een eerdere woning begin jaren 1990 een dubbel woonhuis is gebouwd (1992-1993), naar ontwerp van Snelder architecten. Aan de Willem Barentszweg 184-200 staat het appartementengebouw met zinken gevel 'Nova Zembla' uit 2009 van Monk Architecten.

Wonen voor vrijgezellen en kleine gezinnen

Een specifieke woonvorm waarvoor verschillende verenigingen woningen bouwden, waren de 'vrijgezellenflats'. Daarvan zijn er meerdere gebouwd, in de meeste gevallen op de vierde verdieping van de etagebouw. Langs de Van Linschotenlaan, aanvankelijk eenzijdig bebouwd als rand (aan de overzijde bos), realiseerde de vereniging 'Ons Ideaal' in 1958 een reeks van vier stroken in vier lagen. Dit was een typologisch gezien afwijkend complex, ontworpen door H. Bunders, de huisarchitect van de vereniging. Op de bovenste laag waren wooneenheden voor wat in die tijd heette 'vrijgezellen', 'alleenstaanden' en 'kleine gezinnen (tweepersoonshuishoudens of pas gehuwden)'. De woningen hadden een slaapkamer die ruim genoeg was voor een tweepersoonsbed. Die woningen lagen op de bovenste laag, met een luifel en iets teruggeschoven gevel, en een groot balkon met pergola. Dat balkon bood ruim uitzicht naar het oosten, waar de natuur en de bosrand domineerden.
In 1963 verscheen in Wij in Hilversum een journalistiek verslag van een bezoek aan het Van Riebeeckkwartier. Ook aan 'vrijgezellenflats', een nieuw fenomeen in die tijd, besteedde de auteur aandacht:
Vrijgezellenflats
Hoewel in de nieuwe wijk de driewoonlagenbouw regel is, wezen wij reeds op de vrijgezellenflat, door verschillende woningbouwverenigingen op de vierde etage toegepast, maar van geringer afmeting zijnde dan de normale flat. Deze flat is bestemd voor alleenstaanden of kleine gezinnen, zoals maatschappelijk werksters, verpleegsters, ook wel in enkele gevallen voor alleenstaande mannen. Ze voorzien voortreffelijk in een grote behoefte, want zij garanderen de bewoners vrijheid, comfort, met twee flinke kamers, een keuken en een heerlijk zonneplat.
(Wij in Hilversum, februari 1963, nr. 26, p. 813)

Wonen voor ouderen

Naast de woningen voor kleine huishoudens zoals vrijgezellen, waren er ook speciale woningen voor ouderen. Die konden onderdak vinden in twee typen woningen in de wijk. Zelfstandige woningen, eenlaagse stroken, waren onderdeel van het complex Jacob Roggeveenstraat. Daarnaast bestond ook de collectieve voorziening. Centraal bij het voorzieningencluster werd een zogeheten 'bejaardentehuis' gebouwd, waar ouderen in een collectief gebouw kunnen wonen, met verpleegzorg. Dat huis 'Gooierserf' is in de loop der jaren uitgebreid en aangepast.

Appartementengebouw 'Nova Zembla', Willem Barentszweg 184-200, met zinken geveldelen, Monk Architecten, 2009.

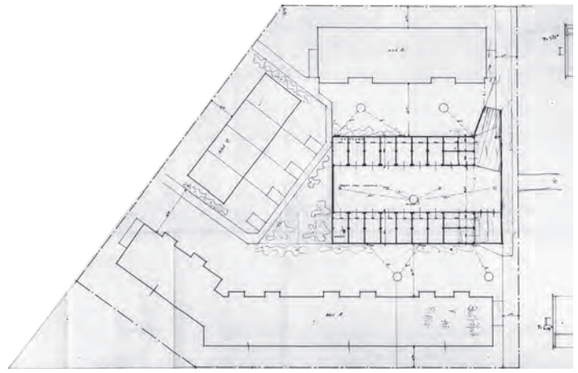

Wonen met huis en autostalling

Een specifieke variant is de combinatie van wonen en de stalling van de auto. In de naoorlogse jaren was de auto in opkomst. Voor de bewoners met een auto werd op de hoek Oosterengweg en Oude Amersfoortseweg een wooncomplex gebouwd rondom een parkeerhof. De woningen liggen gestapeld in drie en vier lagen rondom een gebouwde parkeervoorziening die half verdiept in de binnenhof is gesitueerd. Dit is een van de weinige complexen waar het bouwvolume wel specifiek op de straatrichting is afgestemd (in plaats van rechte stroken). Het complex, ontworpen door architectenbureau C. Trappenberg in 1958, reageert daardoor op de verkeersdynamiek.

Wooncomplex met parkeerhof Oosterengweg, Overzichtblad en blad aanduiding plattegrond garages, 1957-1958.

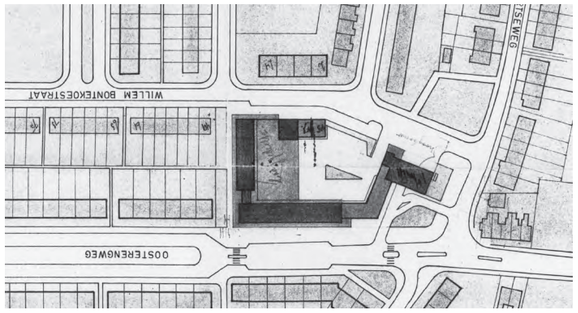

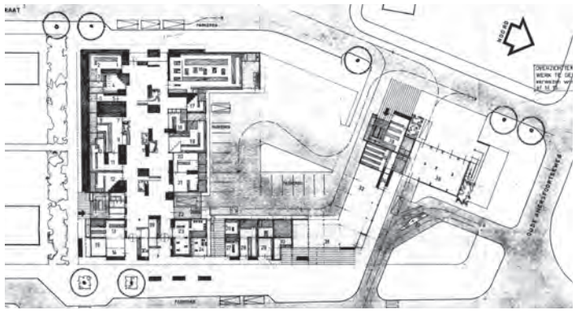

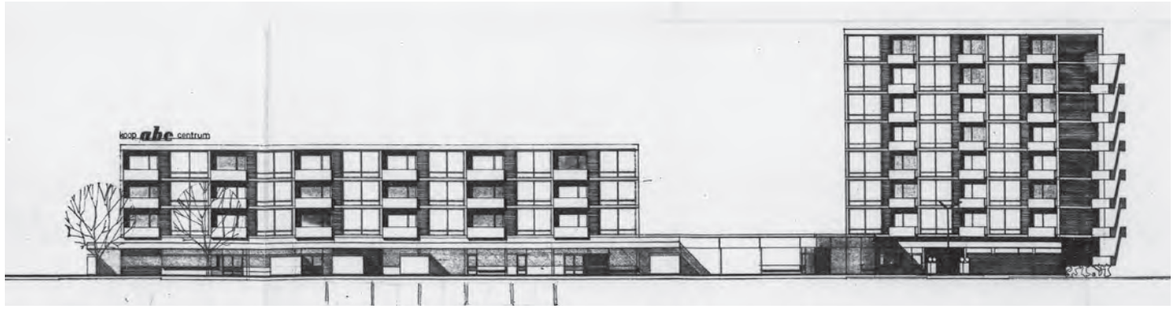

Situatie en plattegrond begane grond 'Koopcentrum' aan de Oosterengweg, 1960, architectenbureau Hartman mmv Eylers.

Wonen in torenflat en boven winkels

Zuidelijk van dit complex met de parkeerhof ligt een ander wooncomplex waarbij hoogbouw gecombineerd is met winkels en een onderhoudsgarage. Bij dit complex zijn de woningen ondergebracht in de (op dat moment) enige torenflat in de wijk: 8 laags, en woningen boven winkels. Ook de typologie is afwijkend door de toepassing van 8 maisonnettes. Door de bouwhoogte en de afwisselende compositie van volumes werkt het als een markering van de entree tot de wijk langs de Oosterengweg. De ontwerper van het complex aan de Willem Bontekoestraat, de Hilversumse architect M.E. Hartman in samenwerking met Eylers (1960-1961), koos voor de toepassing van een heldere gele gevelsteen, waardoor het een opvallend element in de wijk is.

Het metershoge kunstwerk 'De mus' op de zijgevel van winkelcentrum Riebeeckgalerij, kunstenaar Diederick Kraaijeveld, .

Torenflat in het hart van het Van Riebeeckkwartier, Willem Bontekoestraat, Architectenbureau Hartman en Eylers.

Wijkgedachte

In het Van Riebeeckkwartier is samenhang tussen woningen en voorzieningen bereikt door de wijk te zien vanuit het oogpunt van de wijkgedachte. Dat was een hoofdthema in de stedenbouwkundige werkwijze in Nederland in de wederopbouwjaren. Doel was om min of meer zelfvoorzienende wijken te creëren, een soort satellieten, in aansluiting op bestaande kernen. Voor bijvoorbeeld de dagelijkse boodschappen en de basisscholen konden de bewoners terecht in de wijk. Dat had niet alleen een praktische achtergrond. Op die wijze kon een sterke sociale samenhang ontstaan, want de structuur bevorderde buurtcontacten zodat sociale verbanden konden groeien. Vanuit die optiek werden ook verschillende typen huizen in de wijk gerealiseerd, zodat bewoners 'van de wieg tot het graf' in de wijk konden blijven wonen. De wijkgedachte was daarmee een ruimtelijk en sociaal idee, die ook in andere naoorlogse wijken in Hilversum tot uitdrukking komt zoals in Hilversum Noord, Kerkelanden en Hilversumse Meent. Nationaal was dit een belangrijk concept onder stedenbouwkundigen en sociologen in die tijd (jaren 1950 en 1960).
In het Van Riebeeckkwartier komen de wijkgedachte en de ruimtelijke structuur van de wijk goed tot uitdrukking als we de functies en samenhang daartussen analyseren. In ruimtelijk opzicht is sprake van een westelijk deel, tegen de Waldecklaan en Alexanderlaan, een centraal deel met een groot voorzieningencluster, en een oostelijk deel, rond de centrale vijver. Met de verschillende woningtypen en het voorzieningenaanbod bood de wijk ruimte aan een scala aan bevolkingsgroepen, die een gemeenschap konden vormen. Naast de woningbouw werd de andere bebouwing ingepast, waaronder voorzieningen voor onderwijs, religie, recreatie en voor werk. Daaraan werkten allerlei architecten.

Voorzieningen

In de wijk zijn meerdere voorzieningen verdeeld over de wijk, bedoeld voor wijkbewoners. De voorzieningen kregen in de wijkgedachte een prominentere plek. Het centraal gelegen cluster is dominant. Verder verdeeld over de wijk lagen nog meer clusters, om tegemoet te komen aan meerdere denominaties en de neutrale, openbare voorzieningen.

Centrale cluster

Zeer centraal ligt een voorzieningencluster, dat in Dudoks ontwerp niet nadrukkelijk aanwezig was, maar in het voorstel van 1955 wel werd bepaald. Het cluster ligt rustig gesitueerd, in het hart van de buurt, aan buurtwegen en aan een zijde aan de wijkontsluitingsweg Van Riebeeckweg. De sociale voorzieningen zijn belangrijk voor de wijkopbouw en zijn daarom een centraal element in de wijkgedachte. Vanwege de verzuiling zijn meerdere gerealiseerde voorzieningen in de wijk voor een groot deel gerelateerd aan zo'n specifieke gebruikersgroep. Vaak waren de denominaties ook betrokken bij initiatief en financiering van de gebouwen. Traditioneel waren daar een heel scala aan inzamelingsacties voor die verweven waren met de activiteiten, zoals collectes tijdens diensten, giften tijdens huisbezoek, een inzamelingsbusje naast de kerkdeur. In het kerkblad van de wijk werd er over bericht en het draagvlak gecreëerd. Voor incidentele acties konden grotere activiteiten georganiseerd worden zoals een fancy-fair of een bazar voor de financiering van een bouwproject zoals een kerkgebouw.
Beeldbepalend stond de Rooms Katholieke kerk met pastorie naast scholen en een verenigingsgebouw. De kerk, de St. Willibrorduskerk, een ontwerp van K.P. Tholens en L.J.G.M. van Steenhardt Carré uit 1964, is vervangen door een appartementengebouw: Admiraalstaete in 1998 van VICE International Consulting Engineers. De pastorie staat er nog.

R.K. Sint Willibrorduskerk, Van Riebeeckweg, Architectenbureau Tholens-Van Steenhardt Carré, 1961.

Ter plaatse van de Willibrorduskerk werd in 1998 een appartementencomplex gebouwd.

De gesloopte Rooms-katholieke Willibrorduskerk met pastorie van architecten Tholens en Van Steenhardt Carré. De pastorie staat er nog.

Hier, centraal, werd het wijkcentrum Nova Zembla gerealiseerd. In 1983 en de jaren daarna kreeg Nova Zembla te maken met forse bezuinigingen. De wijkbibliotheek Rieblio werd opgeheven en het opbouwwerk in de wijk gehalveerd en omgezet naar sociaal cultureel werk. De peuterspeelzalen van Nova Zembla en Peuterhofje werden samengevoegd. Nova Zembla hield toch, ondanks regelmatige bezuinigingen en veranderingen, tot 2013 het gebouw draaiende, daarna kregen zij enkele zaaltjes in het bejaardencentrum Gooierserf aan de overkant tot 2018. Vele initiatieven om de leefbaarheid in de wijk te verbeteren en te verdedigen werden genomen. In 1993 zag Nova Zembla dat de wijk vergrijsde en startte daarom activiteiten en een buurtkrant speciaal om deze groep te betrekken. Uiteindelijk werd het wijkcentrum verkocht aan ATC scholen en verloor de wijk een zelfstandig wijkgebouw. Een nieuw buurtcentrum van Versa Welzijn, ZO-samen, aan de Oosterengweg opende in maart 2023 haar deuren. Het wijkberaad Riebeeckkwartier is nog steeds actief en geeft de *Wijkkrant Van Riebeeck* uit.

In plaats van de St. Willibrorduskerk: appartementengebouw Admiraalstaete, 1998 van VICE International Consulting Engineers. De pastorie werd behouden

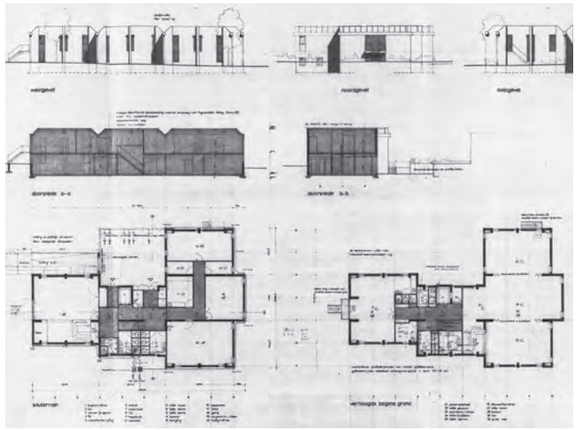

Plan Wijkcentrum Riebeeck, 1980 (SAGV). De maten in het ontwerp zijn gebaseerd op een stramienmaat, zoals op de vergunningstekening zichtbaar is.
In het eenlaagse gebouw zijn de kleine zaal en grote zaal afleesbaar aan de buitengevel door de verspringing in de gevel.

Nova Zembla in 1974, in 1981, wijkbibliotheek Bieblio en Wijkcentrum nu (ATC Scholen).

De scholenbouw kwam moeizaam op gang. Aan de noordzijde, aan het Pieter Planciusplein werden scholen gebouwd: in 1969 naar een ontwerp van K.P. Tholens en L.J.G.M. van Steenhardt Carré met medewerkend architect J.M. Daal, (nu C. Hummelingschool).

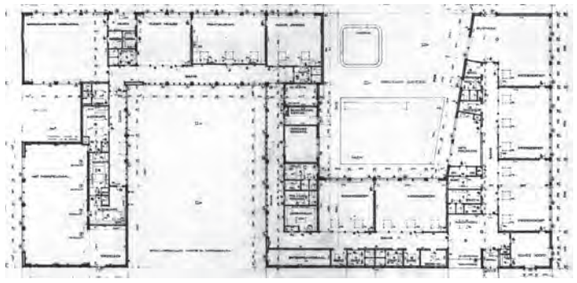

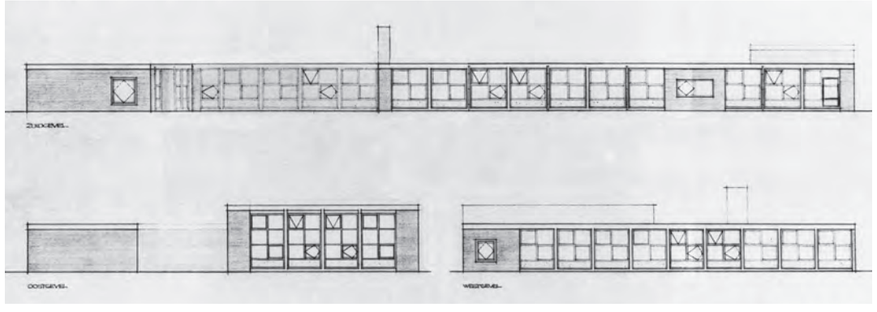

Situatie gebouwen centrale R.K. Cluster, plannen 1967-1969. In 1968 ontwierpen zij de (gesloopte) school aan de Van Riebeeckweg, in 1975 verzorgden zij het ontwerp voor een vernieuwde school aan de Willem Bontekoestraat. Plan school, 1969.

Oostelijke cluster

In het oostelijk deel van de wijk werd in 1966-1971 een dubbelschool ‘De Dubbeldekker’ beeldbepalend aan de grote structurerende vijver met ruime oevers gebouwd. Een herkenbaar ontwerp van de architect van de gemeente S. Joustra. Het ging hem om licht, lucht en ruimte in de scholen en een herkenbaar object met de rode bakstenen en het vele glas. Dit gebouw was voor een openbare en een protestants-christelijke school.

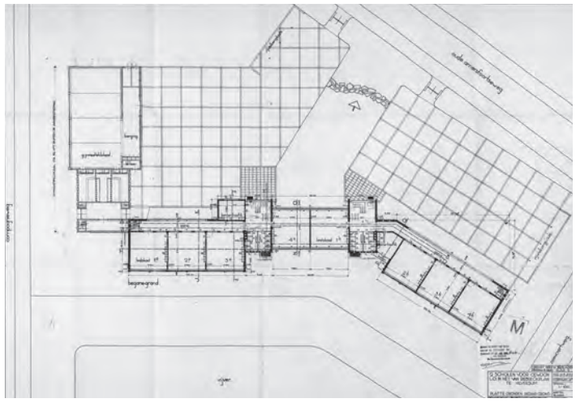

Plattegrond situatie de Dubbeldekker, Publieke Werken, 1960.

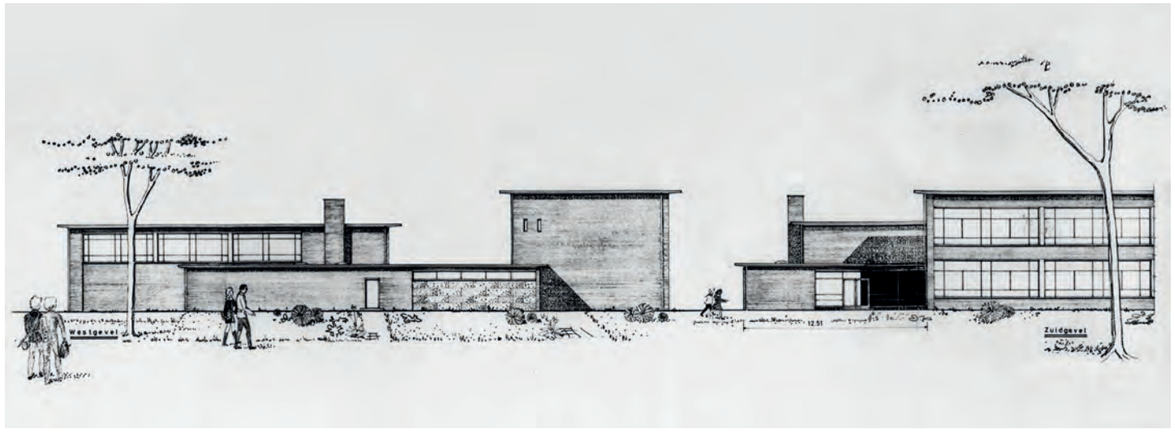

Gevels gymnastieklokaal, Publieke Werken, 1960.

Twee scholen met gymnastieklokaal in aanbouw aan de Oude Amersfoortseweg, 1961.

Noordelijke cluster

In de noordhoek aan de Oosterengweg en de Oude Amersfoortseweg is een winkelcentrum met appartementengebouwen gerealiseerd. Door die situering kunnen de winkels ook de bewoners bedienen in de buurten eromheen. Naast het winkelcentrum werd ook een kleinschalige medische voorziening gebouwd. *De voorziening met winkels is op moderne wijze geconcentreerd in een winkelcentrum.* Het a b c koopcentrum had winkels voor voeding, kleding en schoenen, huishoudelijke apparaten en woninginrichting, culturele behoeften en andere branches. Daarboven woningen in drie lagen waaronder een voor de chef boven de zelfbedieningswinkel. De flat kreeg zeven woonlagen op een onderbouw. N.V. Bouw- en exploitatiemaatschappij “Jan van Riebeeck”. Ontwerp Architectenbureau M.E. Hartman, medewerker N. Eijlers, 1960-1961.
Maar drie kruidenierszaken was er één te veel, concludeerde de werkgroep Van Riebeeckkwartier. Bij twee zaken kon de huisvrouw prijzen vergelijken, bij drie ook maar dat was overdreven. Sommigen misten een fotozaak, anderen hadden liever een apotheek dan een wijnzaak. Een wijkraad zou ervoor kunnen zorgen dat de makelaar bij de verhuur van ruimten rekening hield met de wensen van de wijkbewoners. Tot het project hoorde ook de bouw van appartementen. Het geheel heeft geen echt contact gemaakt met de wijk, hoewel het redelijk centraal lag. Deels is dit het gevolg van de hoogbouw die onvoldoende aansluiting zocht met de lagere bouw in de omgeving, het aan een drukke weg ligt en de openbare ruimte te weinig ‘verblijfsmogelijkheden’ biedt, en er sprake is van een achterkant situatie naar de woonstraten naar het westen. Het winkelcentrum wordt vernieuwd.
Een wijkgebouw werd in 1963 op de hoek van de Willem Bontekoestraat en de Oude Amersfoortseweg gebouwd.

Oude en nieuwe foto’s Winkelcentrum.

Zuidelijke cluster

Ten zuiden van de Van Riebeeckweg ligt het voorzieningencentrum voor bejaarden Gooiers Erf op een ruime kavel en groen omzoomd. Humanitas bouwde in 1969 het naar het ontwerp van W.H.C. Pot en J.F. Pot-Keegstra architecten.
De Lagere Technische School aan de Van Linschotenlaan uit 1968 is van de architecten NV Wiegerinck, Van Balen, Meurkens, Dorigo uit Rotterdam.

Voormalige Lagere Technische School, Van Linschotenlaan, thans Groot Goylant als onderdeel van Alberdingk Thijm Scholen.

Voor en achterzijde Verpleeghuis Gooiers Erf, Van Riebeeckweg.

Speelpaats met houten wigwams en speelkei voor kinderen op de binnentuin, bereikbaar vanuit de Van Linschotenlaan en de Van Heemskerckstraat, 1968 (later aangepast).

Gemeenschappelijke binnentuinen

In de wederopbouwperiode werd het vinden van een oplossing voor het gemis aan een eigen tuin bij de étagewoningen, merendeels portiekflats, een uitdaging. Tenslotte had het eigen (gehuurde) huis met tuin zo veel goeds opgeleverd voor de ontwikkeling en het gelukkig wonen van de inwoners. Een van de oplossingen was het aanleggen van een gemeenschappelijke tuin. Daarmee werd ook afstand tussen de étagewoningen bereikt. In de wijk zijn de bijzondere binnentuinen gelegen aan de Jacob van Heemskerckstraat en de Van Linschotenlaan en wordt een echo gevormd van de grote vijver aan de noordzijde van de Van Riebeeckweg.
Het motief van gazons tussen de étagewoningen en ouderenwoningen aan de Olivier van Noortstraat en Jacob Roggeveenstraat is een sterk en bijzonder waardevol ontwerp. Ook nu de étagewoningen zijn verduurzaamd en gewijzigd, blijven het motief en de betekenis in stand. Op de hoek mocht een speelterrein voor jongeren worden aangelegd.
De binnentuin, bereikbaar vanuit de Van Linschotenlaan ligt tussen bebouwing van architect Middag voor Patrimonium en woningen en flats van Hartman en Eylers uit 1963-1965.
De binnentuin tussen de Van Linschotenlaan en de Van Heemskerckstraat ligt tussen de bebouwing van het 15e complex van Ons Ideaal van architect Bunders uit 1958 en het 15e complex van Patrimonium van architect Middag uit 1957-1962.
De binnentuin (Elsplein), bereikbaar via de Van Heemskerckstraat ligt tussen de bebouwing van het 15e complex van Ons Ideaal van architect Bunders uit 1958, de flats van de gemeente uit 1958, het 15e complex van Patrimonium van architect Middag uit 1957-1962 en 1964-1965.

De puntvorm van de ruimtelijke situatie is zelfs in de vorm van de zandbak terug te vinden.

De Olga van Andel Ripke school op de binnentuin aan de Jacob van Heemskerckstraat in 1969.
Te zien op de luchtfoto rechts boven.

Luchtfoto Van Riebeeckkwartier, circa 1975.

Speelplaats Jacob van Heemskerck-straat.

Riebeeck moestuin Jacob van Heemskerckstraat.

Monumentale bomen in de hoven aan de Jacob Roggeveenstraat.

Groen en openbare ruimte

Het groen kreeg niet een heel ruime plek in deze wijk, mogelijk werd rekening gehouden met het oostelijk gelegen bos, gemakkelijk bereikbaar voor de bewoners. Bovendien waren in de wijk grote groenvelden en hadden de eengezinswoningen tuinen. Ruim openbaar groen in de wijk was relatief beperkt, en meer kleinschalig verweven met de hele aanleg. Op enkele plekken werd door middel van openbaar groen de wijkaanleg verbijzonderd.

Bomen

Zoals in zoveel Hilversumse wijken dragen de straatbomen bij aan de kwaliteit van de straatruimte. Straatbomen komen in grote delen van de wijk voor, maar in het bijzonder vallen op de rijaanplant aan de doorgaande buurtwegen: Van Riebeeckweg, Oosterengweg en Oude Amersfoortseweg. Ruime binnenhoven, met openbaar groen kwam op verschillende plekken. Opvallend ruim zijn de hoven Jacob Roggeveenstraat, en noordelijk en zuidelijk van de Jacob van Heemskerkstraat. Meerdere eerste orde bomen in deze hoven dragen bij aan de kwaliteit van de hoven voor de bewoners in de hofwoningen.

Vijver en plantsoen

Het centrale plantsoen in het oostelijk deel van de wijk is de vijver met boomaanplant tussen Compagnieweg en Zeevaertweg. Dat plantsoen, zuidelijk van de school de Dubbeldekker, heeft een wijkfunctie. De vijver ligt bijzonder diep en heeft als functie regenwater op te vangen, indien (tijdelijk) hemelwaterberging gewenst is. Het door Publieke Werken (Joustra) zorgvuldig ontworpen rioolgemaal in het plantsoen functioneert als een sieraad voor de buurt. Bij de Dubbeldekker zijn langs de straat bomen aangeplant die in de lentebloemen dragen (Japanse kers). Die geven de schoollocatie in de bloei-periode een accent.

Vijver met plantsoen Compagnieweg en Zeevaertweg.

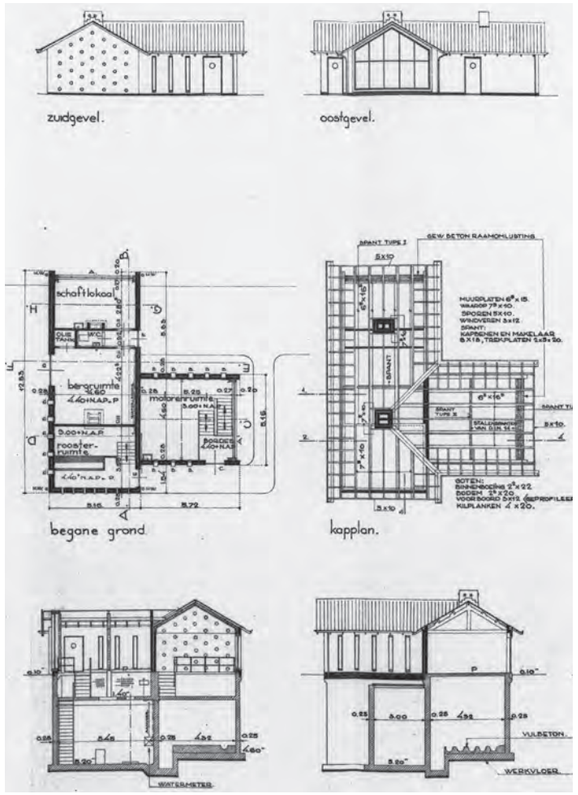

Overzichtsblad rioolgemaal, Van Riebeeckweg 141, 1969, ontwerp Publieke Werken.

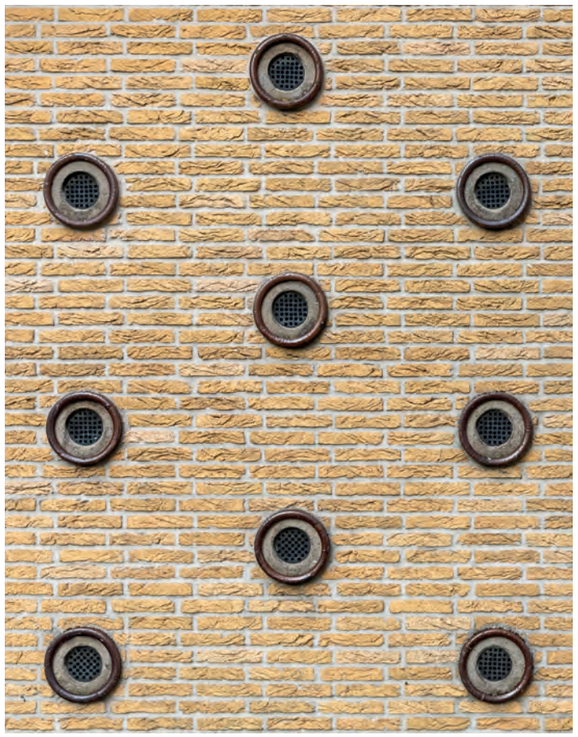

Rioolgemaal, detail ventilatieroosters met ingemetselde keramische (riool-)buis.

Rioolgemaal gezien vanaf de Van Riebeeckweg.

Plein met bomen Van Riebeeck-weg-hoek Olivier van Noortstraat en decoratief tegelpatroon.

Tuinmuur Jacob Roggeveenstraat.

Tuinmuur bij parkeerhof Compagnie-weg; tuinmuur Willem Barentszweg

Tuinmuur Olivier van Noortstraat; haag Olivier van Noortstraat.

Kleinschalige pleintjes

Aan de zuidzijde, waar de Van Riebeeckweg vanaf de Soestdijkerstraatweg de wijk ingeleid wordt, is een kleinschalig pleintje. Bij de Olivier van Noortstraat markeert het pleintje met bomen de entree en is betegeld met decoratief patroon. De bomen vormen een blok met een ontmoetingsruimte onder de kruinen.
Bij enkele woonhoven is het groen verrijkt met speelmogelijkheid voor kinderen.

Tuinmuren

In aansluiting op het centrale idee om het tuinstadkarakter voort te zetten, zijn in het centrale en oostelijke deel van de wijk op grote schaal tuinafscheidingen mee-ontworpen met de bouw en aanleg van de wijk. Zowel bij de étagebouw als de eengezinsrijtjeshuizen. Lage gemetselde tuinmuren komen op grote schaal voor en zijn een essentieel element van de buurt. Daar waar geen gemetselde muren zijn, zijn als terreinafscheiding veelal lage geschoren heggen aangeplant (zeer waarschijnlijk was dit een voorschrift van de gemeente Hilversum). In een groot deel van de wijk zijn de muren en heggen nog aanwezig en versterken de visuele relatie tussen straat en particuliere tuin, en het zicht op de woningen vanaf de openbare weg (openheid), alsmede de samenhang in het gebied. Bij de étagebouw zijn de gemetselde muren bijvoorbeeld geïntegreerd in de toegang tot achterterreinen, fietsenhellingen of parkeerhoven. De blokken worden omgeven door groene stroken aan de straatzijde.

Infrastructuur

Het verkeer heeft een fijnmazig stelsel door de buurt. Aan de westzijde zijn de wegen die al voor 1950 waren gerealiseerd, het westelijk deel van de Oude Amersfoortseweg, en de Waldecklaan en Alexanderlaan. De laatste twee wegen zijn opgezet als de langzaam afbuigende routes in een villagebied. Er is connectie gemaakt met het villapark door twee doorsteken vanaf de Olivier van Noortstraat.
Het latere nieuwe verkeersstelsel bouwt voort op historische routes maar er zijn ook nieuwe routes gecreëerd vanaf de bouw van de wijk na 1955 die daarop aanhaken. Er wordt een diagonaal assenkruis over getrokken. De twee belangrijkste wegen door de wijk waren al in het uitbreidingsplan van Dudok getekend. De Van Riebeeckweg is een belangrijke wijkweg, waarvan de aantakking vanaf de Soestdijkerstraatweg een historische oorsprong heeft, verwijzend naar de gebogen weg over de Oostereng. De Van Riebeeckweg gaat diagonaal door de wijk, en heeft een aansluiting (gekregen) op het ziekenhuis die hier tot ontwikkeling is gekomen. De nieuwe Oosterengweg gaat op even diagonale wijze dwars door de wijk, en kruist de Van Riebeeckweg. Deze wijkontsluitingswegen vormen ook de verbindingen met naastgelegen, andere buurten van Hilversum. De Oude Amersfoortseweg in het noordwesten heeft een historische oorsprong, van het oude pad over de Oostereng. De Van Linschotenlaan aan de oostzijde is niet gebaseerd op een pad, maar volgt deels de historische begrenzing van de bosrand. De wegen de buurten in zijn voor een groot deel verkeersluw en eenrichtingsverkeer. Opvallend is de lusvormige weg door de wijk: Willem Bontekoestraat-Olivier van Noortstraat.
In de toelichting op het bebouwingsplan voor de wijk werden ook de voorzieningen voor auto's genoemd. De stallingsmogelijkheden voor auto's in garages zijn geïntegreerd in de wijkopbouw. Die stallingen waren aan de noordzijde en de zuidzijde gepland. De eerder genoemde parkeerhof van het complex Oude Amersfoortseweg is zo'n noordelijke voorziening. In het zuiden zijn garages aan de Willem Barentszweg. De garages zijn onderdeel van de woonstroken aan die weg en in stroken garageboxen op achterterreinen gesitueerd: dus grotendeels uit het zicht. Een deel van de auto's (voor bewoners) uit het zicht stallen, in overdekte stallingsplaatsen uit het zicht van de woningen en buurtwegen, hoort bij de opzet van deze wijk.

Afbeelding pagina links:
Garageboxen achter appartementen aan de Willem Barentszweg.

Garageboxen te bereiken via de Willem Barentszweg maar behorend bij de appartementen aan de Soestdijkerstraatweg.

Noordelijke verbindingsweg tussen de Waldecklaan en de wijk Van Riebeeck.

Zuidelijke verbindingsweg tussen de Waldecklaan en de wijk Van Riebeeck.

De wijk zuidoost kent drie leefsferen:

1. Uitwaaierende villagebied en Schilderskwartier met villa's en middenstandswoningen
2. Laapersveld en Sportpark
3. Het Van Riebeeckkwartier

1. UITWAAIEREND VILLAGEBIED EN SCHILDERSKWARTIER MET VILLA'S EN MIDDENSTANDSWONINGEN

De buurten West-Indiëkwartier en 't Hoogt van 't Kruis vormen de ruime villaparken in de wijk. In de omgeving van het Alexanderpark en de Sophialaan mengen villa's en middenstandswoningen. Het Schilderskwartier laat van noord naar zuid villa's en middenstandswoningbouw zien met enkele complexen. Het gebied is op te vatten als een uitwaaierend villalandschap waar hoogteverschillen tot 20 meter NAP voorkomen, maar in tegenstelling tot het villagebied in de noordwestflank is de overgang van een hoge naar lage bebouwingsdichtheid minder gradueel. Aan de oostkant van de Soestdijkerstraatweg liggen intieme wegen met kleine villa's en ruime middenstandswoningen. 't Hoogt van 't Kruis is een bosachtig landgoederengebied met verspreid staande villa's en sporadische verdichtingen. Het West-Indiëkwartier heeft een eigen villasfeer in, net zoals 't Hoogt van 't Kruis, bosachtig gebied, nu bepaald door drukke wegen. De Diependaalselaan vormt een duidelijke waterscheiding tussen buurten. Het Schilderskwartier is eerder een middenstandswijk met ruime middenstandswoningen en vrijstaande villa's in het noordelijke deel.
De Emmastraat stond vroeger bekend om zijn vele logementen. Tegenwoordig zijn in de villa's vooral bedrijven gevestigd, maar ook staat er het voormalige KRO-studiocomplex (1936-

1938) dat vanwege zijn katholieke signatuur in de nabijheid van de Sint Vituskerk werd gebouwd. De Utrechtseweg en de Soestdijkerstraatweg zijn min of meer autonome structuren. De gevarieerde bebouwing staat langs de weg en de onbebouwde tuinen zijn diep. Kenmerken zijn afstand tussen de bebouwing en de groene ruimte daaromheen. In de laatste periode is er steeds meer bebouwing ontstaan 'op de tweede rij', met name aan de Utrechtseweg, waardoor het idee van diepe tuinen is vervaagd en inritten zijn toegevoegd.

Heideveld en 't Hoogt van 't Kruis

In de parken is uit elke periode wel iets te vinden en daarom is een hele ontwikkeling van woonconcepten te vinden. Het Heideveldpark heeft een lange bebouwingsgeschiedenis. Er is een variatie aan bouwstijlen te vinden, maar de villa's en landhuizen voegen zich in de opzet. De veranderingen die in de loop der tijd in de omgeving hebben plaatsgevonden hebben invloed gehad op de inrichting en de beleving van het park. De

aanleg van het Oostereind rond 1970 heeft tot gevolg gehad dat de Arubalaan en de oorspronkelijke hoofdingang tot het park, de Curaçaolaan werden afgesloten. Het Oostereind en de Rijksweg A27 zijn bepalend voor de fysieke omgeving, maar ook voor de zintuigelijke beleving (geluid). Voor de verlengde Diependaalselaan moest buitenplaats Groenendaal worden gesloopt.
Het landgoederengebied 't Hoogt van 't Kruis werd vanaf 1914 ontwikkeld tot een villapark. Eerder waren er plannen gemaakt voor een wandelpark vergelijkbaar met het Haagse Bos en de Haarlemmerhout. Een Amsterdamse exploitatiemaatschappij kwam met het voorstel om het gebied tot een villapark te ontwikkelen en vroeg landschapsarchitect D.F. Tersteeg een ontwerp te maken. Dit plan met zichtlijnen en geometrisch aangelegde plantsoenen en enkele slingerwegen paste niet in het uitbreidingsplan van 1905. Gemeente-architect Andriessen zag liever een plan met rondpoints zoals het Nimrodpark. Toen natuurbeschermers zich tegen de ontwikkeling van bosgronden tot bouwterreinen begonnen te verzetten, begon de ontwikkeling van 't Hoogt van het Kruis te haperen.
De structuur van Tersteegs plan is uiteindelijk uitgevoerd. De Eikenlaan werd verlengd tot de centrale route in het gebied de Larixlaan-Bremlaan-Berkenlaan. In de route zijn twee rondpoints ingevoegd, hoewel het Bosplein en Het Hoogt niet echt als een verdeelstation functioneren. De bestaande padenstructuur van het landgoederengebied werd zo goed als genegeerd.
't Hoogt van 't Kruis heeft een zeer lage bebouwingsdichtheid. Aan de lanen staan grote, vrijstaande villa's op ruime percelen. Alleen aan de Eikenlaan, als uitloop van het Schilders- en Bloemenkwartier, komen dubbele villa's op smallere kavels voor. De meeste villa's zijn gebouwd in de periode 1920-1960, in de bouwstijlen die toen modieus waren zoals de romantische landhuisstijl, zakelijk-expressionistische Hilversumse stijl, het traditionalisme en de moderne jaren vijftig bungalow.
In beide villaparken is relatief veel bebouwing uit de jaren vijftig te vinden, toen de ontwikkeling weer op gang kwam.
Een aantal bekende architecten hebben er veel gebouwd:
J. Dullaart, D.A. van Zanten, B. Bakker en H. Bunders, W. Reeders, H. de Groot, E.C. Falkenburg en E. en P.J. Verschuijl.
In het gebied woonden de architecten J.C. van Epen, J. London en P.J. Verschuijl.
Tot de jaren '90 van de vorige eeuw was 't Hoogt van 't Kruis vanaf de Diependaalselaan nog echt te ervaren als een bosachtig gebied met de gronden van de gemeentelijke kwekerijen. Tegenwoordig is dat door de ontwikkelingen zoals de geschakelde woningen en (middel)hoogbouw rond het Acaciapark en aan de Mondriaanstraat en Charley Tooropstraat niet meer het geval.

Het Schilderskwartier

De structuur van ‘Diependaal’ in het Schilderskwartier heeft veel weg van een tuinstad. De buurt wordt bepaald door een uitwaaierend stratenpatroon, een waaier. Structurerend zijn de Emmastraat, die zich vertakt tot de Utrechtseweg en de Soestdijkerstraatweg, en de as Pieter de Hooghlaan. Daartussen lopen korte, licht gebogen straten. Iconisch is de centraal gelegen Pieter de Hooghlaan die in het noorden begint als een smalle laan met aan weerszijden tulpenbomen en halverwege een middenberm en haagbeuken als laanbeplanting krijgt.
In het zuiden eindigt de laan in een plantsoen. Vanuit het noorden vormen de huizen met hun architectuur, voortuinen, de laanbeplanting, middenberm en het plantsoen de opmaat naar het zuidelijk gelegen landgoederengebied. In tegengestelde richting openbaart zich langzaam een prachtig zicht op de toren van de Sint Vituskerk. Het is een van de mooiste monumentale zichtassen in Hilversum.
Het Schilderskwartier bestaat uit overgangsbebouwing; qua bouwstijl en typologie staat er van alles wat, hoewel de geschakelde villa’s en twee-onder-een-kapwoningen de belangrijkste bouwstenen van de buurt zijn. De bebouwingsdichtheid is vrij hoog. In het noorden bevindt zich de vroegste bebouwing die uit het begin van de 20ste eeuw dateert. Het zijn klassieke herenhuizen en vrijstaande dan wel geschakelde jugendstilvilla’s. Naar het zuiden toe zijn staan meer vrijstaande woningen en twee-onder-een-kapwoningen die uit de periode 1920-1930 dateren en in de expressionistische Hilversumse stijl zijn gebouwd. Strikt genomen vallen ook de buurten ten oosten van de Emmastraat tot het Schilderskwartier. Het Alexanderpark en de Sophialaan zijn rond 1900 gerealiseerd en de bebouwing ontwikkelde zich tot in de jaren dertig. De typologie en bouwstijl

zijn vergelijkbaar met die van de bebouwing ten westen van de Emmastraat. In het binnengebied zijn ruime groene ruimtes ontstaan. Samen met de hoogteverschillen en de grote variatie aan goede, in maat, schaal en stijl afgestemde, architectuur zijn de vloeiende lijnen van het stedenbouwkundige plan een van de grootste kwaliteiten van deze leefsfeer. De bebouwing is gevarieerd maar van hoge kwaliteit en harmonisch zodat het gebied als een ensemble van hoge kwaliteit ervaren kan worden.
De schoolgebouwen fungeren als stedenbouwkundige ankerpunten. Dat geldt met name voor de fraai gesitueerde en door Dudok ontworpen Rembrandtschool (1919) aan de Rembrandtlaan en de Fabritiusschool (1926-1928) aan de Ruysdaellaan. Ook de door B.H. en C.W. Bakker ontworpen Gooische Huishoudschool (1921) aan de Vermeerlaan en door het N. Andriessen ontworpen Alberdingk Thijm College (1937) aan de Emmastraat zijn echte blikvangers, hoewel ze minder markant gesitueerd zijn dan de schoolgebouwen van Dudok.

2. LAAPERSVELD EN SPORTPARK

Aan de rand van het Schilderskwartier bevinden zich twee bijzondere ensembles: het Laapersveld en het Sportpark. Het gaat om utilitaire en ruimtevretende stedelijke functies die zich meestal aan de rand van de stad bevinden. De Laapersvijver was bedoeld als waterbekken om regenwater uit de omgeving op te vangen; het pompstation om water af te voeren. Dudok ontwierp het waterbekken als een vijver in een fraai wandelpark en het pompstation als een zich in de vijver weerspiegelde folly. Het Laapersveld is een oude veldnaam. De sfeer van in het veld terecht gekomen gebouwen en functies past daarbij. Bijzondere gebouwen zijn het Alberdingk Thijm College, het STER gebouw en het kantoorgebouw van Visser en Van Gelderen en het kantoor voor woningbouwvereniging van Erfgooiers van Alberts en van Huut.

Ook het Sportpark voorzag Dudok van cachet. In 1919 ontwierp hij een schitterende houten tribune in de stijl van de Amsterdamse School die tijdens de Olympische Spelen in 1928 als decor voor de ruitersport diende. Tussen 1960 en 1994 stond op dit terrein de Expohal, het voormalige Engelse paviljoen van de Wereldtentoonstelling in Brussel (1958) dat hier een tweede leven kreeg. Tegenwoordig is het gebied verdicht en staat Dudoks tribune tussen bedrijfsgebouwen en een groot MBO-college. Het hoofdkantoor van Nike ligt in de as van de tribune en laat op een eigen manier licht en luchtigheid zien in een gefragmenteerde opzet.

3. HET VAN RIEBEECKKWARTIER

Het naoorlogse Van Riebeeckkwartier is gelegd tussen ontwikkelingen vanaf het einde van de negentiende eeuw (vooroorlogs), de spoorlijn uit 1874 en oorspronkelijk bos- en buitenplaatsenrand. Als we de wijk beschouwen tussen de spoorlijnen, de Soestdijkerstraatweg en het buitengebied (oostelijk van de Van Linschotenlaan) is deze het hardst begrensd door de spoorlijnen en de Soestdijkerstraatweg. De invloedrijke hoofdinfrastructuur, de Van Riebeeckweg en de Oosterengweg splitst het naoorlogse Van Riebeeckkwartier bijna in vier delen, en in ieder geval oost- en west. De architectuur houdt de relatie in stand. De ordening van de voorzieningen dragen bij aan de verschillende leefsferen. De voorzieningenclusters variëren in maat en in functie. De woonbebouwing varieert ook in type, afgestemd op de bevolkingsgroepen en samenstellingen van huishouden, leeftijden en economische achtergronden. Op kleinschalige wijze zijn de blokken verweven en is binnen complexen variatie. In plaats van beëindigingsweg is de Van Linschotenlaan een weg geworden met aan weerszijden bebouwing. De bebouwing is in de natuur aan de oostzijde gedrongen.
In hoofdlijnen bestaat de wijk uit drie leefsferen met een kenmerkende aanleg:

- Vooroorlogse leefsfeer aan de noordwestzijde, Oude Amersfoortseweg, het villapark en langs de Soestdijkerstraatweg. Aan de noordzijde ligt nog een bedrijventerrein.
- Naoorlogse leefsfeer volgens het plan Van Riebeeckkwartier (1955) rond een fors centraal voorzieningencluster, een grote vijver met scholen en tuinen, en voorzieningen in het noorden (winkelcentrum) en zuidoosten (school).
- Leefsfeer wonen aan de oostkant van de Van Linschotenlaan vanaf 1990. Aan de noordoostzijde stond het voormalige ziekenhuis. Er is aan de oostkant een relatie ontstaan met het zorgcluster (Tergooi) waar ook woningen zijn toegevoegd.

Vooroorlogse leefsfeer: wonen en werken aan Oude Amersfoortseweg, Soestdijkerstraatweg en in villapark

De wijk werd aangesloten op bestaande delen die eerder tot ontwikkeling waren gekomen. Die buurten hebben daarom een ander karakter. Er was sinds het einde van de 19e eeuw woonbebouwing gerealiseerd langs de Soestdijkerstraatweg aan de zuidrand, noordelijk aan de Oude Amersfoortseweg, en in het villapark “Alexanderpark” met de lommerrijke Alexanderlaan en Waldecklaan. Het was niet gemakkelijk dit park te ontwikkelen. Er liep geen paardentram over de Soestdijkerstraatweg en het lag vlak bij de spoorlijn. Het heeft de stedenbouwkundig de opzet van een villapark, maar de woningen zijn op kleinere kavels afwisselend vrijstaand, twee onder een kap en geschakeld in korte stroken gebouwd. Aan de Soestdijkerstraatweg domineren villa’s en vrijstaande woningen het beeld. Het beeld is die van een typische uitvalsweg met rijke bebouwing, dat nu door de verkeersontwikkeling aan een drukke doorgaande weg is komen te staan. Er is hier een aantal periodes te zien in de rij: tussen de villa’s zijn woningen toegevoegd en een laag appartementencomplex.
Langs de Oude Amersfoortseweg, die vanaf de Emmastraat oostwaarts loopt en een spoorwegovergang heeft, ontstond rond de jaren dertig een mix van villa’s, middenstandswoningen en winkelwoningen. Het (voormalige) complex van de R.K. Kweekschool is markant en herkenbare bebouwing op een groot terrein dat een groene long vormt.
Aan de noordzijde van de Oude Amersfoortseweg is een terrein met een concentratie van (voormalige) grotere bedrijven. Deze liggen afgeschermd van de wijk: achter een rand van woonbebouwing. Hier werd wonen en bedrijven gecombineerd aan de oude weg. De footprint van de gebouwen is groot geworden door uitbreidingen.

Het bebouwingsbeeld speelt zich hier af zowel op de voorgrond aan de straat, als op de achtergrond op het terrein waar de bedrijven zich vestigden. De straatkant laat het beeld zien van een jaren dertig straat met woningblokken en enkele vrijstaande- en twee onder een kap woningen. Twee lagen en een kap. Het materiaal is baksteen, hout en dakpannen. De daken hebben een overstek, de gevels hebben een geleding met serres, bovenlichten, boogdeuren. Van de oude fabrieken zijn nog voorbeelden aanwezig, klein begonnen en gegroeid. De architectuur is typische herkenbare baksteen fabrieksarchitectuur van rond 1930.

Naoorlogse leefsfeer volgens het plan Van Riebeeckkwartier

De naoorlogse leefsfeer heeft een opzet met wooncomplexen aan straten. Deze leefsfeer vouwt zich rondom een centraal gelegen voorzieningengebied, zowel ten noorden als ten zuiden van de Van Riebeeckweg. De bebouwing is grotendeels twee laags en drie laags. Eengezinswoningen en portieketageflats wisselen elkaar door de hele buurt af. In dit deel is de dominante bouwvorm de bouwstrook in half-open blokken, vaak langs straten of pleinen, soms in haken aan groene hoven. De hogere bebouwing mocht aan de ruime straten, pleinen of randen. Tussen de Jacob Roggeveenstraat en de Van Riebeeckweg is een buurtje met eengezinswoningen in woonblokken met tuinen aan de straten. De woningen onderscheiden zich door details: de vormgeving van de ingangspartij, de balkons, en de raampartijen.
De grens tussen het villapark, waar een relatie mee is gelegd met twee verbindingen, is ingericht met een bijzonder complex woningen met tuinen van Bunders voor Erfgooiers uit 1958-1959. Het hoogteverschil in de wijk is hier heel goed zichtbaar en beleefbaar.

De woningblokken aan de Willem Bontekoestraat, onderdeel van een groot gevarieerd complex van architect S.G. Barenbrug voor St. Joseph uit 1958, bepalen het beeld met hun schuin uit de gevel naar voren komende ramen.
Zo konden de woningbouwverenigingen een mix aan woningtypen aanbieden, die in één gevarieerd complex. De eengezinswoningen van St. Joseph van architect Barenbrug onderscheiden zich vanwege het gebruik van rode pannen. De complexen van Erfgooiers (Bunders), Ons Ideaal (Bunders) en Patrimonium (Middag) hebben zwarte pannen.

Leefsfeer wonen aan de oostkant van de Van Linschotenlaan

De Van Linschotenlaan was de eindweg, de grens van de woonbebouwing. In 1990 werden 188 woningen in gestapelde vorm in acht blokken op een groen tapijt met daarbij behorende parkeervoorzieningen opgericht naar het ontwerp van Van Wijk Gelderblom partners. Er ontstond een relatie tussen wonen en werken (gezondheid) aan de oostkant. Het blijft een lastig punt: de bocht in de Oosterengweg rond het schoolgebouw. Daar staat nu beeldbepalend en in de zichtlijn vanuit de Amaliatunnel het gebouw van René van Zuuk.

5 SAMENVATTING KERNKWALITEITEN

In dit deel worden de kernkwaliteiten van Hilversum Zuidoost benoemd. Het zijn uitgangspunten, eigenschappen, plekken, zichtlijnen, structuren, ensembles en gebouwen die het karakter en de identiteit van het stadsdeel, wijk of buurt in hoge mate bepalen. Als één van deze kernkwaliteiten verdwijnt, verliest het gebied een deel van zijn eigenheid en kwaliteit en vertoont het verhaal hiaten. De wijk kan dan minder goed begrepen worden en daarmee komen verbeteringen en veranderingen niet voort uit de cultuurhistorische basis van de wijk. Het is dus zaak deze kernkwaliteiten te koesteren, voor het nageslacht te bewaren en ze te benutten bij de versterking en ontwikkeling van Hilversum.

Structurerende radialen en ceintuurbanen

Het stedenbouwkundige raamwerk bestaat uit radialen en ceintuurbanen De Soestdijkerstraatweg en de Utrechtseweg zijn typische verbindingswegen met voorname lintbebouwing. Het is een organisch ontstane structuur die vervolgens geformaliseerd is, waarin de kracht van het stedenbouwkundig ontwerp schuilt. De routes structureren de ruimte en in samenhang met de gebouwen bepalen ze hoe je dit stadsdeel beleeft. Er is samenhang met open ruimtes en bijzondere herkenningspunten, zoals scholen, kerken of andere opvallende gebouwen.

Visuele eenheid door een vloeiend stratenpatroon en een strenge beeldregie

De wijk kent verschillende wegen- en stratenplannen. Toch is het niet gefragmenteerd. Het is een belangrijk kenmerk van de tuinstadgedachte. Dudok kon het hier op grote schaal uitvoeren omdat hij verantwoordelijk was voor veel van de wegenplannen in het tot dan toe nog grotendeels onbebouwde zuidoost. Met uitzondering van de vroegste, meest noordelijke buurten is daarnaast op de maat en schaal van de huizen, de manier waarop ze zich manifesteren aan de straat en hun architectuur een strenge beeldregie toegepast. Daarbinnen was veel variatie mogelijk, al zijn de overeenkomsten tussen de huizen altijd belangrijker dan de verschillen.

Herkenbare grens van de stad

De manier waarop de zuidflank overgaat in het landschap is door Dudok ontworpen en paste bij de ideeën die hij had over een eindige stad. Het moest duidelijk zijn waar het dorp ophield en het landschap begon. Dudok ontwierp daarom de Kolhornseweg als uiterste grens van de stad. Daarnaast speelde bij het vormgeven van de beëindiging van de stad de vervlechting met de natuur een belangrijke rol. Het is goed zichtbaar in het diffuus wordende bebouwingsbeeld in het zuidoosten in het bosgebied van ’t Hoogt van ’t Kruis.

Uitzonderlijke architectuur van hoge kwaliteit

Of het villa’s of middenstandswoningen betreft, over het geheel genomen is de kwaliteit ervan hoog. De variatie in architectuur is groot, maar het beeld is homogeen en afgestemd.

Spotlight op de middenstandsbouw

Een bepalende leefsfeer is sterk onderbelicht gebleven: de middenstandswoningbouw die het harmonische ritme van de wegen bepaalt en waarvan heel fraaie objecten en ensembles in het gebied staan. Het ensemble van plantsoen, laanbeplanting en huizen langs de Pieter de Hooghlaan, vormt de verbinding tussen het zuidelijk gelegen landgoederengebied en het centrum door de fraaie zichtlijn op de Sint Vituskerk.

Beschermde rijks- en gemeentelijke monumenten

In Zuidoost staan beschermde monumenten. Deze monumenten tonen de grote waarde en sterke karakteristiek van wijk Oost. Ze zijn onmisbaar om de identiteit en het verhaal van de wijk te zien en te beleven. Zonder deze monumenten zou de wijk aan betekenis en harmonische waarde verliezen en zou de visie die ten grondslag ligt aan de ontwikkelingen worden doorbroken. Daarnaast zijn de monumenten in zichzelf van grote cultuurhistorische waarde en vormen het gezicht van Hilversum (Zuidoost).

Ensembles

De ensembles zijn essentieel om de structuur en de architectuur in samenhang te begrijpen. Het zijn zorgvuldig ontworpen eenheden waarin elk rijtje, elke hoek en architectonisch ontwerp betekenis heeft, op zichzelf en binnen het geheel. De ensembles laten ook zien hoe de complexen in de grotere structuur van de buurt werden geplaatst.

Waardevolle en kenmerkende complexen, plekken en gebouwen

Hier wordt de inventarisatie van de kernwaarden op het niveau van complexen, plekken en gebouwen gepresenteerd. Op de kaart zijn er meer aangegeven: ze dragen allemaal bij aan het karakter en de identiteit van de wijk. Het is de bedoeling dat deze ook worden doorgegeven aan volgende generaties en dienen als studieobjecten om de leefsferen, kwaliteiten en bijzonderheden te doorgronden en als inspiratie voor versterking van de wijk. Alle kwaliteiten moeten met elkaar in samenhang worden gezien. Niet alle op de kaart aangegeven karakteristieken zijn van dezelfde orde. De inventarisatie presenteert de hoogste waarden.

Herkenbaarheid verschillende leefsferen

De oude uitvalsweg Soestdijkerstraatweg waarlangs aan het einde van de 19e eeuw de voornamelijk vrijstaande bebouwing op ruime kavels kwam is een herkenbare straat gebleven. Het “Alexanderpark” is ook in aanleg en bebouwing een eigen villaparkje gebleven. Het westelijke deel van de Oude Amersfoortseweg toont het beeld van een weg met middenstandsbebouwing uit de jaren dertig met bedrijvigheid op de achtergrond.

Behoedzaam plannen

Het Van Riebeeckkwartier is een voorbeeld van de Hilversumse traditie van het aanpassen van een in het uitbreidingsplan van Dudok geplande wijk en een bestaand plan in de wederopbouwperiode. Ondanks de noodzaak van soberheid en snelheid wilde -Hilversum de traditie van kwalitatief hoogwaardig bouwen hooghouden met zorgvuldige ontwerpen met afwisseling en kwalitatief goede woningen. Er was behoefte aan verdichting om meer woningen te kunnen bouwen. Dit werd op een voorzichtige manier gedaan om balans te bereiken en de harmonie in het uitbreidingsplan te kunnen behouden. Het motief van de (retentie) vijver met oevers op het laagste punt met een beeldbepalende voorziening is gebleven. Gestreefd is naar afwisseling in de bebouwing. Het Van Riebeeckkwartier is ingepast binnen bestaande bebouwing.

Wederopbouwwijk

Het Van Riebeeckkwartier heeft zijn eigen wederopbouwsignatuur, ondanks de meer algemene wederopbouwkenmerken van efficiënt bouwen in een mix van hogere en lagere bebouwing en forse voorzieningenclusters. De plaatsing van hogere bebouwing (portiekflats) kon langs de brede straten. De uitgangspunten, zoals tuinen en groene zones bleven overeind, maar er is minder sprake van groene plantsoenwegen. Door het toenemende autobezit staan op binnenterreinen reeksen garageboxen, waardoor deze ontwikkeling herkenbaar is.

Wijkgedachte

De wijkgedachte komt goed tot uitdrukking met herkenbare zones en stimulansen: De voorzieningenclusters, de wijkcentra en het wijkberaad. De inspraak en het initiatief werd gestimuleerd. De gemeente subsidieerde Nova Zembla en activiteiten. Onderzoek werd gedaan naar het functioneren als nieuwe wijk en hoe een nieuwe wijk kon worden gecreëerd waar de bewoners een wijkleven met elkaar moesten opbouwen. Met de verschillende woningtypen en het voorzieningenaanbod bood de wijk ruimte aan een scala aan bevolkingsgroepen. Naast de woningbouw werd de andere bebouwing ingepast, waaronder voorzieningen voor onderwijs, religie, recreatie en voor werk. Daaraan werkten allerlei architecten.

Mix van woningtypen

De wijk kent een mix van woningtypen voor een diversiteit aan doelgroepen. De complexen van de woningbouwverenigingen bieden allerlei woningtypen aan. Zo ontstond een wijk met een diversiteit aan bewoners. Elke woningbouwvereniging en de gemeente kregen bouwmogelijkheden.

Bebouwingsbeeld

Het bebouwingsbeeld is vrij harmonieus, al mochten de voorzieningenclusters zich onderscheiden. Twee tot vier lagen. Zoals de Hilversumse traditie vereist wilde Hilversum ook hier meer: Het doel was de wijk op bewonderenswaardige wijze tot een goed geheel te ontwikkelen waar men met een zekere trots de vreemdeling naar toe brengt. Er is samenhang in architectuur en verkaveling. Die samenhang komt onder andere tot uitdrukking in het straatbeeld van stroken in hoofdzakelijk twee en drie bouwlagen. Er zijn relatief weinig accenten.

Hoogteverschil

In het gebied is een hoogteverschil aanwezig dat in het plan werd opgenomen. Met name aan de Olivier van Noortstraat is dit verschil herkenbaar en beleefbaar.

Groene binnentuinen, tuinmuren en lage hagen

Het motief van gemeenschappelijke binnentuinen en het stedenbouwkundig motief van open plantsoenen aan de Jacob Roggeveenstraat zijn in Hilversum naoorlogse oplossingen voor het gebrek aan een eigen tuin. Het tuinachtige groen rondom elk bouwblok bleef bestaan. Het beeld van lage tuinafscheidingen, zowel gemetseld en als haag is gaaf bewaard gebleven.

6 COLOFON

Externe onderzoekers
Wijnand Galema
Dolf Broekhuizen
Lara Voerman
Evelien van Es

Begeleidingscommissie
Jaap Evert Abrahamse
Anita Blom
Matthijs de Boer
Max Cramer
Birgit Dulski
Hans Kars
Moriko Kira
Harm Jan Korthals Altes

Fotografie en opmaak
Arie den Dikken

Archiefmateriaal, historische foto's en kaarten
Archief Gooi en Vechtstreek
Collectie Hilversum

2026

Erfgoedverhalen van Hilversum

HILVERSUM ZUIDOOST

Laaperspark aan de Laapersweg met het woonhuis van architect Nic-Andriessen.

Hilversum
Mediastad